

Jaarverslag 2021



Inhoud

Voorwoord	3	Focusthema: Effectieve governance	65	Overige gegevens	143
		Risicomanagement en compliance	67	Statutaire regeling omtrent de bestemming	
Kerncijfers	5	Vooruitblik 2022	82	van het saldo van baten en lasten	144
Kerncijfers	6	Ondertekening van het bestuursverslag	84	Actuariële verklaring	145
Grafieken met een korte toelichting	7			Controleverklaring van de onafhankelijk	
		<i>Verslag van het intern toezicht</i>	85	accountant	147
Bestuursverslag 2021	10	<i>Reactie van het UB op het verslag intern toezicht</i>	89	Ondertekening van de overige gegevens	159
Bestuur en organisatie	11	<i>Verslag en oordeel van het verantwoordingsorgaan</i>	90		
Uitbestedingspartijen	18	<i>Reactie van het bestuur op het oordeel van het</i>		Bijlagen	160
Missie, visie en beleidsdoelstellingen	20	<i>verantwoordingsorgaan</i>	96	Personalialia	161
Financiële positie	26			Pensioenregeling	165
Beleggingen en balansbeheer	35	Jaarrekening 2021	97		
Interactie met deelnemers en andere		Balans per 31 december 2021	98		
belanghebbenden	46	Staat van baten en lasten 2021	98		
Uitvoeringskosten	50	Kasstroomoverzicht 2021	99		
• kosten pensioenbeheer	52	Algemene toelichting	99		
• kosten vermogensbeheer	54	Toelichting op de balans	109		
Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe		Toelichting op de staat van baten en lasten	134		
pensioenstelsel	60	Ondertekening van de jaarrekening	142		
Focusthema: Robuuste pensioenadministratie	63				



We kijken met dit jaarverslag terug op een bijzonder jaar. Daarin hadden we veel aandacht voor het nieuwe pensioenstelsel dat eraan komt. De eerste stappen hebben we gezet. Natuurlijk was het coronavirus er ook in 2021 nog. Maar dat heeft een veel kleinere rol gespeeld dan in 2020, het jaar waarin het coronavirus in Nederland opdook. Toen moesten we in korte tijd reageren op de gevolgen van de pandemie. In 2021 hebben we daarentegen kans gezien om weer terug te keren naar een 'gebruikelijke' gang van zaken.

Op het moment van de samenstelling van dit jaarverslag viel Rusland Oekraïne binnen. Dit veroorzaakt veel menselijk leed en heeft een grote wereldwijde impact. Wat de uiteindelijke consequenties voor ons fonds zullen zijn weten we nog niet. We volgen de ontwikkelingen en informeren zo goed mogelijk. In dit voorwoord lichten we een aantal ontwikkelingen uit die in 2021 voor ons belangrijk waren.

Het is onze missie om duurzaam en efficiënt de pensioenregeling van de Rabobank uit te voeren

Daarbij hebben de belangen van de deelnemers en pensioengerechtigden onze prioriteit. We hebben daarom veel aandacht voor de toekomstbestendigheid en continue dienstverlening van ons fonds. Dat betekent onder andere dat we nu al bezig zijn met het nieuwe pensioenstelsel. Waarbij cao-partijen streven naar een tussenregeling per 1 januari 2023. Ook zorgen we voor een sterke governance. En we zijn toekomstgericht met ons duurzame beleggingsbeleid. We stippen deze onderwerpen alvast kort aan.

We werken toe naar een nieuw pensioenstelsel

Vóór 1 januari 2027 moeten alle pensioenfondsen zijn overgestapt naar een nieuw pensioenstelsel. Daarin zullen andere regels gelden voor het opbouwen van pensioen. Daarnaast lopen de afspraken voor de huidige pensioenregeling eind 2022 af. We zijn nu dan ook al uitgebreid in gesprek met cao-partijen, die de inhoud van de pensioenregeling bepalen. Het nieuwe stelsel en de te maken afspraken voor de regeling vanaf 2023 vragen namelijk veel voorbereiding. Meer informatie over dit onderwerp leest u in het hoofdstuk [Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel](#). Vanzelfsprekend is de pensioenregeling vanaf 2023 en het nieuwe pensioenstelsel ook in 2022 een belangrijk onderwerp.

Een goede governance heeft continu onze aandacht

Maar in 2021 heeft ons bestuur hier ook extra aandacht aan besteed. We hebben afgelopen jaar onder andere het bestuur en bestuursbureau versterkt. Zo hebben we voor de toekomst gezorgd voor een sterke *vaste kern* van medewerkers met daaromheen een *flexibele schil*. Met die flexibele schil zorgen we ervoor dat we in de toekomst mee kunnen bewegen met specifieke expertise die we op een bepaald moment nodig hebben. In het hoofdstuk [Focusthema: Effectieve governance](#) leggen we dit verder uit. Ook hebben we hierbij aandacht gehad voor de onderlinge rolverdeling tussen de uitvoerend bestuurders (UB) en de niet-uitvoerend bestuurders (NUB). Zo zorgen we voor een zo effectief mogelijk bestuur van het pensioenfonds.



We kiezen er voor om onze aandelenportefeuille te verduurzamen en toekomstbestendig te maken.

We gaan voor duurzamere aandelen

Daarop hebben we onze aandelenstrategie aangepast. De implementatie hebben we in november afgerond. In de nieuwe strategie hebben we concrete keuzes gemaakt over waarin we wel en niet willen beleggen. We kiezen er namelijk voor om onze aandelenportefeuille te verduurzamen en toekomstbestendig te maken. Voor deze vernieuwde strategie hebben we een maatwerk aandelenbenchmark ingesteld. Onze aandelenmanagers volgen die zo goed mogelijk. Op die manier beleggen we in aandelen die meer bij de duurzaamheidsambitie van ons fonds passen. Ook in het nieuwe jaar willen we ons blijven inzetten voor duurzame beleggingen. Bent u benieuwd naar ons duurzame beleggingsbeleid? U leest er meer over in het hoofdstuk [Beleggingen en balansbeheer](#).

Onze dekkingsgraad is flink verbeterd

In 2021 steeg onze actuele dekkingsgraad naar 122,6%. Eind 2020 was onze dekkingsgraad nog 111,7%. Deze forse stijging hebben we te danken aan goede beleggingsresultaten en de gestegen rente. De verbeterde dekkingsgraad is goed nieuws voor onze deelnemers. Want met deze dekkingsgraad zorgen we voor een goed pensioen.

We bedanken al onze collega's die hebben meegewerkt aan onze resultaten

Onze dank gaat uit naar de medewerkers van ons pensioenfonds, van onze uitvoeringsorganisaties en de leden van ons verantwoordingsorgaan (VO).

In het bijzonder bedanken we Bernard Walschots, die op 31 december 2021 vertrok. Hij heeft zich jarenlang als directeur en daarna als voorzitter van het uitvoerend bestuur ingezet voor ons pensioenfonds.

Theo Camps

Onafhankelijk voorzitter bestuur

Sandra Schellekens

Voorzitter uitvoerend bestuur



Theo Camps en Sandra Schellekens



Kerncijfers



Kerncijfers

Enkele kerncijfers zijn op de volgende pagina in een grafiek weergegeven.

Alle bedragen in miljoenen euro's tenzij anders vermeld.

Vermogenssituatie en solvabiliteit (%)

	2021	2020	2019	2018	2017
Beschikbaar vermogen (A)	32.523	32.069	27.628	24.696	25.424
Technische voorzieningen (B)	26.536	28.706	25.775	22.046	21.468
- Voorziening voor risico pensioenfondsen	26.515	28.686	25.753	22.022	21.442
- Voorziening voor risico deelnemers (Flexioen)	21	20	21	24	25
Algemene reserves (A-B)	5.987	3.363	1.853	2.650	3.956
Actuele dekkingsgraad in % (A/B)	122,6	111,7	107,2	112,0	118,4
Beleidsdekkingsgraad in %	117,3	105,1	108,1	117,6	116,1
Vereiste dekkingsgraad in %	111,5	115,2	118,9	113,4	115,1
Minimaal vereiste dekkingsgraad in %	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2
Reële dekkingsgraad (wettelijk) in %	94,4	86,4	87,2	95,8	94,1
Reële dekkingsgraad (break-even inflatie) in %	73,4	79,8	76,3	76,0	76,5

Aantallen

Actieve deelnemers	26.329	25.901	25.387	26.651	27.924
Gewezen deelnemers	51.879	55.126	55.011	53.251	51.990
Arbeidsongeschikte deelnemers	1.850	1.928	1.977	1.972	1.995
Pensioengerechtigd met ingegaan ouderdompensioen	18.743	17.782	16.848	16.025	15.309
Pensioengerechtigd met ingegaan partnerpensioen	3.829	3.651	3.457	3.311	3.179
Pensioengerechtigd met ingegaan wezenpensioen	556	546	524	522	512

Totaal

103.186	104.934	103.204	101.732	100.909
----------------	----------------	----------------	----------------	----------------

Beleggingen

Opbrengst beleggingen	596	4.534	3.006	-671	864
Beleggingsresultaat in %	1,7	16,5	12,2	-2,5	3,6

Premie en uitkeringen

Pensioenuitkeringen	519	491	465	434	415
Kostendekkende pensioenpremie	528	449	376	376	434
Gedempte kostendekkende premie	309	290	nvt	nvt	nvt
Feitelijk betaalde premie	411	408	404	402	586
- Betaalde reguliere premie (maximaal 34,5% van de pensioengrondslag) ¹	411	405	385	397	426
- Betaalde premiegarantie werkgever	0	3	19	5	160

Pensioenpremie in % van de pensioengrondslag

34,5	36,3	37,8	37,1	49,7
Rabobank (Nederland), gelieerde instellingen (en aangesloten banken)	31,0	31,0	31,0	31,0
Premiegarantie werkgever	0,0	0,3	1,8	1,1
Eigen bijdrage werknemers	3,5	5,0	5,0	5,0

Pensioenpremie in % van het pensioengevend salaris

26,4	27,7	28,7	27,5	37,4
0,00	0,00	0,45	0,20	0,00
Indexatiepercentage t.l.v. bestemmingsreserve	nvt	nvt	nvt	nvt
Indexatiepercentage t.l.v. het fonds	0,00	0,00	0,45	0,20

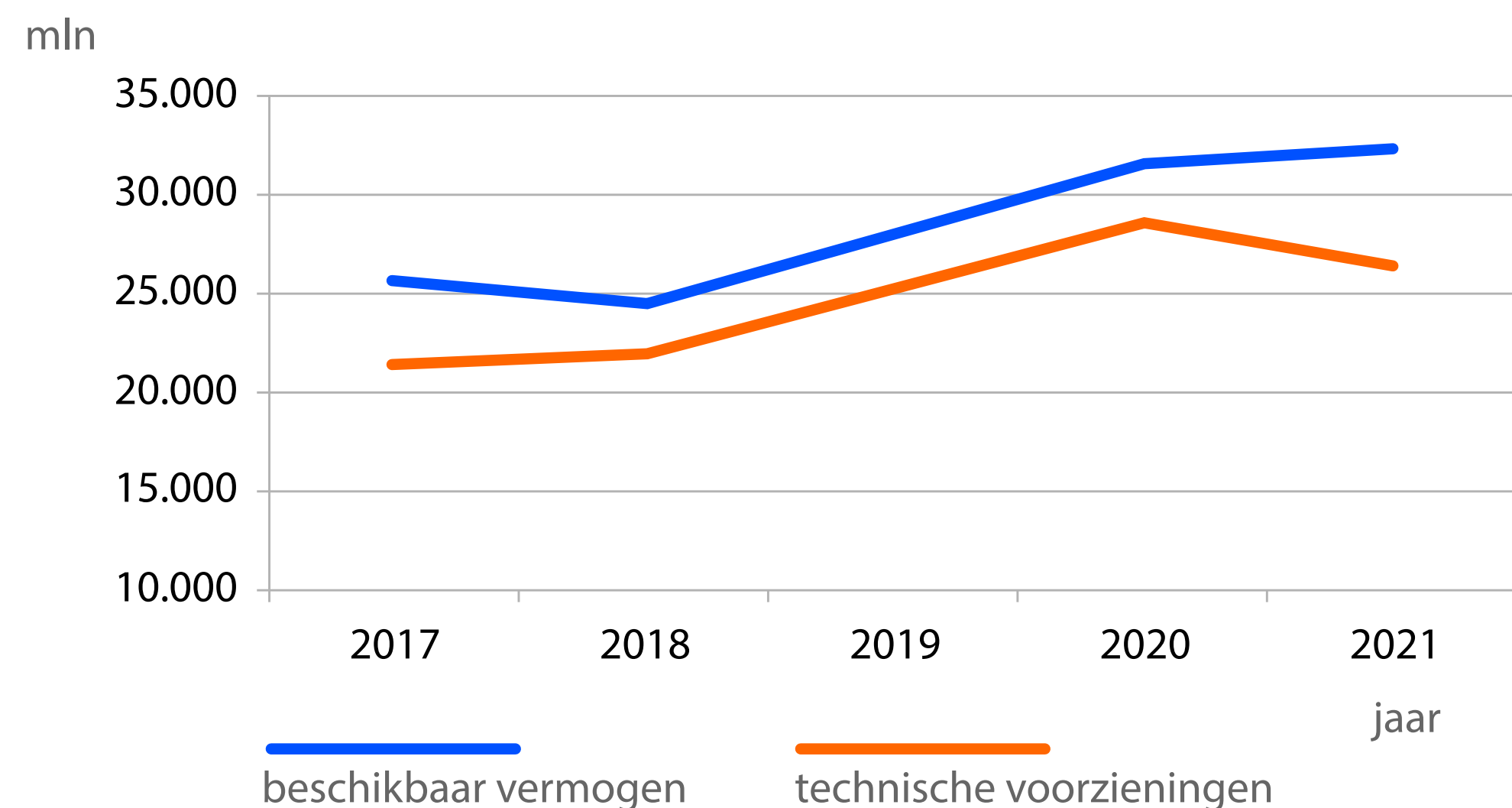
Kosten

Pensioenbeheerkosten per deelnemer/gepensioneerde in €	249	230	238	233	241
Vermogensbeheerkosten (incl transactiekosten) in % *	0,51	0,48	0,47	0,39	0,40
Transactiekosten vermogensbeheer in % *	0,10	0,19	0,15	0,09	0,09
Vermogensbeheerkosten (excl transactiekosten) in % *	0,41	0,29	0,32	0,30	0,31

1) tot en met 2020: maximaal 36% van de pensioengrondslag
* van het gemiddelde belegd vermogen



Vermogen, voorziening



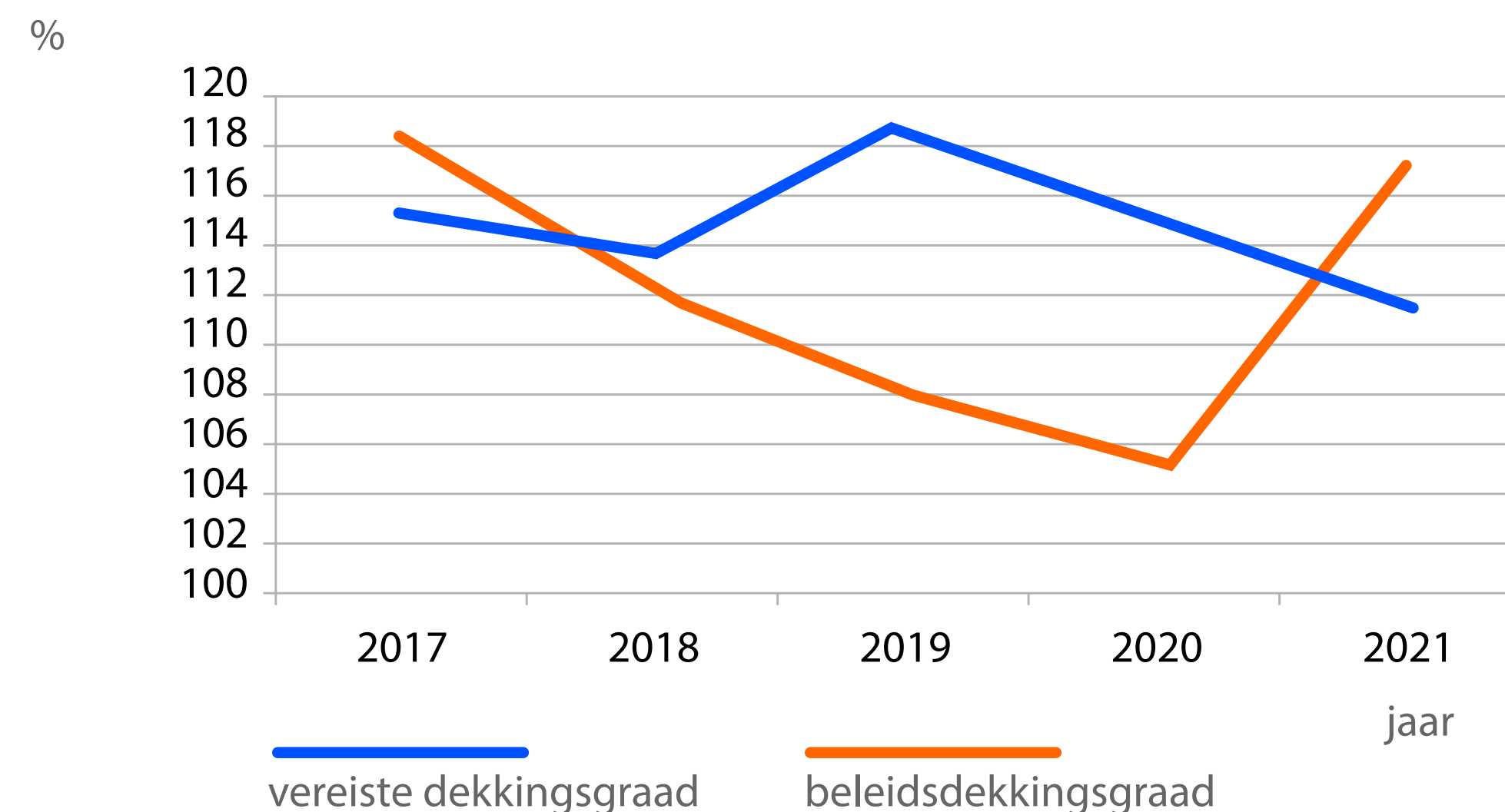
Toelichting

De technische voorzieningen zijn in 2021 gedaald. Dit was vooral een gevolg van de gestegen rente. Het vermogen is in 2021 licht gestegen. Het positieve beleggingsrendement is namelijk hoger dan het negatieve resultaat van de afdekking van het renterisico van de technische voorzieningen.

In het *bestuursverslag* vindt u verdere toelichting bij de ontwikkeling van het vermogen, de voorziening en de dekkinggraad.



Dekkinggraad



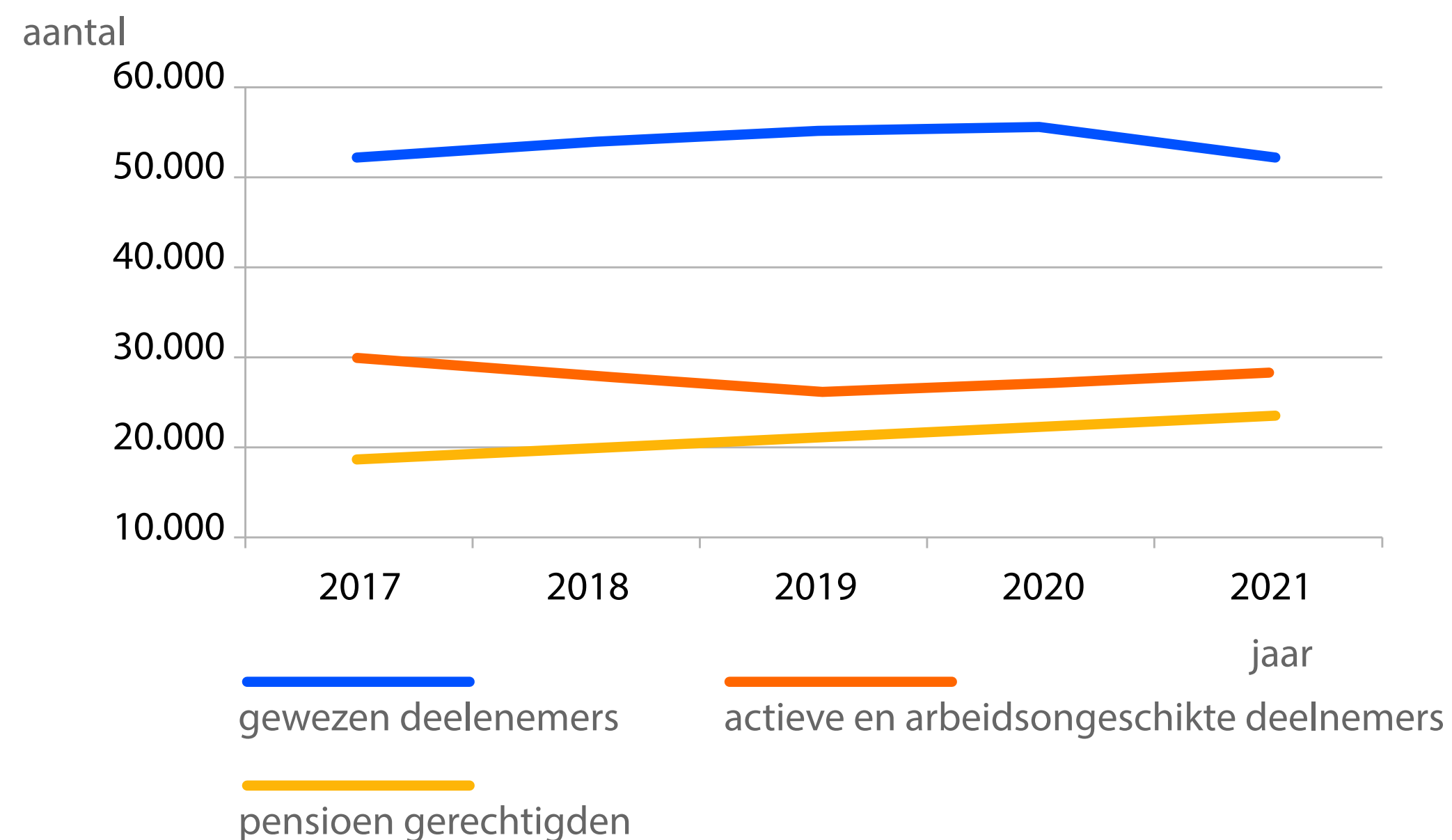
Toelichting

De beleidsdekkinggraad is in 2021 gestegen. Dit kwam vooral door het positieve beleggingsrendement en de gedaalde technische voorzieningen. De technische voorzieningen daalden door de gestegen rente.

De vereiste dekkinggraad is in 2021 gedaald. Dit kwam vooral doordat, binnen het dynamisch beleggingsbeleid van het fonds, het zakelijke waardenrisico wordt afgebouwd als de dekkinggraad boven een bepaald niveau komt. Hierdoor zijn minder hoge buffers nodig.



Aantallen



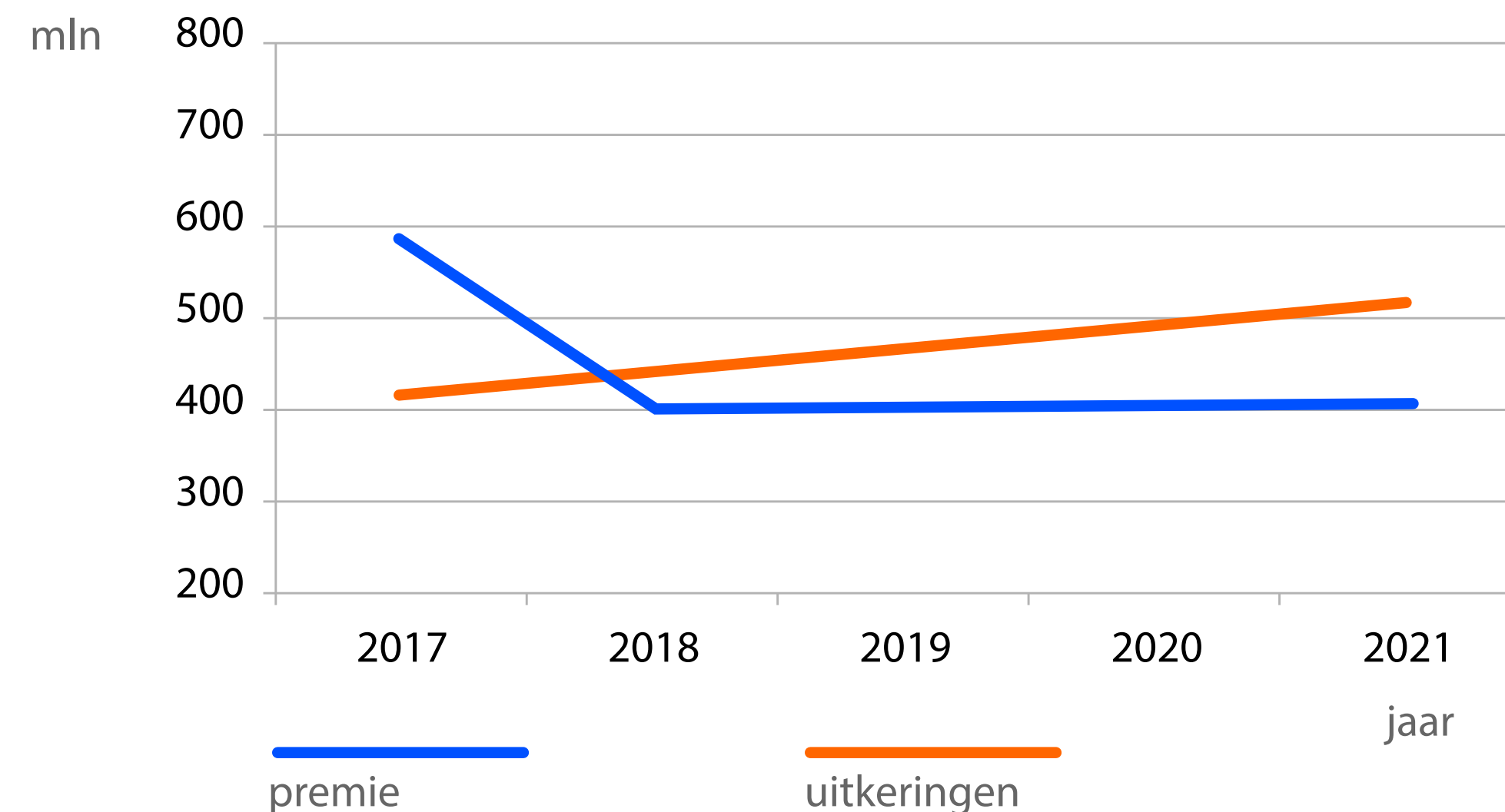
Toelichting

Het aantal gewezen deelnemers is in 2021 gedaald. De daling wordt vooral veroorzaakt door ongeveer 3.600 uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen. De trend van de toename van het aantal pensioengerechtigden heeft zich in 2021 voortgezet.

De aantallen, premies en uitkeringen vindt u terug in de tabel met *kerncijfers*.



Premie en uitkeringen

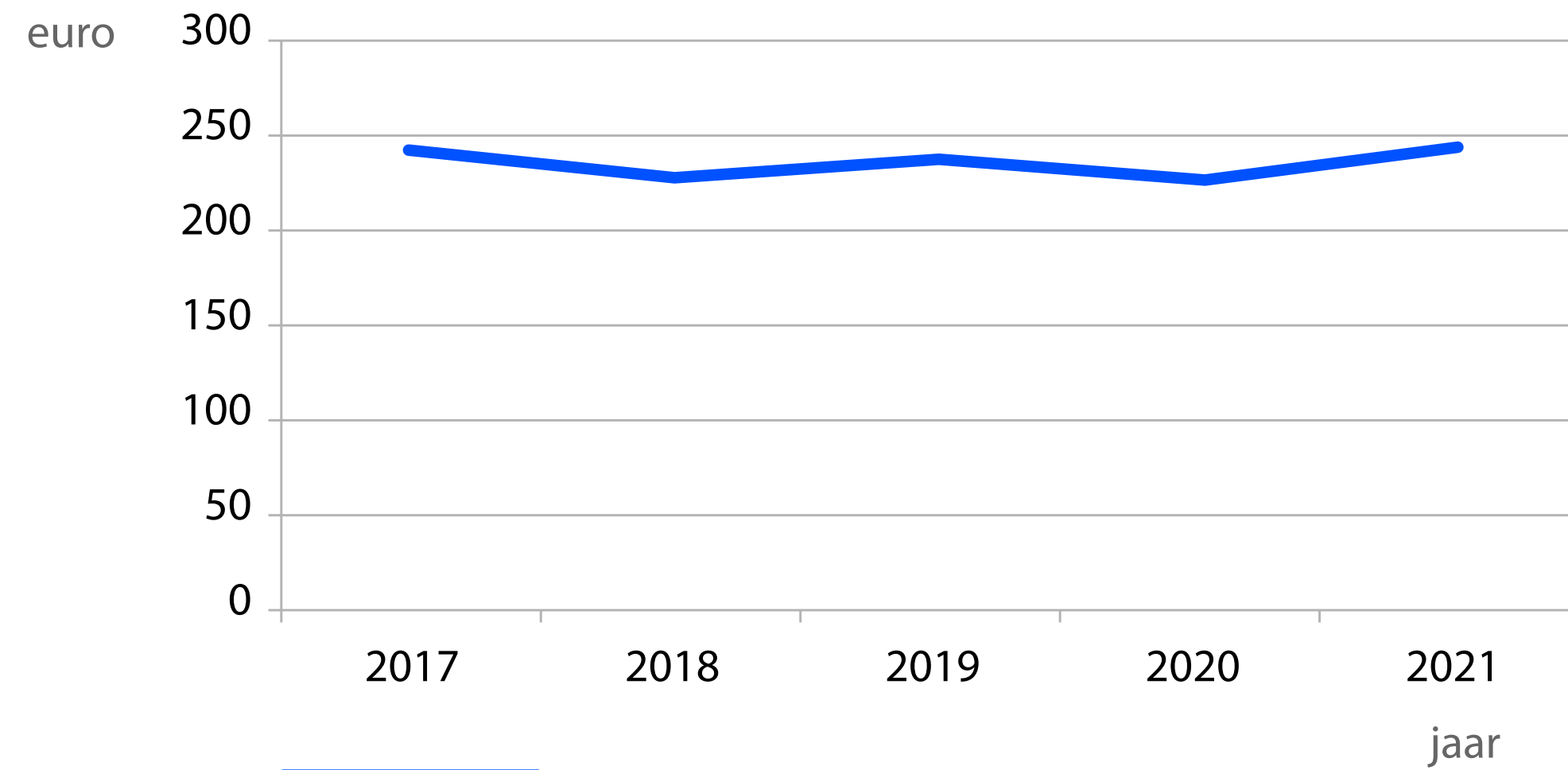


Toelichting

De premiebatens zijn in 2021 nagenoeg even hoog als in 2020. De totale pensioengrondslag nam toe door de toename van de gemiddelde pensioengrondslag en door toename van het aantal actieve deelnemers. Maar door de verlaging van het premiepercentage van 36% naar 34,5%, bleven de premiebatens nagenoeg gelijk. De totale uitkeringen stegen in 2021 verder. Dit kwam hoofdzakelijk door de toename van het aantal pensioengerechtigden.

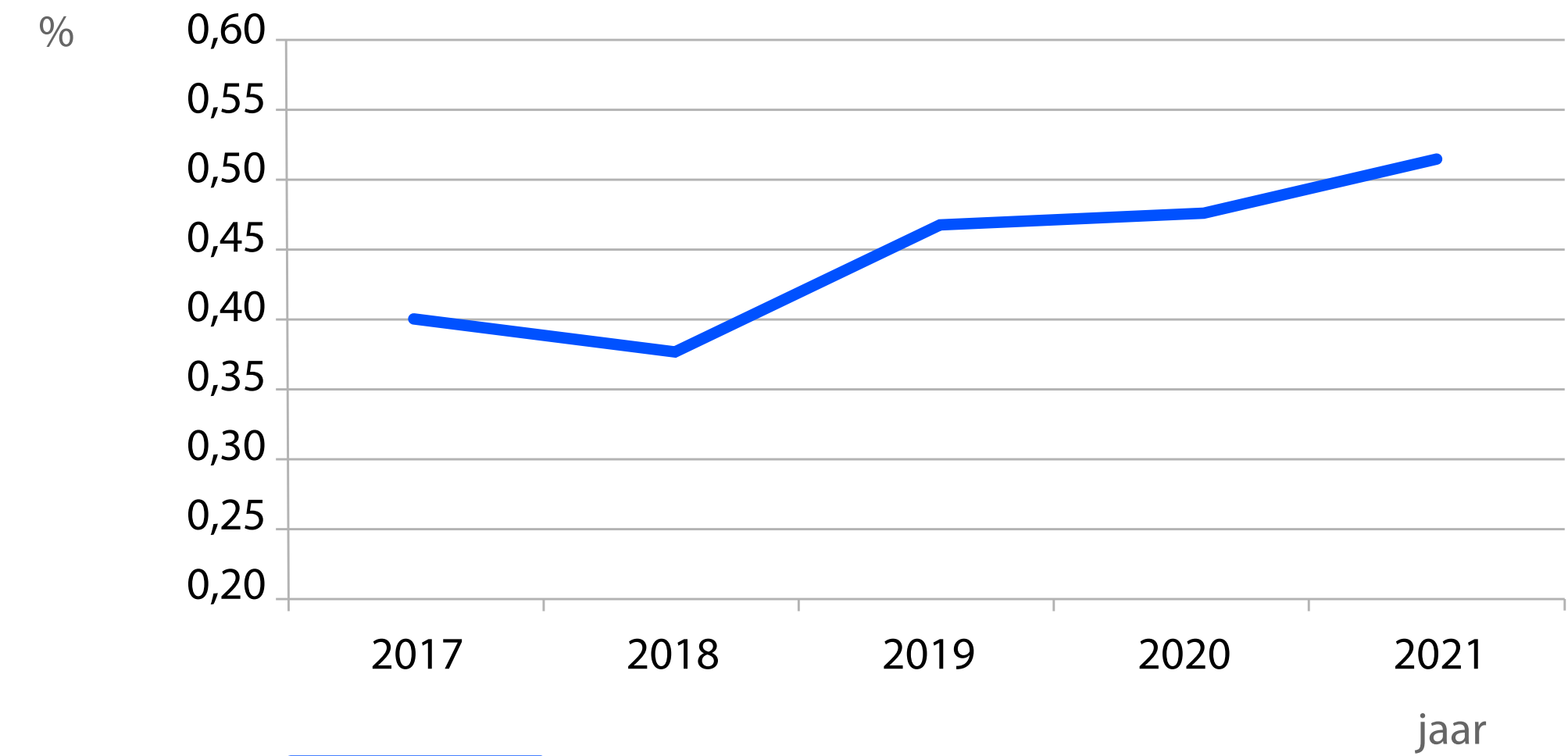


Pensioenbeheerkosten



pensioenbeheerkosten per deelnemer in euro's

Vermogensbeheerkosten



vermogensbeheerkosten in % belegd vermogen

De *pensioenbeheerkosten* en de *vermogensbeheerkosten* worden toegelicht in in het bestuursverslag.



Bestuursverslag



Bestuur en organisatie

Binnen het pensioenfonds werken we hard voor de pensioenen van deelnemers. Wie doet daarbij wat? Die vraag beantwoorden we in dit hoofdstuk. U leest hoe de organisatie van het Rabobank Pensioenfonds is vormgegeven. Deze inrichting is voor een groot deel gebaseerd op afspraken in onze statuten en reglementen.

We werken met een omgekeerd gemengd bestuursmodel

Ons bestuur heeft zowel uitvoerend bestuurders (UB) als niet-uitvoerend bestuurders (NUB). Het omgekeerd gemengd bestuursmodel houdt in dat de UB onafhankelijk zijn en dat de NUB vertegenwoordigers zijn van onze achterban. Ons bestuur staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. De UB vormen het dagelijks bestuur van het pensioenfonds

Het totale bestuur bepaalt het beleid van het pensioenfonds

Dat doen we in algemene bestuursvergaderingen. Vervolgens zijn de UB verantwoordelijk voor de uitvoering van het vastgestelde beleid. Zij zorgen voor de dagelijkse gang van zaken binnen het pensioenfonds. De NUB houden toezicht op de uitvoering van het beleid. Het verslag van de NUB over het intern toezicht in 2021 is te lezen vanaf [pagina 85](#). De onafhankelijk voorzitter ziet toe op het goed en onafhankelijk functioneren van het intern toezicht en het goed functioneren van het bestuur als geheel.

Het bestuur bestond uit 11 leden op 31 december 2021

De personalia van de bestuursleden vindt u in [bijlage Personalia](#).

Dit is de verdeling binnen het bestuur:

- 3 bestuursleden namens de werkgever
- 2 bestuursleden namens de actieve deelnemers
- 2 bestuursleden namens de pensioengerechtigden
- 3 onafhankelijke UB
- 1 onafhankelijk voorzitter

De onafhankelijk voorzitter en de bestuursleden namens de werkgever, deelnemers en pensioengerechtigden zijn de NUB. Er is ook een vacature voor een bestuurslid namens de actieve deelnemers. Hierop werven we niet actief. Het bestuur verkent namelijk de mogelijkheid om het aantal niet-uitvoerend bestuurders te verminderen.

De UB zijn in dienst van de Rabobank

De benoeming van de UB is voor onbepaalde tijd. Hun onafhankelijkheid van de Rabobank is geborgd door een overeenkomst tussen de Rabobank en het pensioenfonds.





In 2021 heeft het bestuur 8 keer formeel vergaderd

Daarnaast vonden ook een aantal informele vergaderingen plaats. Tijdens die vergaderingen heeft het bestuur onder andere tijd besteed aan een uitgebreide evaluatie van de governance. Meer hierover leest u in het hoofdstuk [Focusthema: Effectieve governance](#). Ook was er aandacht voor de wettelijk verplichte Eigen Risico Beoordeling (ERB) die in 2021 voor de eerste keer volledig doorlopen is. Een uitgebreide beschrijving hiervan staat in het hoofdstuk [Risicomanagement en compliance](#).

Het bestuur evalueerde het eigen functioneren dit jaar in eigen kring

Het bestuur evalueert jaarlijks het bestuurlijk functioneren en de werking van het bestuursmodel. In 2021 gebeurde dat in eigen kring. In 2022 vindt de evaluatie verplicht onder begeleiding van een externe plaats. Als voorbereiding op de evaluatie in 2021 heeft de voorzitter met elke individuele bestuurder een gesprek gevoerd. De rode draad uit die gesprekken vormde de basis voor een collectief gesprek in een sessie van een uur. Tijdens die sessie is geconcludeerd dat er in de breedte in 2021 goede stappen zijn gezet met betrekking tot het bestuurlijk functioneren. Het aanscherpen van de rolscheiding tussen de UB en de NUB is daar een voorbeeld van. U kunt hier meer over lezen in het hoofdstuk [Focusthema: Effectieve governance](#). Het bestuur vindt dat de rol en taken van de bestuurscommissies nog scherper gedefinieerd kunnen worden. Ook moet er volgens het bestuur op basis van deskundigheid en competenties opnieuw naar de bemensing van de bestuurscommissies worden gekeken. Het grootste aandachtspunt is dat er meer tijd moet komen om de goede inhoudelijke discussie te voeren over strategische onderwerpen zoals het nieuwe pensioenstelsel. Deze aandachtspunten pakken we direct in het eerste kwartaal van 2022 op.

Ook in 2021 was er aandacht voor permanente educatie

Het bestuur en ieder bestuurslid afzonderlijk moeten over de juiste kennis en vaardigheden beschikken. In het geschiktheidsbeleid staan de eisen die het pensioenfonds hieraan stelt. Daaruit volgt dat permanente educatie erg belangrijk is. Bestuurders bezoeken bijeenkomsten en seminars van de toezichthouders en van externe partijen.



Het bestuur volgt opleidingen en organiseert elk jaar minimaal 2 studiedagen waarop externe sprekers worden uitgenodigd. Deze studiedagen zijn bedoeld om extra verdieping te zoeken op belangrijke beleidsonderwerpen. Een overzicht van wat er in 2021 op het programma stond aan gezamenlijke educatie:

- Op de studiedag in juni 2021 is aandacht besteed aan het nieuwe pensioenstelsel, verduurzaming van de woningportefeuille, het MVB beleid van het pensioenfonds in relatie tot het duurzaamheidsbeleid van de Rabobank en trends in de macro beleggingsomgeving.
- De studiedag in november 2021 stond volledig in het teken van de verkenning van een nieuwe pensioenregeling die de cao-partijen in 2023 willen invoeren. Het bestuur heeft zich met adviseurs met name gebogen over de vraag hoe verschillende varianten die verkend worden technisch geïmplementeerd kunnen worden. Ook onderzochten we op welke manier de belangen van de verschillende groepen deelnemers en pensioengerechtigden goed geborgd kunnen worden bij de eventuele overstap naar een nieuwe pensioenregeling. Meer over de verkenning kunt u lezen in het hoofdstuk [Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel](#).

Het bestuur voldeed in 2021 aan de diversiteitseisen van de Code Pensioenfondsen

In de Code Pensioenfondsen staat de eis dat er minimaal 1 vrouw en 1 man lid zijn van het bestuur én van het Verantwoordingsorgaan (VO). Eind 2021

Het bestuur streeft naar een bestuurssamenstelling waarbij vrouwen ongeveer de helft van het aantal bestuurszetels bekleden.

bestond het bestuur uit 5 vrouwen en 6 mannen. Een andere eis in de Code Pensioenfondsen is dat er zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in het bestuur én het VO deelnemen. Ons bestuur had 1 bestuurslid dat jonger was dan 40 jaar in 2021. Ons VO had 3 leden onder de 40 jaar.

Het bestuur is ambitieuzer als het gaat om diversiteit

Het bestuur heeft er voor gekozen om ambitieuzer te zijn dan de Code (norm 33). Het bestuur wil meer 'jongeren' laten toetreden tot het bestuur dan de Code minimaal vereist. Het bestuur streeft naar 2 bestuurders van onder de 40 jaar in plaats van 1. Dit streven hebben we niet gehaald in 2021. Het bestuur streeft ook naar een bestuurssamenstelling waarbij vrouwen ongeveer de helft van het aantal bestuurszetels bekleden. Dat is eind 2021 al wel het geval: 5 van de 11 bestuurders zijn vrouw. Hoewel diversiteit een belangrijk streven is, kijken we bij de selectie van nieuwe bestuurders breder naar alle geschiktheidseisen en complementariteit. Diversiteit gaat namelijk over meer dan leeftijd en geslacht. Het bestuur kijkt naar opleiding, werkervaring, geografische plaats binnen de Rabobank-organisatie en competenties. Het bestuur heeft een stappenplan opgesteld om ook in de toekomst te voorzien in voldoende geschikte kandidaten voor een bestuursfunctie.



Op 31 december 2021 had het VO twee vrouwelijke leden en drie leden die jonger waren dan 40 jaar.

Het bestuur heeft een aantal commissies ingericht

Hieronder leest u een korte toelichting bij de verschillende commissies.

Auditcommissie (AC)

De AC is een commissie die is ingesteld door de NUB. Deze commissie houdt toezicht op de risicobeheersing, het beleggingsbeleid en de financiële informatieverschaffing door het pensioenfonds.

Beleggings- en Balansbeheercommissie (BBC)

De BBC geeft het bestuur adviezen over beleidsmatige vraagstukken op het gebied van vermogensbeheer. De UB die verantwoordelijk is voor vermogensbeheer is voorzitter van de BBC.

Commissie Klachten en Bezwaarschriften (CKB)

De CKB behandelt geschillen tussen deelnemers (of andere belanghebbenden) en het pensioenfonds. De CKB vergadert in het kader van specifieke casussen of als dat om een andere reden gewenst is.

Remuneratiecommissie (RC)

De RC doet voorstellen aan de NUB over de beloning van bestuursleden, leden van het VO en externe leden van organen van het pensioenfonds. Daarnaast is de RC betrokken bij de werving en selectie van nieuwe bestuurders.

Het Verantwoordingsorgaan (VO) vertegenwoordigt de pensioengerechtigden en actieve deelnemers

Het VO bestaat statutair uit 15 leden: zeven vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden en acht vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers. Het bestuur benoemt de leden van het VO na een sollicitatieronde en eventuele verkiezing onder pensioengerechtigden en actieve deelnemers. De zittingstermijn van VO-leden is vier jaar. De leden van het VO mogen zich twee keer herkiesbaar stellen.

Het VO heeft rechten van advies en rechten van goedkeuring

Het VO heeft het recht advies uit te brengen aan het bestuur over onderwerpen die in de Pensioenwet zijn vastgelegd. Daarnaast heeft het VO een aantal goedkeuringsrechten die in de statuten zijn vastgelegd. Het bestuur van ons pensioenfonds legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de uitvoering daarvan. Jaarlijks geeft het VO een oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid. Het oordeel van het VO is onderdeel van dit jaarverslag ([pagina 90](#)).

Het VO voldeed in 2021 aan de diversiteitseisen van de Code Pensioenfondsen

De diversiteitseisen gaan over de man-vrouwverhouding en de vertegenwoordiging van de verschillende leeftijdscategorieën. Op 31 december 2021 had het VO twee vrouwelijke leden en drie leden die jonger waren dan 40 jaar.



Het bestuursbureau ondersteunt het bestuur en de overige organen van het pensioenfonds

De ondersteuning bestaat onder andere uit de voorbereiding van beleid en bestuurlijke dossiers, en monitoring op de uitvoering van de pensioenregeling door onze uitbestedingspartijen. Ook op het gebied van communicatie, risicomanagement en vermogensbeheer ondersteunt het bestuursbureau. De voorzitter van het uitvoerend bestuur geeft leiding aan het bestuursbureau. Functioneel sturen de uitvoerend bestuurder pensioenbeheer en de uitvoerend bestuurder vermogensbeheer hun eigen teams aan.

Binnen de organisatiestructuur zijn er een aantal sleutelfuncties

Het bestuur heeft de sleutelfuncties ingevoerd naar aanleiding van eerdere wijzigingen in de Pensioenwet op grond van de Europese Richtlijn IORP II (van kracht sinds 13 januari 2019). De sleutelfuncties bestaan uit de actuariële functie, de interne auditfunctie en de risicobeheerfunctie. Het bestuur heeft deze als volgt belegd:

- René van de Meerakker (Towers Watson Netherlands B.V.) is tot 31 december 2021 houder van de actuariële functie en voert deze ook uit. Vanaf 1 januari 2022 draagt hij deze functie bij het pensioenfonds over aan Willem Eikelboom (Towers Watson Netherlands B.V.). Towers Watson Netherlands B.V. zorgt ook voor de actuariële certificering van het pensioenfonds. Deze partij brengt verslag uit aan het bestuur over de controle van de berekeningen van de pensioenverplichtingen, de actuariële analyse van de resultaten en de beoordeling van de financiële positie van het pensioenfonds.

- Het houderschap van de interne auditfunctie ligt bij Jan Herder (Herder Interim Services). Via een urencontract is deze deskundige aan het pensioenfonds verbonden. BDO Risk Advisory Services (BDO) voert de interne auditfunctie uit.
- Het houderschap van de risicobeheerfunctie ligt bij Peter de Groot (Advieshuis.org). Ook deze deskundige is via een urencontract aan het pensioenfonds verbonden. Een tweedelijns risicomanager vanuit Sprenkels & Verschuren is gedetacheerd bij het bestuursbureau om de risicobeheerfunctie uit te voeren.

De sleutelfunctiehouders van de actuariële functie, de interne auditfunctie en de risicobeheerfunctie rapporteren materiële bevindingen. Ook doen zij aanbevelingen op het gebied dat onder hun verantwoordelijkheid valt aan het bestuur.

Ook de compliance en privacy officer speelt een belangrijke rol

Het bestuur heeft de compliance en privacy functies binnen het bestuursbureau belegd. Tot 31 augustus 2021 was dit een interne medewerker die ook de rol van fondsjurist vervulde: Gerard Damen. Vanaf 1 september 2021 worden deze rollen vervuld door een externe jurist: Mireille van der Wal. Zij is vanuit Sprenkels & Verschuren bij het bestuursbureau gedetacheerd. Dit houden de compliance en privacy functies in:

- De compliance officer van het pensioenfonds houdt toezicht op de implementatie en naleving van wet- en regelgeving. Maar ook op belangrijke interne richtlijnen, zoals de naleving en uitvoering van de richtlijnen



Het beloningsbeleid is passend bij de omvang en organisatie van het pensioenfonds.

uit de gedragscode. De compliance officer rapporteert periodiek zijn bevindingen aan de onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds. De compliance officer rapporteert over de naleving van wet- en regelgeving en de uitvragen van de toezichthouders. Deze rapportage vindt elk kwartaal plaats aan het bestuur.

- De privacy officer ziet toe op de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en maakt deze aantoonbaar. De privacy officer rapporteert periodiek aan de onafhankelijk voorzitter van het pensioenfonds.

In het hoofdstuk [Risicomanagement en compliance](#) kunt u meer te lezen over de activiteiten op het gebied van compliance en privacy in 2021.

We hebben de uitvoering van de pensioenregeling uitbesteed

Verschillende gespecialiseerde uitbestedingspartijen voeren de pensioenregeling voor ons uit. De uitbestede processen zijn de pensioenadministratie, financiële administratie, beleggingen, balansbeheer, interne audit en vastgoedbeheer. U leest hier meer over in het hoofdstuk [Uitbestedingspartijen](#).

Ernst & Young Accountants LLP is de controlerend accountant van het pensioenfonds

Op basis van de controle van de jaarrekening verstrekt de accountant een controleverklaring. De accountant rapporteert over zijn bevindingen aan het bestuur aan de hand van een accountantsverslag.

Ons beloningsbeleid is hetzelfde gebleven in 2021

Het bestuur heeft regels voor het beloningsbeleid opgesteld. Dit beloningsbeleid geldt voor de leden van het bestuur, het VO en alle door het bestuur aangewezen derden. De UB en de medewerkers van het bestuursbureau zijn in dienst van Rabobank. Zij volgen de beloningsstructuur van de Rabobank.

Het beloningsbeleid komt overeen met de doelstelling van het pensioenfonds

Het beloningsbeleid is passend bij de omvang en organisatie van het pensioenfonds. Ook sluit het aan bij de aard en reputatie van de Rabobank waarvoor het pensioenfonds de pensioenregelingen uitvoert. De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde (geschiktheids)eisen en het tijdsbeslag. Beloningen staan los van de financiële resultaten van het pensioenfonds. De hoogte van de beloningen is zodanig dat deze een kritische opstelling van de betrokkenen niet in de weg staat. Het beloningsbeleid van uitbestedingspartijen mag niet aanmoedigen om meer risico's te nemen dan voor het pensioenfonds aanvaardbaar is.

Elke 3 jaar evalueren en actualiseren we het beloningsbeleid

De Remuneratiecommissie van het pensioenfonds stelt de hoogte van de beloningen voor de NUB, eventuele externe commissieleden en leden van het VO vast. Dit waren de vergoedingen in 2021:

- De vergoeding voor de NUB was € 30.000 per jaar.
- De vergoeding voor de onafhankelijk voorzitter was € 90.000 per jaar.
- De vergoeding voor de leden van het VO was € 2.500 per jaar.



Het pensioenfonds heeft ook te maken met externe toezichthouders. De belangrijkste toezichthouders voor het pensioenfonds zijn De Nederlandsche Bank (DNB), de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Hieronder vatten we een aantal belangrijke bevindingen en gesprekken uit 2021 samen.

DNB

- In het eerste kwartaal van 2021 startte DNB een onderzoek naar de datakwaliteit van ons pensioenfonds. Op 3 november 2021 ontvingen we een brief van DNB dat de toezichthouder van mening is dat het pensioenfonds de risico's met betrekking tot de datakwaliteit voldoende beheerst. De verbeterpunten die in de brief genoemd worden, pakken wij in 2022 op.
- In 2021 sprak het bestuur met DNB met name verder over de opzet en werking van het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Verschillende aanscherpingen in de bestuurlijke organisatie leiden tot aangescherpte statuten. Die statuten worden in 2022 vastgesteld.
- In 2021 heeft DNB het pensioenfonds geen boetes opgelegd. Ook heeft DNB geen aanwijzingen gegeven, geen bewindvoerder aangesteld of bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming.

AFM

- De AFM controleert of pensioenfondsen de wettelijk verplichte informatie verstrekken aan deelnemers. In het eerste kwartaal van 2021 heeft de AFM een onderzoek uitgevoerd naar de transparantie en verantwoording van uitvoeringskosten. Verbeterpunten die hieruit naar voren kwamen, hebben we voor een deel kunnen implementeren in het jaarverslag over 2020. De overige aanbevelingen namen we mee voor dit jaarverslag over 2021.

AP

- De AP houdt toezicht op de naleving van de wettelijke regels voor bescherming van de persoonsgegevens. In 2021 deed onze privacy officer geen meldingen bij de AP.

De statuten van pensioenfonds zijn niet veranderd in 2021, kleine wijzigingen aan het pensioenreglement

De statuten van het pensioenfonds zijn in 2021 hetzelfde gebleven. Wel heeft het bestuur gewerkt aan een aanscherping van de rollen en taken van de UB en NUB. Ook een aantal bestuurlijke procedures zijn aangescherpt. Dit leidt in 2022 tot een wijziging van de statuten. Het pensioenreglement heeft geen grote wijzigingen ondergaan. Cao-partijen hebben in 2020 afspraken gemaakt over de pensioenregeling voor 2021 en 2022. De inhoud van de pensioenregeling ligt vast in het Pensioenreglement Rabobank 2014 (PR2014). Een samenvatting daarvan is opgenomen in de [bijlage Pensioenregeling](#) en het volledige reglement is te downloaden op rabobankpensioenfonds.nl. Het bestuur heeft per 1 januari 2021 en per 1 juli 2021 wel een aantal kleine wijzigingen doorgevoerd in het pensioenreglement. Die wijzigingen hadden met name betrekking op het houden van een goede aansluiting op fiscale wetgeving en het aanscherpen van uitvoeringsbepalingen.

Het pensioenfonds voldoet aan de eisen voor een organisatie van openbaar belang (OOB)

Grote pensioenfondsen zoals het Rabobank Pensioenfonds zijn met ingang van 1 januari 2020 een organisatie van openbaar belang (OOB). Dat blijkt uit een wettelijk besluit uit 2019. De OOB-status betekent dat we aan strengere eisen moeten voldoen als het gaat om de kwaliteitsbeheersing. Ook gelden er strengere eisen voor de onafhankelijkheid van de accountant bij de controle van de jaarrekening. Wij voldoen aan deze eisen.



Uitbestedingspartijen

Net als andere pensioenfondsen besteden we bepaalde activiteiten uit. Die hebben te maken met vermogensbeheer en de pensioenadministratie. Andere partijen zijn hierin gespecialiseerd en voeren deze activiteiten uit voor meerdere opdrachtgevers. Door met hen samen te werken, zorgen we voor effectiviteit en efficiëntie in onze bedrijfsprocessen. Zo realiseren we een betere prijs-kwaliteitsverhouding voor onze deelnemers. In dit hoofdstuk leest u meer over onze samenwerkingen met uitbestedingspartijen.

We vinden het belangrijk om grip te hebben op de uitbestede activiteiten

Daarom hebben we een uitbestedingsbeleid waarin we eisen stellen aan onze uitbestedingspartijen. Deze eisen gaan over een beheerste en integere bedrijfsvoering van die partijen. Ook staan in het uitbestedingsbeleid de criteria voor de selectie van nieuwe uitbestedingspartijen.

Ons bestuur blijft altijd eindverantwoordelijk voor de uitbestede werkzaamheden

Daarom hebben we met de uitbestedingspartijen duidelijke afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening. Deze afspraken hebben we

contractueel vastgelegd. Dit geldt ook voor de afspraken over onderuitbesteding door uitbestedingspartijen.

We monitoren de naleving van de afspraken via diverse periodieke rapportages

De uitbestedingspartijen sturen ons deze rapportages op. Daarin gaan ze in op de operationele werkzaamheden en de risico's die daarbij horen. En de mate waarin zij onze doelstellingen weten te realiseren.

Met elke uitbestedingspartij hebben we daarnaast een overlegstructuur

We bespreken dus regelmatig de gang van zaken. Elk jaar evalueren we de contractuele afspraken die we met hen hebben. Mede dankzij deze tussentijdse en jaarlijkse evaluaties kunnen we de afspraken met onze uitbestedingspartijen voortdurend aanscherpen en processen verbeteren. We hebben vastgesteld dat in 2021 de dienstverlening van de hier genoemde uitbestedingspartijen voldeed aan de overeenkomsten die we met ze gesloten hadden.



Onze uitbestedingspartijen moeten altijd hun bedrijfsprocessen op orde hebben

Dat zien we als een basisvoorwaarde om een hoogwaardige kwaliteit van de dienstverlening te borgen. We controleren de kwaliteit via rapportages die de partijen inleveren:

- een ISAE 3402-rapportage
- eventueel een aanvullende ISAE 3000-rapportage

Of we van een uitbestedingspartij een aanvullende ISAE 3000-rapportage verlangen, hangt af van de scope van de ISAE 3402-rapportage. Deze rapportages geven een oordeel over de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingsmaatregelen bij onze uitbestedingspartijen. Deze rapportages gaan over de processen die relevant zijn voor de (financiële) verantwoording.



Deze uitbestedingspartijen hebben wij gecontracteerd voor vermogensbeheer en pensioenuitvoering

Werkzaamheden

Pensioenadministratie en financiële administratie

Fiduciair vermogensbeheer

Operationeel vermogensbeheer

Vastgoedadvies en vastgoedbeheer

Balansmanagement

Beleggingsadministratie aanvullende vrijwillige regeling (Flexioen)

Beleggingsadvies aanvullende vrijwillige regeling (Flexioen)

Uitbestedingspartij

- Achmea Pensioenservices NV
- Achmea Investment Management BV
- Achmea Investment Management BV
- UBS Fund Management
- Legal&General Investment Management
- PGIM Limited
- Dynamic Credit
- Robeco Institutional Asset Management BV
- Syntrus Achmea Real Estate & Finance BV
- Cardano Risk Management BV
- ABN AMRO Pension Services BV
- Robeco Institutional Asset Management BV

Met deze partijen hebben wij overeenkomsten voor meerdere jaren. Zo garanderen we de continuïteit van onze dienstverlening.



Missie, visie en beleidsdoelstellingen

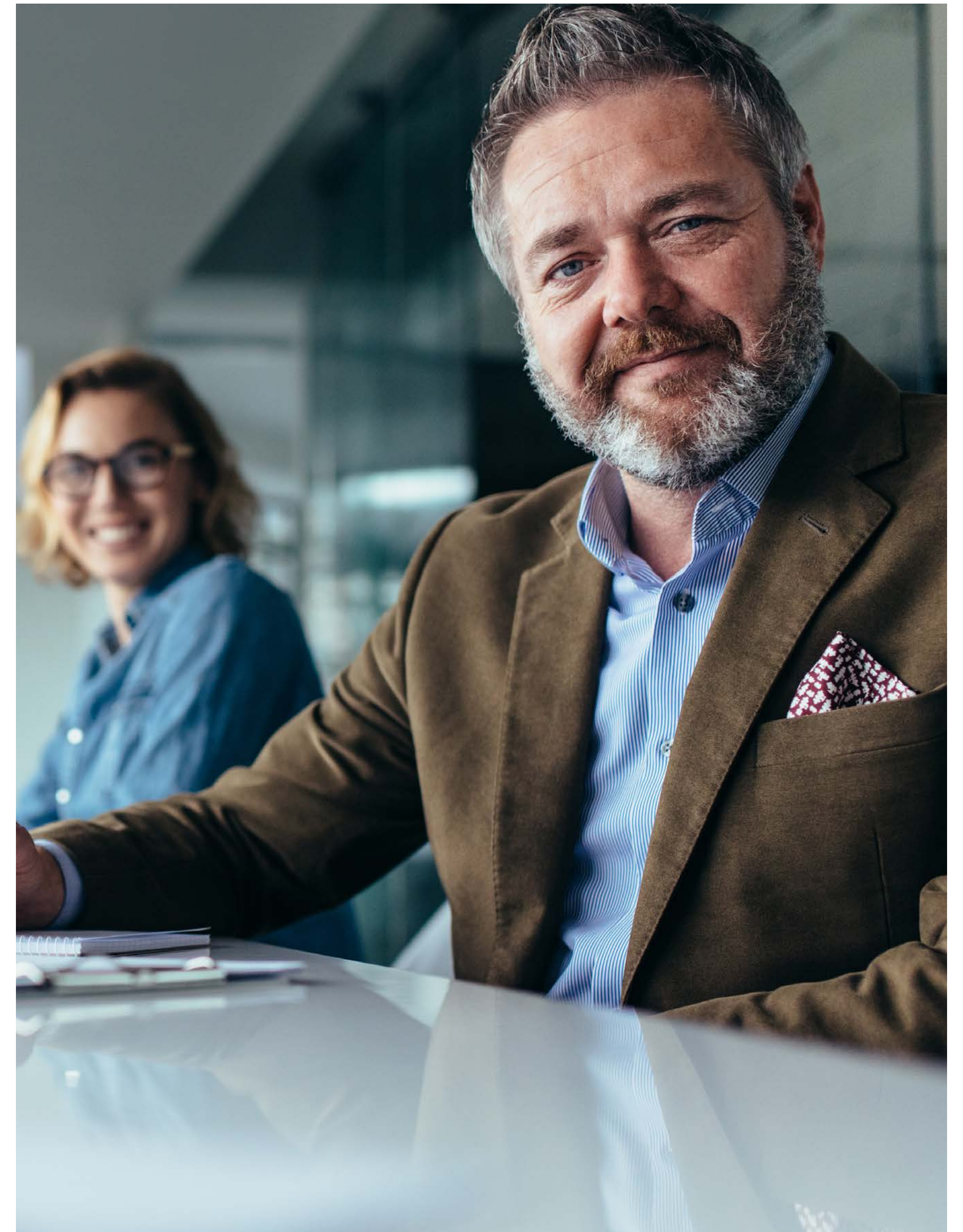
Ook in 2021 hebben we ons als bestuur ingezet om de missie en visie van het pensioenfonds waar te maken. Dat doen we in de eerste plaats voor iedereen die pensioen bij ons opbouwt, in het verleden heeft opgebouwd, of maandelijks een pensioenuitkering van ons ontvangt. En de Rabobank. Die wil als werkgever een goed pensioen voor haar medewerkers, oud-medewerkers en hun partners. In dit hoofdstuk leest u meer over onze:

- missie en visie
- strategie
- uitvoering van onze doelstellingen

Onze hoofddoelstelling hebben wij vastgelegd in onze formele fondsdocumenten:

“De statutaire doelstelling van het pensioenfonds is het verlenen, het verzekeren of doen verzekeren van pensioenen en/of andere uitkeringen in de meest ruime zin aan of ten behoeve van deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden.”

Dit betekent dat we de pensioenregeling zo goed mogelijk uitvoeren. En we beheren het opgebouwde pensioenvermogen zo adequaat mogelijk. Op die manier zorgen we voor een goed rendement voor een koopkrachtig pensioen.



Ook onze missie en visie hebben we vastgelegd:

“Onze missie is om de pensioenregeling van de Rabobank op een duurzame en efficiënte manier uit te voeren. En bij belangrijke beleidskeuzes die we daarbij maken de belangen van alle verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig af te wegen.”

We willen een pensioen bieden dat klaar is voor de toekomst

Dat betekent onder andere dat we samen een aantal risico's delen. Denk bijvoorbeeld aan arbeidsongeschiktheid en overlijden. Ook kunnen we het pensioen met elkaar collectief beleggen. Waarom dat handig is? We houden zo de kosten laag. Waardoor er meer pensioen over blijft.

We zetten in op maatschappelijk verantwoord beleggen

Daarbij beheren we de beleggingen zorgvuldig tegen zo laag mogelijke kosten. En tegen acceptabele risico's.

We willen duidelijk en begrijpelijk communiceren

Dat helpt ons om onze deelnemers bewust te maken van hun financiën. We streven er dan ook naar dat deelnemers hun eigen verantwoordelijkheid nemen. We stellen deelnemers in staat om zelf de regie te voeren over hun pensioen.

In 2020 maakten we concreet welke strategische doelen horen bij onze missie en visie

We hebben ze ingedeeld onder vijf beleidsterreinen:

- pensioenbeleid
- pensioenuitvoering
- financiering en reservering
- balansbeheer
- beleggingen

Voor elk van deze terreinen formuleerden we strategische doelen. Die doelen hebben we in 2021 geëvalueerd. Onze conclusie: dit zijn nog steeds de juiste doelen.



We beheren de beleggingen zorgvuldig tegen zo laag mogelijke kosten.



De strategische doelen op de vijf beleidsterreinen zijn:

Beleidsterreinen	Strategische doelen	Beleidsterreinen	Strategische doelen
<p>Pensioenbeleid</p> <p>Pensioenuitvoering</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur heeft een visie op (toekomstige) ontwikkelingen die impact kunnen hebben op onze positie en op de gevolgen daarvan. • De pensioenadministratie voldoet steeds aan de kwantitatieve en kwalitatieve eisen uit de pensioenbeheerovereenkomst. • We beheersen de risico's voor de pensioenuitvoering. Daarbij horen ook mogelijke toekomstige eisen. • De pensioenbeheerkosten vergelijken we elk jaar met een algemeen referentiekader. De pensioenuitvoerder licht kostenverschillen toe. • De deelnemers kennen de pensioenregeling en hun eigen pensioensituatie. Ze nemen zelf verantwoordelijkheid voor hun pensioen. Wij helpen ze om dat te doen. 	<p>Balansbeheer</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ten minste elke drie jaar voeren we een Asset Liability Management (ALM)-studie uit. Deze studie is de basis voor ons financiële beleid. De resultaten van de ALM-studie komen overeen met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook passen ze bij de risicohouding van het pensioenfonds. De risicohouding hebben we afgestemd met het verantwoordingsorgaan (VO). • Het bestuur stelt vast in hoeverre we: <ul style="list-style-type: none"> • het risicobudget inzetten; • opties wel of niet gebruiken. • We zetten het risicobudget in binnen de toegestane afwijking volgens het bestuursbesluit. Het risicobudget hebben we vastgesteld vanuit het balansrisicoraamwerk (BRR).
<p>Financiering en reservering</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het bestuur kiest de grondslagen voor sterfte, invaliditeit en kosten zodanig dat deze een break-even resultaat opleveren. • Het bestuur stelt elk jaar de premie vast. Deze is in ieder geval gelijk aan de kostendeckende premie. • De toegekende pensioenopbouw is elk jaar gelijk aan de mogelijke pensioenopbouw voor de vastgestelde premie. • De ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioen-aanspraken zijn waardevast. 	<p>Beleggingen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Het jaarlijkse nettorendement is hoger dan de vastgestelde referentiekaders. • We leven het beleid na dat het bestuur heeft vastgesteld. Daarbij moeten we ons ambitieniveau ten opzichte van andere vergelijkbare partijen nog vaststellen. • We beheersen de beleggingskosten. Daarbij houden we rekening met het rendement na kosten en risico.



Premiedekkingsgraad

Deze geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is voor de financiering van de nieuwe pensioenaanspraken.

Hieronder leest u meer over de vooruitgang van een aantal van deze doelen:

We houden ontwikkelingen voor het nieuwe pensioenstelsel nauwlettend in de gaten

In 2020 presenteerden het kabinet, werkgevers en werknemers een 'hoofdlijnennotitie'. Daarin stond een uitwerking van het pensioenakkoord uit 2019 over een nieuw pensioenstelsel. Alle pensioenfondsen moeten uiterlijk op 1 januari 2027 zijn overgestapt op dit nieuwe stelsel. In 2021 was het nog niet helemaal duidelijk hoe het nieuwe pensioenstelsel eruit gaat zien. Het definitieve wetsvoorstel dat hoort bij het nieuwe stelsel, de Wet Toekomst Pensioenen, is op 30 maart 2022 door de minister naar de Tweede Kamer gestuurd. U leest meer over onze voorbereidingen in het hoofdstuk [Focusthema: Voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel](#).

We hebben extra aandacht besteed aan de continuïteit van onze pensioenadministratie

Dat hebben we gedaan, omdat onze pensioenadministratie in de komende jaren overgaat naar een nieuwe IT-omgeving. U leest hierover meer in het hoofdstuk [Focusthema: Robuuste pensioenadministratie](#).

In 2021 konden we de pensioenen niet indexeren (mee laten stijgen met de prijzen)

Daarvoor was onze financiële positie onvoldoende. Dat betekent dat we helaas aan één doelstelling niet konden voldoen. Namelijk om de pensioenen waardevast te houden. Gedurende 2021 verbeterde onze financiële positie

aanzienlijk. Daarover leest u meer in het hoofdstuk [Financiële positie](#). Mogelijk kunnen we daarom in 2022 de pensioenen wel weer (deels) indexeren.

De situatie van een reservetekort werd ook beëindigd door de verbeterde financiële positie

Het reservetekort ontstond op 30 september 2019. Dat betekent dat de dekkinggraad vanaf toen lager was dan nodig. Vanwege het reservetekort dienden we in 2019 een herstelplan in bij De Nederlandsche Bank (DNB). Daarin lieten we zien hoe we binnen tien jaar weer financieel gezond verwachtten te zijn. In september 2021 zijn we weer uit de situatie van het reservetekort gekomen. Daardoor geldt het herstelplan nu niet meer.

Voor een beheerste bedrijfsvoering gelden een aantal randvoorwaarden

Om onze doelen te halen, is het belangrijk dat we de basis op orde hebben in onze organisatie. Daarom hebben we in 2019 een aantal randvoorwaarden vastgesteld. Dit zijn voorwaarden waaraan we voortdurend willen voldoen. In 2021 hebben we deze randvoorwaarden zonder problemen gehaald. Wel hebben we extra aandacht besteed aan onze governance. Hierover leest u verder in het hoofdstuk [Focusthema: Effectieve governance](#).



Beleidsterreinen

Bestuur

Randvoorwaarden

- Het bestuur en elk bestuurslid afzonderlijk beschikken over de juiste kennis en vaardigheden. Elk bestuurslid is daarnaast integer en heeft voldoende beschikbare tijd.
- We vullen vacatures steeds in binnen een half jaar nadat de vacature bekend geworden is.
- De samenstelling van het bestuur is steeds divers in tenminste:
 - deskundigheid
 - leeftijd
 - geslacht
- Ook is het bestuur een goede afspiegeling van de samenstelling van het bestand van deelnemers en gepensioneerden.

Communicatie

- De communicatie voldoet aan de wettelijke eisen. We communiceren in ieder geval over:
 - het financiële beleid
 - het risicomanagement
 - de behaalde resultaten
 - de ontwikkeling van de dekkingsgraad
- Alle informatie is actueel en de website is steeds up-to-date.

Beleidsterreinen

Uitbesteding

Randvoorwaarden

- We toetsen mogelijke uitbestedingspartijen op:
 - continuïteit
 - financiële en operationele processen
 - integriteit
 - compliance

Dat doen wij niet alleen wanneer wij een uitbestedingspartij selecteren. Ook na de selectie blijven wij hierop toetsen.
- Alle uitbestedingsafspraken liggen vast in een schriftelijke overeenkomst. Dit geldt in ieder geval voor:
 - een right-to-audit
 - kwaliteitseisen
 - uitvoeringsrapportages
 - uitvoeringskosten
- Elk jaar evalueren we de uitbestedingspartijen op:
 - continuïteit
 - integriteit
 - kwaliteit van dienstverlening

Het bestuur is een goede afspiegeling van de samenstelling van het bestand van deelnemers en gepensioneerden.



Beleidsterreinen

Risicobeleid

Randvoorwaarden

- Het bestuur benoemt alle risico's en beoordeelt deze jaarlijks op potentiële impact en kans op optreden.
- Het bestuur beoordeelt de voorgestelde beheersingsmaatregelen op volledigheid en juistheid. Dat doet het om de risico's waar mogelijk te verminderen, als dat wenselijk is.
- Het bestuur stelt vast dat sprake is van een solide borging van de getroffen beheersmaatregelen.
- We hebben per functie eisen geformuleerd voor kennis, cultuur en gedrag. Onze medewerkers voldoen aan deze eisen. We stimuleren ze om zich steeds verder te ontwikkelen.
- We vullen vacatures steeds in binnen een half jaar nadat de vacature bekend is geworden.
- Beloningen kennen we toe vanuit de beloningsstructuur van de Rabobank. Deze beloningen hangen niet af van de financiële resultaten van het pensioenfonds.

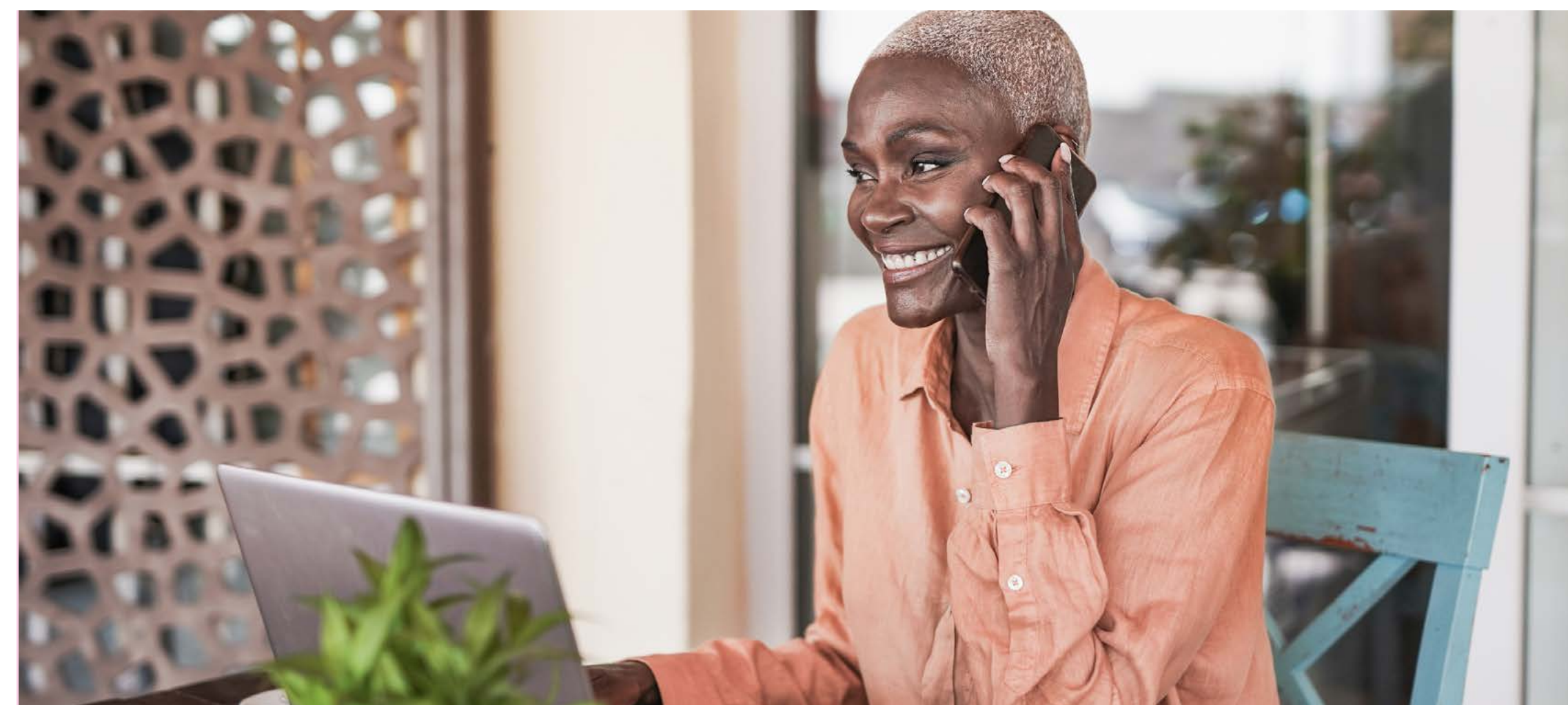
Personeel

Beleidsterreinen

IT-beleid

Randvoorwaarden

- We zorgen voor een continue, optimale beveiliging van de gegevens van:
 - werkgevers
 - deelnemers
 - verbonden personen
 - kritische werkprocessen binnen het pensioenfonds en bij de uitbestedingspartijen
- We borgen:
 - een continue werking van bedrijfskritische processen
 - beschikbaarheid van bedrijfskritische data
 - een stabiele IT-infrastructuur
- De inrichting van de IT-infrastructuur en ondersteunende (beheers)processen zorgt voor een stabiele, effectieve en integrale dienstverlening.



Financiële positie

Het is onze ambitie om de opgebouwde pensioenen van deelnemers te beschermen tegen inflatie, zodat de koopkracht niet afneemt. Dit heet indexatie. We verhogen dan de pensioenen, zodat ze waardevast blijven. Of we kunnen indexeren hangt af van onze financiële positie. Die wordt voor een groot deel bepaald door de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. Een andere voorwaarde voor indexatie is dat we voldoen aan de wettelijke regels voor Toekomstbestendig Indexeren (TBI). Dit betekent dat we de pensioenen alleen mogen verhogen als er voldoende financiële ruimte is om de verhoging ook in de toekomst uit te betalen. In dit hoofdstuk leest u hoe we er financieel voor staan.

Onze financiële positie is verbeterd ten opzichte van 2020

Een belangrijke graadmeter voor de ontwikkeling van onze financiële positie zijn de verschillende dekkingsgraden. In de tabel vindt u de verschillende dekkingsgraden op een rij. Onder de tabel lichten we de ontwikkeling van de dekkingsgraden toe.



DEKKINGSGRADEN PER EIND 2021 EN EIND 2020

	2021	2020
Actuele dekkingsgraad DNB-RTS	122,6%	111,7%
Beleidsdekkingsgraad	117,3%	105,1%
Vereiste dekkingsgraad	111,5%	115,2%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%
Reële beleidsdekkingsgraad DNB-RTS (wettelijk)	94,4%	86,4%
Reële beleidsdekkingsgraad DNB-RTS (op basis van Break-Even Inflatie)	73,4%	79,8%

- *De actuele dekkingsgraad is fors gestegen*
De actuele dekkingsgraad geeft aan hoe we er financieel voor staan volgens de balans van dat moment. In 2021 steeg de actuele dekkingsgraad van 111,7% eind 2020 naar 122,6% eind 2021. Deze forse stijging kwam vooral door de goede beleggingsresultaten en de gestegen rente.
- *Ook de beleidsdekkingsgraad is fors gestegen*
De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden in de laatste 12 maanden. Doordat de actuele dekkingsgraad steeg, nam ook de beleidsdekkingsgraad fors toe. Van 105,1% eind 2020



naar 117,3% eind 2021. De beleidsdekkingsgraad stijgt en daalt niet zo snel als de actuele dekkingsgraad. Daarom geeft het een stabiel beeld van onze financiële situatie.

- *De vereiste dekkingsgraad is gedaald*

De vereiste dekkingsgraad berekenen we op basis van wettelijke regels. De vereiste dekkingsgraad bestaat uit de waarde van alle huidige opgebouwde pensioenen die we in de toekomst moeten betalen én de buffers die nodig zijn om risico's te kunnen financieren als die zich voordoen. Het gaat daarbij onder andere om beleggingsrisico's. Onze vereiste dekkingsgraad is eind 2021 gedaald naar 111,5% (2020: 115,2%). De daling kwam vooral doordat het ons beleid is om defensiever te beleggen als de dekkingsgraad boven een bepaald niveau komt. We lopen dan minder risico en hoeven dus minder buffers aan te houden. In de berekening van de vereiste dekkingsgraad eind 2021 is al meegenomen dat de beleggingsrisico's in 2022 minder worden.

- *De minimaal vereiste dekkingsgraad blijft stabiel*

De minimaal vereiste dekkingsgraad is de dekkingsgraad die we minimaal moeten hebben om aan onze verplichtingen te kunnen voldoen. Voor de berekening gelden wettelijke regels. Onze minimaal vereiste dekkingsgraad is constant gebleven op 104,2%.

- *De reële beleidsdekkingsgraad op basis van wettelijke regels is gestegen*

Deze reële beleidsdekkingsgraad laat zien of we naar verwachting genoeg vermogen hebben als we 100% rekening houden met toekomstige indexaties. De berekening van de toekomstige indexaties is gebaseerd op verwachte indexaties en een verwacht rendement. Onze reële beleidsdekkingsgraad is gestegen naar 94,4% (2020: 86,4%). Deze dekkingsgraad ligt onder de 100%. Dit betekent dat we op dit moment niet genoeg vermogen hebben om in de toekomst elk jaar de pensioenen te verhogen tegen koopkrachtverlies.

- *De reële dekkingsgraad op basis van Break-Even Inflatie (BEI) is gedaald*

Ook deze reële dekkingsgraad laat zien of we naar verwachting genoeg vermogen hebben als we rekening houden met toekomstige indexaties. De berekening is anders: we rekenen met recente (31 december 2021) inflatiecijfers die hoger zijn dan waarmee voor de reële beleidsdekkingsgraad op basis van wettelijke regels wordt gerekend. Het gevolg is dat deze reële dekkingsgraad BEI kan schommelen, omdat hij afhankelijk is van recente inflatiecijfers. Die inflatiecijfers worden vervolgens volledig meegenomen naar de toekomst. De reële dekkingsgraad BEI is gedaald naar 73,4% (2020: 79,8%). Dit betekent dat we op dit moment niet genoeg vermogen hebben om de toekomstige uitkeringen inclusief inflatie op basis van BEI per 31 december 2021 te betalen.

De beleidsdekkingsgraad steeg van 105,1% eind 2020 naar 117,3% eind 2021.



- *Nieuwe (gewijzigde) UFR methodiek geldend vanaf 1 januari 2022*

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van DNB per 31 december 2021. Die rentetermijnstructuur wijzigt tussen 2020 en 2024 in vier stappen, naar aanleiding van het advies van de Commissie Parameters. Als de dekkinggraad ultimo 2021 al gebaseerd zou zijn op de nieuwe UFR parameters die van toepassing zijn in 2022 dan zou de actuele dekkinggraad 121,4% bedragen in plaats van 122,6%.

Onze reservepositie is in 2021 verbeterd

De reservepositie laat zien hoeveel financiële ruimte we nog hebben bovenop de noodzakelijke buffers om risico's op te vangen. Eind 2020 was er sprake van een reservetekort en hadden we een herstelplan. We actualiseerden het herstelplan en DNB keurde dit plan in het voorjaar van 2021 goed. Eind september 2021 steeg de beleidsdekkinggraad boven de vereiste dekkinggraad. Vanaf die datum was er geen sprake meer van een reservetekort. Het herstelplan is toen vervallen. Het positieve percentage eind 2021 laat zien dat we genoeg reserves hebben om risico's op te vangen. In de tabel hieronder vindt u de berekening van onze reservepositie in 2021 en 2020.

BEREKENING VAN DE RESERVEPOSITIE	2021	2020
Beleidsdekkinggraad	117,3%	105,1%
Af: vereiste dekkinggraad	111,5%	115,2%
Reservepositie	5,8%	-10,1%

Onze dekkingpositie is in 2021 verbeterd

De dekkingpositie laat zien of we genoeg vermogen hebben om aan onze nominale verplichtingen te voldoen. Daarin houden we geen rekening met toekomstige indexatie. Deze positie is verbeterd ten opzichte van 2020. Dit betekent dat we ruimschoots aan onze verplichtingen kunnen voldoen.

BEREKENING VAN DE DEKKINGSPOSITIE	2021	2020
Beleidsdekkinggraad	117,3%	105,1%
Af: minimaal vereiste dekkinggraad	104,2%	104,2%
Dekkingpositie	13,1%	0,9%

In 2021 konden we de pensioenen nog niet indexeren

Het bestuur heeft in 2021 besloten om de pensioenen vanaf 1 juli 2021 niet te verhogen. De reden hiervoor was dat de beleidsdekkinggraad eind 2020 (105,1%) lager was dan de minimale beleidsdekkinggraad die nodig is voor indexatie (110%). De beleidsdekkinggraad ligt eind 2021 wel hoger dan de minimale beleidsdekkinggraad die nodig is. Dit betekent dat we verwachten dat we de pensioenen op 1 juli 2022 gedeeltelijk kunnen indexeren. Hoeveel kan worden geïndexeerd is afhankelijk van de ontwikkeling van het CBS-prijsindexcijfer april 2021-april 2022 en de ontwikkelingen op de financiële markten. In juni 2022 wordt bekend of de pensioenen in 2022 verhoogd kunnen worden.



Nieuw indexatiebeleid voor 2021 en 2022

Het bestuur heeft na overleg met cao-partijen een nieuw indexatiebeleid vastgesteld voor 2021 en 2022. De grens voor (gedeeltelijke) indexatie is in dit nieuwe beleid lager: 110% in plaats van 115%. Daardoor is het mogelijk om eerder te indexeren. Dit zijn de regels voor indexatie:

- Is de beleidsdekkingsgraad op 31 december van het voorgaande jaar lager dan 110%? Dan verhogen we de pensioenen niet.
- Is de beleidsdekkingsgraad op 31 december van het voorgaande jaar meer dan 110%, maar minder dan de TBI-grens? Dan verhogen we de pensioenen gedeeltelijk. De TBI-grens is de beleidsdekkingsgraad die wettelijk minimaal nodig is om pensioenen volledig te kunnen indexeren. Op 31 december 2021 was de TBI-grens: 124,2% (eind 2020: 121,7%).
- Is de beleidsdekkingsgraad op 31 december van het voorgaande jaar hoger dan de TBI-grens? Dan indexeren we de pensioenen volledig.

Afhankelijk van de financiële ontwikkeling in het betreffende jaar besluit het bestuur vervolgens over het al dan niet indexeren per 1 juli en over de hoogte van de indexatie.

Eind 2021 was ook nog sprake van een indexatie-achterstand van 1,3%. Het bestuur besloot in 2020 om eenmalig inhaalindexatie over 2020 ter grootte van 1,3% toe te kennen als de financiële positie van het pensioenfonds dit weer zou toelaten. Dit besluit was in het verlengde van de eenmalige wijziging van de premie-systematiek in 2020. Deze indexatie is nog niet ingehaald.

Onze ambities zijn nog steeds haalbaar

In het voorjaar van 2021 is de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Dit is een wettelijk verplichte toets. Met de

haalbaarheidstoets bekijken we of de resultaten waarnaar we streven op de lange termijn behaald kunnen worden en welke risico's daarbij spelen. De toets bestaat uit scenarioberekeningen die aangeven of we op koers liggen voor de langere termijn. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat de ambities van het fonds in de toekomst nog steeds haalbaar zijn binnen de vastgestelde grenzen voor de risico's die spelen.

Er zijn op dit moment geen beleidsmaatregelen nodig

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets overschrijden de vastgestelde ondergrenzen niet. Deze ondergrenzen vormen samen onze risicohouding voor de lange termijn. In de haalbaarheidstoets werd een verwacht pensioenresultaat berekend van 92,5% (ondergrens: 87%). Dit resultaat betekent dat de pensioenuitkomst voor onze deelnemers naar verwachting 92,5% bedraagt van een volledig tegen prijsinflatie geïndexeerd pensioen. We concluderen dat de risicohouding van het pensioenfonds past bij de ambitie van koopkrachtbehoud voor de lange termijn. Het verwacht pensioenresultaat is berekend vanuit de financiële positie eind 2020. Het pensioenresultaat in een slecht-weer-scenario was 19,9% lager dan in het verwacht scenario (maximale afwijking: 40%).

We sloten boekjaar 2021 af met een positief resultaat

De behaalde resultaten bepalen de financiële positie van het pensioenfonds. Het resultaat in boekjaar 2021 is € 2.624,2 miljoen positief. De belangrijkste oorzaak van dit positieve resultaat is de gestegen rente. Daardoor konden we de technische voorzieningen lager vaststellen. Op de volgende pagina vindt u een overzicht van de deelresultaten voor 2021. Onder de tabel lichten we een aantal deelresultaten toe.



De behaalde resultaten bepalen de financiële positie van het pensioenfonds. Het resultaat in boekjaar 2021 is € 2.624,2 miljoen positief.

RESULTATENANALYSE, DEELRESULTATEN 2017 TOT EN MET 2021

Alle bedragen in miljoenen euro's tenzij anders vermeld.

	2021	2020	2019	2018	2017
Beleggingsopbrengsten	593,0	4.533,4	3.002,3	-670,3	863,0
Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)	1.973,8	-3.724,0	-3.827,8	-1.024,4	316,1
Benodigde interest	153,4	83,7	51,9	55,8	47,7
Premie	-54,8	22,5	65,9	68,5	199,8
Waardeoverdrachten	0,5	0,7	1,9	-0,8	2,4
Kosten	1,2	2,5	1,3	1,6	1,3
Uitkeringen	-0,1	-0,1	-0,1	7,3	7,0
Sterfte	12,9	11,6	6,1	5,7	11,5
Arbeidsongeschiktheid	0,3	-6,0	2,4	-3,3	-10,9
Mutaties	9,9	7,4	-1,6	-6,4	-3,4
Toeslagverlening	-0,2	0,6	-99,1	-42,1	1,5
Overige incidentele mutaties	-66,9	578,6	2,8	302,2	34,3
Andere oorzaken	1,2	-1,3	-2,7	-0,2	-5,3
Totaal resultaat	2.624,2	1.509,6	-796,7	-1.306,4	1.465,0



Een korte toelichting op de belangrijkste resultaten:

- Het effect van de wijziging van de rentetermijnstructuur van € 1.973,8 miljoen positief komt door de gewijzigde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen van DNB. De technische voorzieningen zijn in 2021 met € 1.973,8 miljoen afgenomen doordat de gemiddelde rekenrente met 0,4%-punten is gestegen: van 0,2% gemiddeld eind 2020 naar 0,6% gemiddeld eind 2021.
- Tegenover het positieve resultaat door de daling van de technische voorzieningen staat een negatief beleggingsresultaat op onze rentehedge van ongeveer € 2.387 miljoen. Dat komt doordat we het renterisico voor het grootste deel afdekken. Dit bedrag is verwerkt in het weergegeven resultaat op beleggingsopbrengsten.
- De benodigde interest is gebaseerd op de eerstejaarsrente van de rentetermijnstructuur die DNB heeft gepubliceerd. Doordat deze negatief was voor 2021, namen de technische voorzieningen met € 153,4 miljoen af.
- Het resultaat op beleggingen is € 593,0 miljoen positief dankzij het positieve beleggingsrendement in 2021.
- Het resultaat op premie is € 54,8 miljoen negatief. De feitelijke premie is namelijk lager dan de premie die we nodig hadden om de nieuwe pensioenkopen te financieren. Dit komt door de combinatie van de lage rente en de afspraken die we al in 2020 met cao-partijen maakten over de hoogte van de premie. De feitelijke premie was wel kostendekkend aangezien deze hoger was dan de gedempte kostendekkende premie.
- Het resultaat op sterfte is € 12,9 miljoen positief. In 2021 is het resultaat, net als in 2020, hoger dan gemiddeld de jaren daarvoor. Alhoewel de

oorzaken van overlijden bij het fonds niet bekend zijn, is het aannemelijk dat de coronapandemie ook in 2021 van invloed is geweest op het resultaat op sterfte.

- Het resultaat op overige incidentele mutaties is € 66,9 miljoen negatief. Het grootste deel daarvan (€ 65,1 miljoen) bestaat uit een toename van de technische voorzieningen door de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten. Die uitvoeringskosten zijn in 2021 verhoogd van 1,5% naar 1,75% van de technische voorzieningen.

Het bedrag voor de technische voorzieningen was lager in 2021

De technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds waren op 31 december 2021 € 26.514,9 miljoen. Daarbij hebben we onder andere rekening gehouden met 3 zaken:

- De Prognosetafel AG2020 (gepubliceerd in september 2020): dit houdt in dat we rekening houden met de levensverwachting voor toekomstige jaren. Het effect van de COVID-19 pandemie op de levensverwachting is daarbij niet meegenomen. Er is nog veel onzekerheid over de impact hiervan in de nabije toekomst. Ook is onbekend of er effecten op de lange termijn te verwachten zijn.
- Correctiefactoren op de sterftekans: de sterfte in de hele Nederlandse bevolking is hoger dan de sterfte onder onze deelnemers.
- De rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen van DNB: deze rente gebruiken we in de berekening van onze totale verplichtingen. De rentetermijnstructuur per 31 december 2021 is gebaseerd op de UFR parameters 2021.

De technische voorzieningen voor risico van de deelnemer zijn € 21,3 miljoen. Dit gaat om de technische voorzieningen voor de vrijwillige bijspaarregelingen bruto en netto Flexioen.



TECHNISCHE VOORZIENINGEN (TV) NAAR DEELNEMERSGROEPEN (VIJFJARENOVERZICHT)

Alle bedragen in miljoenen euro's

	2021	2020	2019	2018	2017
<i>TV risico fonds</i>					
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	8.113,2	9.064,3	8.039,8	7.099,2	7.274,3
Gewezen deelnemers	9.506,5	10.539,7	9.403,2	7.590,5	7.143,6
Pensioengerechtigden	8.710,5	8.877,3	8.108,8	7.159,1	6.858,8
Overig					
- Schadereserve	161,3	182,7	180,6	147,7	140,2
- IBNR	22,8	21,4	20,1	24,3	25,4
- Niet opgevraagd pensioen	0,5	0,7	0,7	0,7	-
Subtotaal TV risico fonds	26.514,9	28.686,1	25.753,2	22.021,5	21.442,3
<i>TV risico deelnemers</i>					
	21,3	20,1	21,4	24,1	25,3
Totaal	26.536,2	28.706,2	25.774,6	22.045,6	21.467,6



De premie in 2021 voldeed aan de wettelijke eisen

Met de premies die we ontvangen, financieren we de nieuwe opbouw van de pensioenaanspraken. Als de premies niet kostendekkend zijn, moeten we het opbouwpercentage voor het pensioen verlagen. Dat hoefde niet in 2021. De feitelijke premie bij een opbouw van 1,7% (€ 411,1 miljoen) was namelijk hoger dan de gedempte kostendekkende premie (€ 309,1 miljoen). Daarmee voldoet onze feitelijke premie 2021 aan de wettelijke eisen. Hieronder vindt u een toelichting bij de berekeningen.

- **De feitelijke premie in 2021 was hoger dan de gedempte kostendekkende premie**

Vanaf 2020 gebruiken we de gedempte kostendekkende premie als maatstaf of we genoeg premie ontvangen om nieuwe aanspraken te financieren. De gedempte kostendekkende premie wordt berekend op basis van een gemiddelde van de rentetermijnstructuur over 120 maanden (volgens de definitie van DNB inclusief UFR). Dit geeft een betrouwbaar beeld over een langere periode.

FEITELIJKE PREMIE

	2021	2020
Inkoop aanspraken	381,1	379,7
Risicokoopsom overlijden	10,3	8,9
Risicokoopsom arbeidsongeschiktheid	11,4	11,4
Opslag solvabiliteit	-	-
Opslag uitvoeringskosten	8,3	7,9
Totaal	411,1	407,9

De feitelijke premie in 2021 voor risico fonds was € 411,1 miljoen. De premie voor risico deelnemers was € 1,0 miljoen. Dit gaat om de inleg in de bruto en netto Flexioenregelingen.

GEDEMPTE KOSTENDEKKENDE PREMIE

	2021	2020
Actuarieel benodigd bedrag voor inkoop nieuwe aanspraken (incl. opslagen)	268,0	243,4
Opslag solvabiliteit	40,7	46,0
Opslag uitvoeringskosten	0,4	0,4
Totaal	309,1	289,8



- **De feitelijke premie in 2021 was wel lager dan de zuivere kostendekkende premie**

Dit betekent dat we op 31 december 2021 niet genoeg vermogen hadden om de nieuwe pensioenopbouw te financieren. Dit is ook terug te zien in de premiedekkingsgraad. Die was lager dan 100%. Dit betekent dat de premie niet bijdraagt aan herstel van de dekkingsgraad. Bij deze 2 berekeningen is er sprake van een momentopname.



ZUIVERE KOSTENDEKKENDE PREMIE

	2021	2020
Actuarieel benodigd bedrag voor inkoop nieuwe aanspraken (inclusief opslagen)	457,6	377,5
Opslag solvabiliteit	69,6	71,3
Opslag uitvoeringskosten	0,4	0,4
Totaal	527,6	449,2

PREMIEDEKKINGSGRAAD

	2021	2020
Feitelijke premie	412,1	408,5
Af: opslag voor uitvoeringskosten	0,4	0,4
Af: premie risico deelnemers	1,0	0,6
Premie ten behoeve van premiedekkingsgraad (A)	410,7	407,5
Actuarieel benodigd voor inkoop (B)	457,6	377,5
Premiedekkingsgraad (A/B)	90,0%	108,0%



Beleggingen en balansbeheer

We willen de pensioenen niet alleen nu, maar ook in de toekomst kunnen blijven uitkeren. Daarom beleggen we het vermogen op een zorgvuldige wijze met spreiding als sleutelwoord. Onze beleggingen zijn afgestemd op de langlopende verplichtingen. We streven daarbij naar een optimaal rendement bij een acceptabel risico. Om dit te bereiken spreiden we onze beleggingen over diverse categorieën, zoals aandelen, obligaties, vastgoed, private equity, infrastructuur en grondstoffen. In dit hoofdstuk lichten we de ontwikkelingen rondom onze beleggingen en ons beleggingsbeleid toe. Het resultaat op deze beleggingen heeft invloed op de dekkingsgraad van ons pensioenfonds. Daarmee zijn de beleggingen ook van invloed op de (toekomstige) pensioenen van onze deelnemers.

Overgang naar een passieve, meer duurzame aandelenstrategie is in 2021 afgerond

Een belangrijke verandering in ons beleggingsbeleid in 2021 was de overgang naar een nieuwe aandelenstrategie. We hebben deze grote transitie in november volgens planning kunnen afronden. De drijfveer hiervoor was de kans die we zien om onze aandelenportefeuille te verduurzamen en meer toekomstbestendig te maken. De nieuwe aandelenstrategie houdt in dat we een gerichte keuze maken in welke aandelen we als pensioenfonds willen beleggen en in welke aandelen niet. Per november 2021 hanteren we een maatwerk aandelenbenchmark waarin die keuze is verwerkt. We hebben ook 2 aandelenmanagers aangesteld (L&G en UBS) die deze benchmark zo goed mogelijk gaan volgen. Met deze strategie hebben we meer grip op de

beleggingen. Anders gezegd: we beleggen in aandelen die beter bij ons fonds passen.

Voordelen van de nieuwe aandelenstrategie op een rij:

- We behalen een betere score op duurzaamheid, omdat we niet meer beleggen in bedrijven met een lage ESG-score.
- We verlagen de CO²-intensiteit (tCO²/mio USD sales) van de aandelenportefeuille met 50% (gemeten over de periode 2019-2022)
- We kunnen onze aandelenbeleggingen beter in lijn gaan brengen met de duurzame ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties. Onze focus ligt op de thema's rond voedselzekerheid en klimaat. Dit beleid gaan we nog wel verder uitwerken.
- We realiseren een flinke verlaging van de beheerkosten. We zijn namelijk overgegaan van 11 actieve aandelenmanagers naar 2 aandelenmanagers met een passief mandaat. Dit brengt een aanzienlijke kostenbesparing met zich mee.

Een brede spreiding helpt in een omgeving van hogere inflatie

We hebben het afgelopen jaar uitgebreid gekeken of onze beleggingsportefeuille voldoende bestand is tegen het risico van een hogere inflatie. Uit de analyses komt naar voren dat we een robuuste beleggingsportefeuille hebben, die in verschillende risicoscenario's tot acceptabele resultaten blijft



leiden. Het voordeel van een brede spreiding komt hier van pas. Bepaalde categorieën kunnen namelijk juist profiteren van een hogere inflatie. Dit geldt bijvoorbeeld voor beleggingen in vastgoed, grondstoffen en infrastructuur. Een klein deel van onze portefeuille reageert direct op de inflatieontwikkeling (via inflatieswaps) en biedt daarmee nog wat extra bescherming. We hebben in 2021 ook een bijsturing gedaan in de afdekking van het renterisico. Het toegenomen inflatierisico heeft hierbij een rol gespeeld. De aanpassing komt erop neer dat we een hoge mate van afdekking van het renterisico handhaven, terwijl er tegelijkertijd bij een rentestijging een iets positiever effect ontstaat op de dekkingsgraad. Ervan uitgaande dat een hoger inflatieniveau doorgaans ook tot opwaartse rentedruk zal leiden, is via de renteaftdekking extra bescherming tegen het inflatierisico aangebracht.

We gebruiken het balansrisicoraamwerk als belangrijk stuurmiddel

Onze doelstelling is dat de inrichting van een beleggingsportefeuille goed aansluit bij onze pensioenverplichtingen. We gebruiken hiervoor een zogenoemd balansrisicoraamwerk (BRR). In het kader geven we een korte toelichting op dit raamwerk. Binnen ons BRR bestaat de mogelijkheid om een beheersmaatregel te nemen als daar voldoende aanleiding voor is. We koppelen deze beheersmaatregelen aan:

1. een grote verandering van het basisscenario;
2. het dichterbij komen van het slechtweerscenario; en
3. risico's rond de nieuwe pensioenregeling.

Via een beheersmaatregel kunnen we besluiten om tijdelijk minder risico te nemen: we verlagen dan ons risicobudget. In 2021 is de hoogte van het strategische risicobudget niet bijgesteld. Wel hebben we dus besloten

om de renteaftdekking aan te passen: van 70% lineair (staatsobligaties en renteswaps) en 15% swaptions naar 60% lineair en 25% swaptions. Dit hebben we enerzijds gedaan om beter beschermd te zijn tegen het inflatierisico. Anderzijds past deze stap als we vooruitkijken naar het nieuwe pensioenstelsel. Daarbij verwachten we namelijk gemiddeld een lagere (lineaire) afdekking van het renterisico. De bijsturing van de renteaftdekking heeft in het derde kwartaal van 2021 plaatsgevonden.

Ons balansrisicoraamwerk (BRR) kent 4 stappen:

1. We stellen onze risicohouding vast

Onze huidige risicohouding is gebaseerd op een cumulatieve korting van de pensioenuitkeringen van maximaal 15% in een periode van 10 jaar. Deze mate van risico vinden we nog acceptabel en is in overleg met het Verantwoordingsorgaan tot stand gekomen.

2. We vertalen de risicohouding naar een risicobudget

Het risicobudget is het verschil tussen de actuele marktdekkingsgraad en de kritische ondergrens voor de marktdekkingsgraad ('pijngrens') in een vooraf vastgesteld slechtweerscenario. Deze kritische ondergrens van de dekkingsgraad ligt op 76%. Zolang de marktdekkingsgraad uitkomt tussen 100 en 140%, is ons risicobudget gelijk aan 24 dekkingsgraadpunten met een operationele bandbreedte van +/- 2%-punten.

3. We toetsen de inzet van het risicobudget

In deze stap toetsen we in hoeverre onze balans aansluit bij het gewenste risicoprofiel dat volgt uit stap 2. Als het ingezette risico te hoog of te laag wordt, vindt bijsturing plaats. Dit kan via de aan- of verkoop van zakelijke waarden of via aandelenopties.

4. We kiezen de juiste instrumenten om te sturen

We vullen de blootstelling aan de risicofactoren op verschillende manieren in. Hierbij gebruiken we zowel lineaire instrumenten zoals swaps als niet-lineaire financiële instrumenten zoals opties en swaptions.



Marktrente als uitgangspunt

Het balansbeheer is voor ons fonds gericht op de marktdekkingsgraad. We waarderen onze pensioenverplichtingen op basis van de in de markt waarneembare swapcurve. De regelgeving schrijft voor dat beslissingen over korting en indexatie moeten worden gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad. Deze beleidsdekkingsgraad gebruikt de Ultimate Forward Rate (UFR)-curve als basis voor de waardering van de verplichtingen. De stapsgewijze aanpassing door DNB van de UFR-methodiek leidt ertoe dat de actuele dekkingsgraad (ook wel de UFR-dekkingsgraad genoemd) steeds meer in lijn komt te liggen met de marktdekkingsgraad. Om die reden is onze 'pijngrens' gekoppeld aan de marktdekkingsgraad.

Dominante risicofactoren en instrumenten

Bij ons strategisch beleid staat het afdekken van ongewenste dekkingsgraadrisico's centraal. Daarbij gaat het vooral om het beheersen van scenario's waarin de dekkingsgraad hard wordt geraakt (de zogenoemde 'staartrisico's'). We zien als dominante risicofactoren het renterisico en het aandelenrisico. Voor de beheersing van het renterisico maken we vooral gebruik van renteswaps en renteswaptions. Voor de beheersing van het aandelenrisico gebruiken we aandelenopties en incidenteel total return swaps op aandelenindices.

Gevoeligheidsanalyse van de marktdekkingsgraad

Uit onderstaande tabel blijkt een duidelijk verband van de dekkingsgraad met de ontwikkeling van rente en aandelen. De tabel toont de gevoeligheid van de marktdekkingsgraad voor verschillende combinaties van rente- en aandelenschokken ten opzichte van de niveaus op 31 december 2021.

GEVOELIGHEID MARKTDEKKINGSGRAAD VOOR RENTEBEWEGINGEN EN AANDELENRENDEMENTEN*Aandelenschok >*

	-50%	-30%	-10%	0%	10%	30%	50%
-1,5%	93%	99%	106%	110%	114%	121%	129%
-1%	92%	99%	(c)108%	(b)112%	116%	125%	134%
-0,5%	92%	100%	110%	114%	119%	129%	139%
0%	93%	102%	(a)112%	118%	123%	134%	145%
0,5%	94%	105%	116%	122%	128%	140%	153%
1%	96%	108%	120%	127%	134%	147%	161%
2%	101%	114%	129%	138%	146%	162%	179%

*^ Renteschok**Hoe gebruiken we deze tabel?*

- De startsituatie is een marktdekkingsgraad van 118% (donkeroranje cel).
- Als de aandelen met 10% dalen en er geen renteverandering is, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 112% (a).
- Als de rente met 1% daalt en er is geen verandering in de waarde van aandelen, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 112% (b).
- Als de aandelen met 10% dalen én de rente daalt met 1%, betekent dit dat de marktdekkingsgraad daalt naar 108% (c).



De resultaten over 2021 waren vooral voor aandelen en alternatieve beleggingen positief.

Sturing op feitelijk dekkingsgraadrisico

We brengen elk jaar het gewenste risicoprofiel op middellange termijn in kaart door gebruik te maken van een beperkt aantal economische stressscenario's. Daarnaast beoordelen we de risico's met behulp van schoktabellen zoals hierboven weergegeven. De omvang van het risicobudget is dynamisch van aard en gebaseerd op het feitelijke dekkingsgraadrisico. Sturing vindt plaats door meer of minder risico te nemen met onze zakelijke waarden. Dit gebeurt altijd in lijn met de hoogte van het beschikbare risicobudget.

Ons herstelplan kwam te vervallen vanaf september 2021

De dekkingsgraad van ons fonds zat in 2021 duidelijk in de lift. Belangrijke oorzaken daarvoor waren de oplopende renteniveaus en de forse koersstijgingen van zakelijke waarden. In 2021 steeg onze actuele dekkingsgraad van 111,9% naar 122,3%. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden in de laatste 12 maanden. Daarom toonde de beleidsdekkingsgraad logischerwijs ook een forse stijging van 105,1% eind 2020 naar 117,3% eind 2021. Vanaf september 2021 kwam onze beleidsdekkingsgraad hoger uit dan de vereiste dekkingsgraad. Vanaf dat moment was ons fonds uit de situatie van een reservetekort en is het herstelplan komen te vervallen. Het reservetekort is omgeslagen naar een reserveoverschot van bijna 6%-punt eind 2021.

Zakelijke waarden boekten een hoog rendement in 2021

Ook in 2021 bleef de wereld in de greep van de COVID-19 pandemie. De impact van de pandemie op de aandelenmarkten was wel veel kleiner dan in

2020. Het herstel van de wereldeconomie zette door en de aandelenmarkten profiteerden daarvan. De ontwikkeling en het verspreiden van de COVID-vaccins ondersteunde het positieve sentiment. De resultaten over 2021 waren vooral voor aandelen en alternatieve beleggingen positief. Binnen de alternatieve beleggingen waren de positieve uitschieters private equity en grondstoffen. Bij private equity speelt een rol dat onze portefeuille nu meer in een 'oogstfase' is aangekomen. De categorie vastrentende waarden stond wat onder druk. Dit is toe te schrijven aan de stijging van de renteniveaus gedurende 2021. Bij de beoordeling van de resultaten kijken we vooral naar de langere termijn. We hebben geen invloed op het markt-sentiment, maar we kunnen door de brede spreiding wel sturen naar een robuuste portefeuille.



OVERZICHT VAN BELEGGINGSRESULTATEN IN 2021

	Portefeuille rendement	Benchmark rendement	Benchmark(s)
Aandelen	27,1%	25,6%	
Aandelen Wereld	30,5%	29,1%	FTSE Custom All-World ESG Low Carbon Index, net total return *)
Aandelen Opkomende Markten	9,9%	6,7%	FTSE Custom All-World ESG Low Carbon Index, net total return **)
Vastrentende waarden	-2,7%	-3,5%	
Staatsobligaties en Niet-staatsobligaties euro	-3,4%	-3,6%	Customized Barclays Index, total return Barclays Euro Corporate 1+, 1-5jr, Securitized AAA 1+ Indices, total return
Hypotheke	2,4%	-3,1%	Barclays Bellwether Swap: 8 year EUR total return +0,75%; Customized Barclays Capital PHF Maturity Profile Swap Index, total return +0,75%
Alternatieve beleggingen	21,6%	15,5%	
Risk Parity	20,0%	20,0%	Portefeuillerendement Risk Parity RPF
High Yield	3,3%	4,2%	Customized Barclays US Corp HY + Pan European HY (2,5% cap) mrkt wgthd index ex financials, Euro hedged, total return
Grondstoffen	43,3%	37,6%	S&P GS Commodity Index excess return hedged + Eonia
Private Equity	66,5%	24,9%	MSCI World, net total return, 3-jaars voortschrijdend gemiddelde +3%
Infrastructuur	13,0%	3,6%	Euribor 3-maands deposito rente + 5%
Vastgoed	14,3%	14,9%	
Vastgoed Nederland	9,8%	12,5%	MSCI Netherlands Annual Property Index, SI total return
Vastgoed Internationaal	23,0%	19,7%	Customized internationale vastgoedindex
Totaal	11,0%	9,5%	
Overlay valuta ***	-2,3%	n.v.t.	n.v.t.
Overlay rente	-5,8%	n.v.t.	n.v.t.
Overlay zakelijke waarden	-0,2%	n.v.t.	n.v.t.
Totaal (inclusief overlays)	2,0%	n.v.t.	n.v.t.

*) Vóór 27 oktober 2021 was de benchmark voor Aandelen Wereld de MSCI World, net total return.

***) Vóór 27 oktober 2021 was de benchmark voor Aandelen Opkomende Markten de MSCI EM, net total return.

***) Overlays staat voor derivatenposities om rente-, valuta- en aandelenrisico's te beheersen.



Toelichting op de beleggingsresultaten in 2021

Aandelen

De totale aandelenportefeuille haalde in 2021 een rendement van 27,1%, terwijl de benchmark-index een rendement haalde van 25,6%. Dit resultaat is op te splitsen in 2 perioden, namelijk de periode voor de transitie en de periode na de transitie van half november 2021. In de periode voor de transitie was nog sprake van een actieve aandelenstrategie gebaseerd op factorbeleggen. De factorpremies 'low volatility', 'small cap' en 'momentum' bleven tot de datum van transitie achter bij de brede wereldwijde aandelenindex. De factorpremies 'waarde' en 'kwaliteit' presteerden beter dan de index. In totaal behaalden de aandelenmanagers een beter resultaat dan de benchmark.

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden vormen een belangrijk onderdeel van de matchingportefeuille. We hebben criteria opgesteld waaraan de beleggingen voor de 'matching' moeten voldoen. Daarbij kiezen we voor veilige euro-(semi-)staatsleningen: leningen die met een onderpand gedekt zijn en Nederlandse hypotheekleningen. Een deel van de portefeuille gebruiken we om een uitruil tussen staatsleningen en renteswaps mogelijk te maken. Op die manier realiseren we een kosten-efficiënte afdekking van de rentegevoeligheid van onze verplichtingen.

De staatsobligaties lieten een negatief rendement zien, omdat de rente het afgelopen jaar steeg. De bedrijfsobligaties met een goede kredietstatus ('investment grade') stonden ook onder druk, vanwege de stijging van de risicovrije rente en door een wat hogere risico-opslag. In totaal kwam de vastrentende portefeuille uit op een negatief rendement van -2,7%. Daarmee presteerde dit deel van de portefeuille wel beter dan de samengestelde benchmark, die een verlies boekte van -3,5%.

Alternatieve beleggingen

De alternatieve beleggingen lieten in 2021 gemiddeld genomen een hoog rendement zien. Uitschieters waren grondstoffen en private equity, maar ook infrastructuur en Risk Parity behaalden mooie rendementen. Daarmee vergeleken rendeerde de categorie High Yield meer gematigd, maar nog wel positief. Hieronder vindt u een korte toelichting bij elke portefeuille.

Private Equity

De private-equity-portefeuille is in lijn met het portefeuilleplan verder opgebouwd met nieuwe deelnames aan fondsen. In 2021 zijn commitments afgegeven aan 2 globale fondsen. Ook deden we een vervolginvestering in een co-investeringsfonds, waarin we ook in 2018 en 2020 deelnamen. Door de verdere opbouw van het programma naar de doelweging dempen de aanloopkosten (het J-curve-effect) tijdelijk de rendementen. Hier staat tegenover dat het rendement van de portefeuille in 2021 positief beïnvloed is door de wisselkoersverandering van vooral de Amerikaanse dollar. Deze valutarisico's worden niet in de portefeuille voor private equity zelf afgedekt. Verder is het aankoopprogramma dat we startten in 2015/2016 nu meer in een 'oogstfase' beland. Dit betekent dat we voor sommige investeringen heel hoge rendementen zien. We blijven deze ontwikkeling wel in een meerjarenperspectief bekijken.

Infrastructuur

De investeringen in infrastructuur zijn in 2021 verder toegenomen. Dit kwam enerzijds door opgevraagd kapitaal bij de fondsen in de portefeuille. Anderzijds was ook sprake van positieve indirecte rendementen. Voor heel 2021 is het rendement uitgekomen op 13%. De belangen in de open-end fondsen stegen sterk in waarde.

Aan het eind van het jaar hebben we voorstellen gedaan om de belangen in de bestaande open-end fondsen op te hogen. Voor de aankomende jaren zijn nog aanvullende investeringen gepland om de doelallocatie te bereiken.



Grondstoffen

2021 was een uitstekend jaar voor de categorie grondstoffen. De portefeuille wist de benchmark met ongeveer 5%-punt te verslaan en rendeerde ruim 43%. COVID-19 heeft een grote rol gespeeld bij de forse prijsstijgingen van grondstoffen. Vanwege de coronapandemie hebben veel bedrijven hun productie terugschroefd. Overheden hebben met omvangrijke stimuleringspakketten een vraaguitval voorkomen. Dit heeft tot tekorten geleid, waardoor partijen tegen elkaar opbieden om de grondstoffen te krijgen. Duurzaamheid is een andere belangrijke drijver geweest afgelopen jaar. Producenten van fossiele brandstoffen liggen steeds meer onder het vergrootglas en hebben moeite om kapitaal aan te trekken. Tegelijkertijd blijft de vraag naar fossiele brandstoffen hoog. Dit maakt de markt als geheel krappere, met de grote prijsstijgingen tot gevolg.

High Yield

Voor de categorie High Yield hebben we in 2021 naast Robeco een tweede manager aangesteld, namelijk PGIM. De high-yield-beleggingen rendeerden het afgelopen jaar gematigd positief met een rendement van ruim 3%. Over heel 2021 gemeten presteerden risicovollere high-yield-obligaties aanzienlijk beter dan de meest veilige obligaties in het high-yield-spectrum. Met name obligaties met een CCC-kredietbeoordeling stegen fors in prijs. Bedrijven uit sectoren die het sterkst konden profiteren van de heropening van de economie, zoals de transportsector, behaalden de hoogste rendementen. De energiesector profiteerde van de enorme stijging van verschillende grondstoffen, zoals olie en gas. Europese high-yield-obligaties bleven in 2021 qua rendement achter bij Amerikaanse high-yield-obligaties. Dit kwam onder andere door het lagere risicoprofiel van Europese high-yield-obligaties en de kleinere rol die de energiesector in Europa speelt in vergelijking met de VS.

Risk Parity

Het rendement op de risk-parity-strategieën kwam gemiddeld uit op 20% in 2021. De obligatiemarkten leverden voor het eerst in jaren een negatief rendement op, terwijl grondstoffen een opvallend sterk jaar hadden. Ook aandelen en inflatiegerelateerde obligaties droegen sterk bij. Een belangrijke ontwikkeling in 2021 was de verduurzaming van de risk-parity-portefeuille. Na een intensieve evaluatie is de belegging bij Bridgewater begin mei omgezet naar een nieuw fonds: All Weather Sustainability. De principes en processen zijn niet veranderd, maar de implementatie wel. In het nieuwe fond wordt namelijk expliciet rekening gehouden met maatschappelijk verantwoord beleggen. Dit speelt een belangrijke rol in de overwegingen voor de allocatie naar staatsobligaties, individuele aandelen en grondstoffen. Vanaf het derde kwartaal van 2021 zijn vergelijkbare initiatieven opgestart door de andere manager AQR. Deze zijn nog in ontwikkeling en worden in 2022 verder geanalyseerd.

Vastgoed

De categorie vastgoed presteerde in 2021 ook sterk met een rendement van ruim 14%. Het relatief hoge rendement is vooral gedreven door de woningenportefeuille en door de investeringen in logistiek vastgoed. Op de woningenmarkt zorgden de goede economische omstandigheden en de lage hypotheekrente voor aanhoudende prijsstijgingen. Daarbij valt in Nederland op dat de huizenprijzen in de regio's buiten de Randstad nog harder zijn gestegen. De financiële leegstand daalde verder. Tijdens het begin van de COVID-19 pandemie steeg de leegstand vooral in het duurdere segment in steden als Amsterdam en Rotterdam. In de tweede helft van 2021 is hier een duidelijk herstel zichtbaar (MSCI). De winkelbeleggingen hebben een lastige periode gekend tijdens de coronapandemie, maar de vooruitzichten zijn nu wel licht verbeterd. We hebben in 2021 besloten om de discretionaire winkelportefeuille over te zetten naar een belang in het Achmea Retail Property Fund. Dit traject loopt door in de eerste helft van 2022, omdat ook de goedkeuring van de fondsparticipanten is vereist. De internationale vastgoedfondsen lieten



ook een goede rendementsontwikkeling zien, waarbij vooral de logistiek vastgoedfondsen een uitschieter vormden. We hebben besloten om voor internationaal vastgoed niet uit te breiden in Azië, maar wel in de VS en in Europa. Voor Europa zien we ook mogelijkheden in het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Scandinavië.

Toelichting op de resultaten van de rente- en valuta-afdekking in 2021

Renteafdekking

We zien het renterisico als een onbeloond risico voor het pensioenfonds. Om die reden kiezen we voor een hoge mate van renteafdekking in een bandbreedte van 70 tot 85%. Afgelopen jaar heeft de afdekking van het renterisico een negatief effect uitgeoefend op het totale portefeuillerendement. Gedurende 2021 steeg de Duitse 10-jaars staatsrente van -0,57% naar -0,18%, terwijl de 30-jaars swaprente opliep van -0,02% naar bijna 0,5% aan het einde van 2021. De rentestijging zette de rendementen voor staatsobligaties en langlopende renteswaps onder druk. Als we alleen kijken naar de beleggingen, dan leidde de renteafdekking tot een rendementsverlies van bijna 6% voor heel 2021. Tegelijkertijd bracht de hogere rente ook een lagere marktwaarde van onze verplichtingen met zich mee. Op basis van het totaalplaatje van beleggingen en verplichtingen, geldt dat de oplopende rente positief bijdroeg aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

Valuta-afdekking

Naast het renterisico, zien we ook het valutarisico als een onbeloond risico. Dit vertaalt zich in een beleid waarin we de belangrijkste valuta zo veel mogelijk afdekken. Concreet gaat het dan om de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Japanse yen, de Zwitserse franc, de Canadese dollar, de Australische dollar en de Hong Kong dollar. In 2021 stegen de meeste van deze valuta in waarde ten opzichte van de euro. Dit was positief voor de waarde van onze beleggingen in euro, maar daar staat een verlies op de valuta-afdekking tegenover. Vooral de wisselkoers van de Amerikaanse

dollar versus de euro is belangrijk, omdat ons fonds veel beleggingen heeft die noteren in deze valuta. In 2021 steeg de Amerikaanse dollar met ongeveer 7% in vergelijking met de euro. Dit zorgde voor een negatief resultaat op de valuta-afdekking. In totaal was het resultaat op de valuta-afdekking -2,3% in 2021.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) loont

We zijn ervan overtuigd dat goed ondernemingsbestuur en het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid op de langere termijn de aandeelhouderswaarde vergroot. Ondernemingen die maatschappelijk verantwoord te werk gaan lopen op lange termijn minder risico. Dit draagt bij aan een beter risico-rendementsprofiel van de beleggingen. Het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds is zo ook gerelateerd aan het risicobeleid. We hebben in 2010 de uitgangspunten voor verantwoord beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI) ondertekend. Dit brengt met zich mee dat we ons inspannen om het verantwoord beleggen binnen en buiten het fonds te stimuleren. Ons pensioenfonds voldoet aan de Verordening met betrekking tot informatieverstrekking over duurzaamheid in de financiële sector en de EU Taxonomie¹. Deze Verordening is beter bekend als de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). De SFDR maakt deel uit van het Action Plan for Financing Sustainable Growth van de Europese Commissie. Ons fonds classificeert als een artikel 8 fonds. In 2021 streefden we geen milieudoelstelling na zoals gedefinieerd in de EU Taxonomie. De beleggingen van de pensioenregeling kwalificeren daarmee niet volgens de criteria van de EU Taxonomie. Op [rabobankpensioenfonds.nl](https://www.rabobankpensioenfonds.nl) leest u daar meer over. Ook vindt u daar onze MVB-rapportages met halfjaarlijkse resultaten.

1. De EU Taxonomie bestaat uit enkele beginselen, waaronder het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen aan andere milieudoelstellingen van de EU Taxonomie'. Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van ons fonds (het financiële product) die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De beleggingen in ons fonds (de onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product) houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.



In 2021 verduurzaamden we niet alleen de aandelenstrategie

Zo onderzochten we of we bij de beleggingen in bedrijfsobligaties ook een hogere ESG-score kunnen realiseren in combinatie met een verlaging van de CO₂-voetafdruk met 50%. Dit blijkt goed mogelijk. Begin 2022 hebben we deze doelstellingen vastgelegd in de beheerafspraken met onze vermogensbeheerder Robeco voor deze categorie. Een tweede voorbeeld gaat over de categorie infrastructuur, een alternatieve beleggingscategorie. Binnen deze portefeuille is het ons doel om minimaal 35% te beleggen in hernieuwbare energie. In het kader staat een voorbeeld toegelicht van zo'n belegging.

Voorbeeld van een duurzame belegging in infrastructuur

Eén van onze investeringen is in het zonnepark Sardegna, gelegen in de stad Cagliari op het Italiaanse eiland Sardinië. Dit is een operationeel zonnepark dat onderdeel is van een duurzaam energiefonds (KGAL ESPF IV). Sardegna is na een succesvolle ontwikkel- en constructiefase in 2020 operationeel geworden. Het zonnepark heeft een vermogen van ongeveer 53 Mega Wattpiek en genereert jaarlijks ongeveer 93.000 Mega Wattuur stroom. Dit is voldoende stroom om ongeveer 60.000 huishoudens van duurzame energie te voorzien. Dit project voegt nieuwe duurzame energie toe aan het Europese energienet en draagt daarmee bij aan de verlaging van de CO₂-uitstoot met naar schatting 27.000 ton per jaar.

Ook bij de investeringen in vastgoed blijft duurzaamheid een belangrijk thema. In 2021 hebben we afspraken gemaakt met onze vastgoedmanager SARE&F over een CO₂-routekaart. Dit is een stappenplan om de CO₂-uitstoot van onze woningenportefeuille significant omlaag te brengen.

Ons doel is om een vermindering van de CO₂-uitstoot van minimaal 90% te realiseren in 2050. De maatregelen die hiervoor nodig zijn, gaan we nu verder invullen en uitwerken. Onze directe vastgoedportefeuille kent al een hoog duurzaamheidsprofiel. We behaalden in 2021 voor de vastgoedbeleggingen een vijfsterrenrating van GRESB (benchmarkinstituut) met een score van 90 van de 100 punten. De verduurzaming van de totale beleggingsportefeuille blijft een belangrijk speerpunt en we verwachten in 2022 verdere stappen te kunnen zetten.

Constructieve dialoog leidde tot resultaten

We voeren een constructieve dialoog met een aantal bedrijven waarin we beleggen. Dit noemen we ook wel 'engagement'. Doel van de engagementactiviteiten is om bedrijven te stimuleren om te kiezen voor een maatschappelijk verantwoord beleid. We gaan met bedrijven het gesprek aan over thema's als goed ondernemingsbestuur, sociale omstandigheden en milieubeleid. Deze onderwerpen houden verband met kansen en risico's die de waarde van een onderneming kunnen beïnvloeden. Startpunt voor onze dialoog zijn internationaal geaccepteerde en erkende codes. Daarnaast vormen OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen de basis voor deze gesprekken. De beoordeling van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een bedrijf vindt plaats aan de hand van deze codes en richtlijnen.

We hebben in 2020 ons engagementbeleid aangescherpt voor bedrijven die zich schuldig maken aan schendingen van internationale normen. Via engagement spreken we die bedrijven aan op hun gedrag. En zetten we aan tot verbetering. Als de resultaten van het engagementtraject echter onvoldoende zijn, dan gaan we na twee jaar over tot uitsluiting. Voorheen was deze termijn nog drie jaar. De druk op bedrijven om verbeteringen door te voeren is nu dus hoger. In 2021 zijn



namens het pensioenfonds 219 gesprekken gevoerd met ondernemingen waarin we beleggen. Deze gesprekken leidden bij diverse ondernemingen tot goede resultaten. Van de 63 afgeronde engagementtrajecten in 2021 waren er 43 succesvol.

Klimaatverandering blijft een belangrijk thema

In 2021 was klimaatverandering opnieuw een belangrijk onderwerp in ons engagementprogramma. Thema's binnen dit aandachtsgebied richtten zich op de fossiele industrie, de mijnbouw en voedingsindustrie en de financiële sector. We boekten in 2021 ook goede resultaten binnen het thema Climate Action 100+. Climate Action 100+ is een initiatief van investeerders en stimuleert ondernemingen met veel broeikasuitstoot om klimaatmaatregelen te nemen. Dit engagementthema is in 2021 afgesloten. Gezien het belang van dit onderwerp zijn in 2021 weer drie nieuwe engagementthema's gestart om de broeikasuitstoot te verlagen en de klimaattransitie te versnellen. Dit gaat om de onderwerpen klimaattransitie in de financiële sector, klimaatneutraliteit en versnelling richting het klimaatakkoord van Parijs.

Een ander belangrijk onderwerp voor ons pensioenfonds is voedselzekerheid.

Dit is één van de engagementthema's, waarbij we een dialoog voeren met ondernemingen in de toeleveringsketen voor voedingsmiddelen. Het doel is om meer inzicht en grip te krijgen op de rol van die ondernemingen bij het zorgen voor voedselzekerheid wereldwijd. We hebben vijf van onze zeven engagementtrajecten met succes afgesloten. De meeste vooruitgang zagen we bij het organiseren van goede governance op het gebied van duurzaam beleid en het meten van de bijdrage van deze ondernemingen aan de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's). Ook

zijn mogelijkheden in kaart gebracht voor publiek-private samenwerkingen in regio's waar meer voedselonzekerheid heerst.

Naast klimaatverandering en voedselzekerheid zien we ook biodiversiteit als een belangrijk onderwerp in het engagementprogramma.

De vernietiging van leefgebieden voor dieren als gevolg van landbouwdoeleinden is één van de belangrijkste oorzaken van biodiversiteitsverlies. Om de biodiversiteit in stand te houden, is het van cruciaal belang om ontbossing zoveel mogelijk te voorkomen. Ons engagementprogramma richt zich op het verlies aan biodiversiteit als gevolg van ontbossing voor de productie van vijf landbouwgrondstoffen: cacao, natuurlijk rubber, soja, rundvlees en tropisch hout en pulp. We blijven in gesprek met producenten van deze grondstoffen en zien een positieve grondhouding om tot verbeteringen te komen.

We oefenen actief stemrecht uit bij bedrijven waarin we als pensioenfonds beleggen

Hiermee bevorderen we de kwaliteit van het ondernemingsbestuur. Bij het stemmen nemen we de internationale principes van het International Corporate Governance Network (ICGN) als uitgangspunt. Het stembeleid is van toepassing op 100% van onze wereldwijde aandelenportefeuille. Bij sommige aandelen is stemrecht niet mogelijk. Dat komt door minimumtermijnen, waarbinnen het aandeel in bezit moet zijn. In 2021 is namens ons pensioenfonds wereldwijd gestemd op 1.498 aandeelhoudersvergaderingen. Op 100% van deze vergaderingen is gestemd in lijn met de ICGN-principes. Op 64% van de vergaderingen hebben we tenminste één keer tegen een aanbeveling van het management gestemd.



Bepaalde beleggingen sluiten we volledig uit

We beleggen niet in aandelen en bedrijfsobligaties van ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. We beschouwen als controversieel: clustermunitie, anti-persoonsmijnen, kernwapens, witte fosfor, verarmd uranium en biologische en/of chemische wapens. Het beleid wapenindustrie sluit diverse ondernemingen uit van de portefeuille. Daarnaast hebben we sinds 2018 tabak uitgesloten uit de portefeuilles. Vanaf 2020 geldt dat bedrijven die betrokken zijn bij de productie van kolen en teerzand ook zijn uitgesloten. Kolen en teerzanden behoren namelijk tot de meest vervuilende fossiele brandstoffen. Bij de verbranding van kolen komt veel meer CO₂ vrij dan bij de verbranding van andere fossiele brandstoffen. Bovendien zijn er inmiddels genoeg duurzame alternatieven om elektriciteit op te wekken. Het ontginnen van grote gebieden ongerept bos en een hoge mate van energieverbruik zijn zeer negatieve factoren bij de winning van olie uit teerzand. Verder sluiten we ook ondernemingen uit die worden aangemerkt als 'normschender' vanwege hun controversiële beleid. Als in het engagementtraject dat door Robeco wordt uitgevoerd na twee jaar onvoldoende vooruitgang is geboekt, dan komt een onderneming ook in aanmerking voor uitsluiting.



Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden

Goede pensioencommunicatie vinden we erg belangrijk. Met goede communicatie helpen we deelnemers namelijk om in beweging te komen. We willen ze de juiste inzichten geven, zodat ze zelf actie ondernemen wanneer ze dat willen en wanneer dat nodig is. Veel van onze communicatie is erop gericht om deelnemers in beweging te zetten en houden. En dus willen we ervoor zorgen dat elke deelnemer een sterke en goede relatie met ons heeft. Zo hebben deelnemers het vertrouwen dat we ze goed op de hoogte houden. En een goede relatie stimuleert deelnemers om hun eigen verantwoordelijkheid op te pakken. Bent u benieuwd naar wat wij precies doen voor goede pensioencommunicatie? U leest het in dit hoofdstuk.

We maken deelnemers bekend met hun mogelijkheden

Zo weten zij het antwoord op de vragen:

- Wat voor pensioenregeling heb ik?
- Hoeveel pensioen krijg ik later?
- Welke invloed heb ik daar zelf op?
- Welke mogelijkheden heb ik in de pensioenregeling?

Op deze manier helpen we onze deelnemers om keuzes te maken waar ze achter staan. Daarbij vinden we maatwerk belangrijk: zo onderscheiden we verschillende leeftijdsgroepen maar ook fases in het leven van een deelnemer. Goede pensioencommunicatie draait niet alleen om de juiste informatie, maar ook om de juiste boodschap voor de juiste doelgroep. Dat betekent dat we communiceren op de relevante momenten voor een individuele deelnemer.

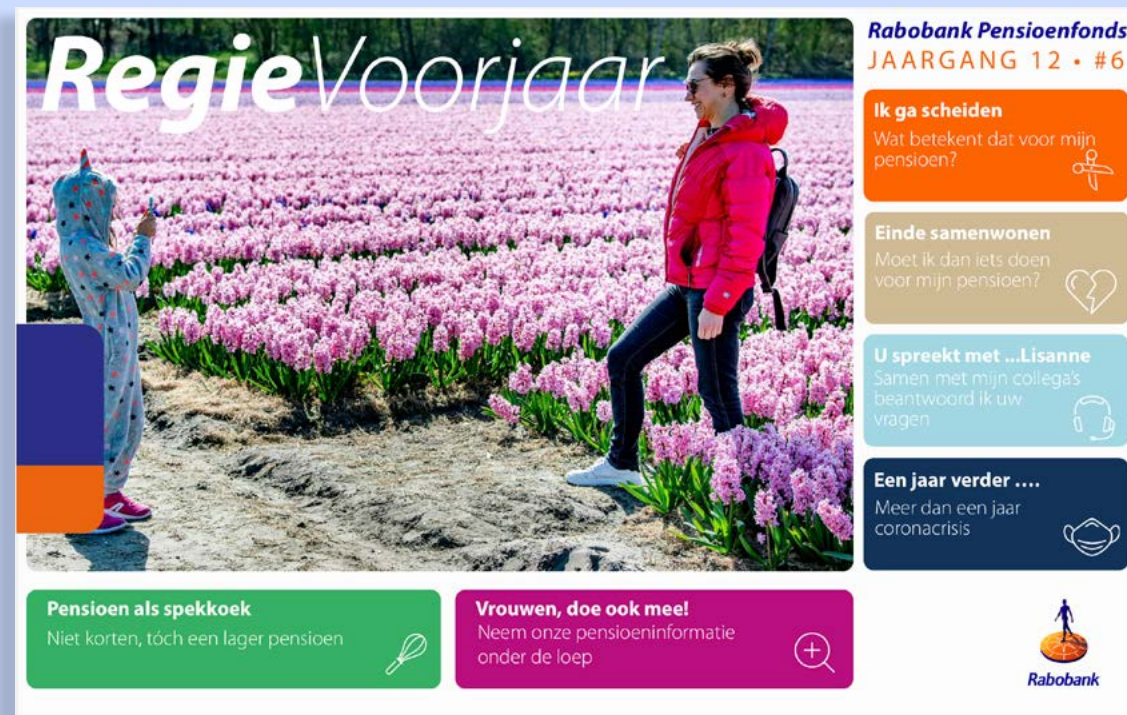
Onze doelstellingen hebben we in 2021 vertaald naar KPI's

Dat staat voor kritieke prestatie-indicatoren. Deze indicatoren helpen ons om te meten of we onze doelstellingen halen. Zo weten we of we slagen in onze opzet. Onze doelstelling baseren we op ons communicatiebeleidsplan. Dat hebben we voor de periode 2021-2023 opgesteld. Concreet staan er drie doelen centraal:

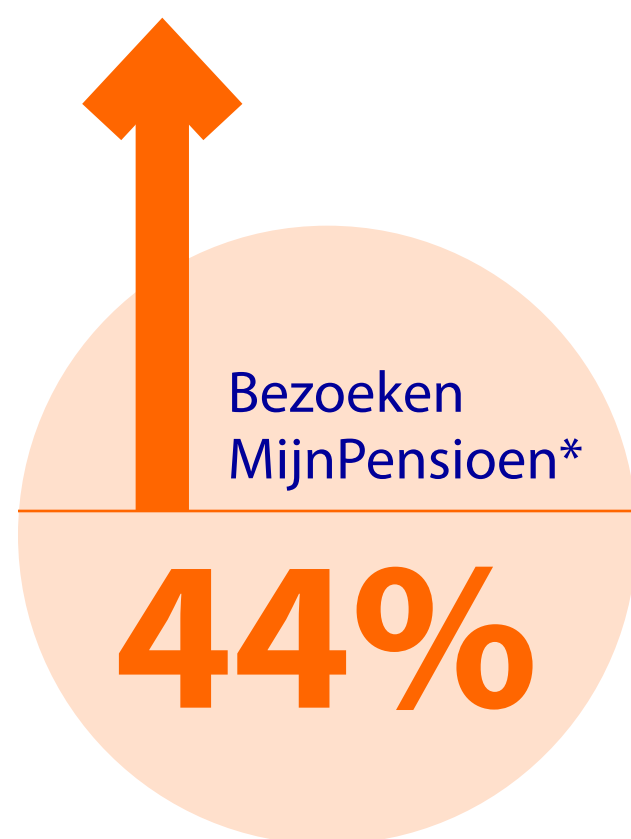
- meer bewustzijn creëren
- servicegerichter werken
- kennis en handelingsperspectief vergroten



Dit hebben we in 2021 onder andere bereikt



Digitaal magazine Regie:
twee edities verzonden naar alle deelnemers met een e-mailadres



OPVOLGING VERZENDING UPO

alle actieve en gewezen deelnemers ontvingen een e-mailing nadat het UPO geplaatst was op MijnPensioen. Een herinnering en extra activatie om deelnemers te stimuleren naar het portaal te gaan en zich te verdiepen in hun pensioensituatie: hoe sta ik er voor en wat kan ik zelf doen?

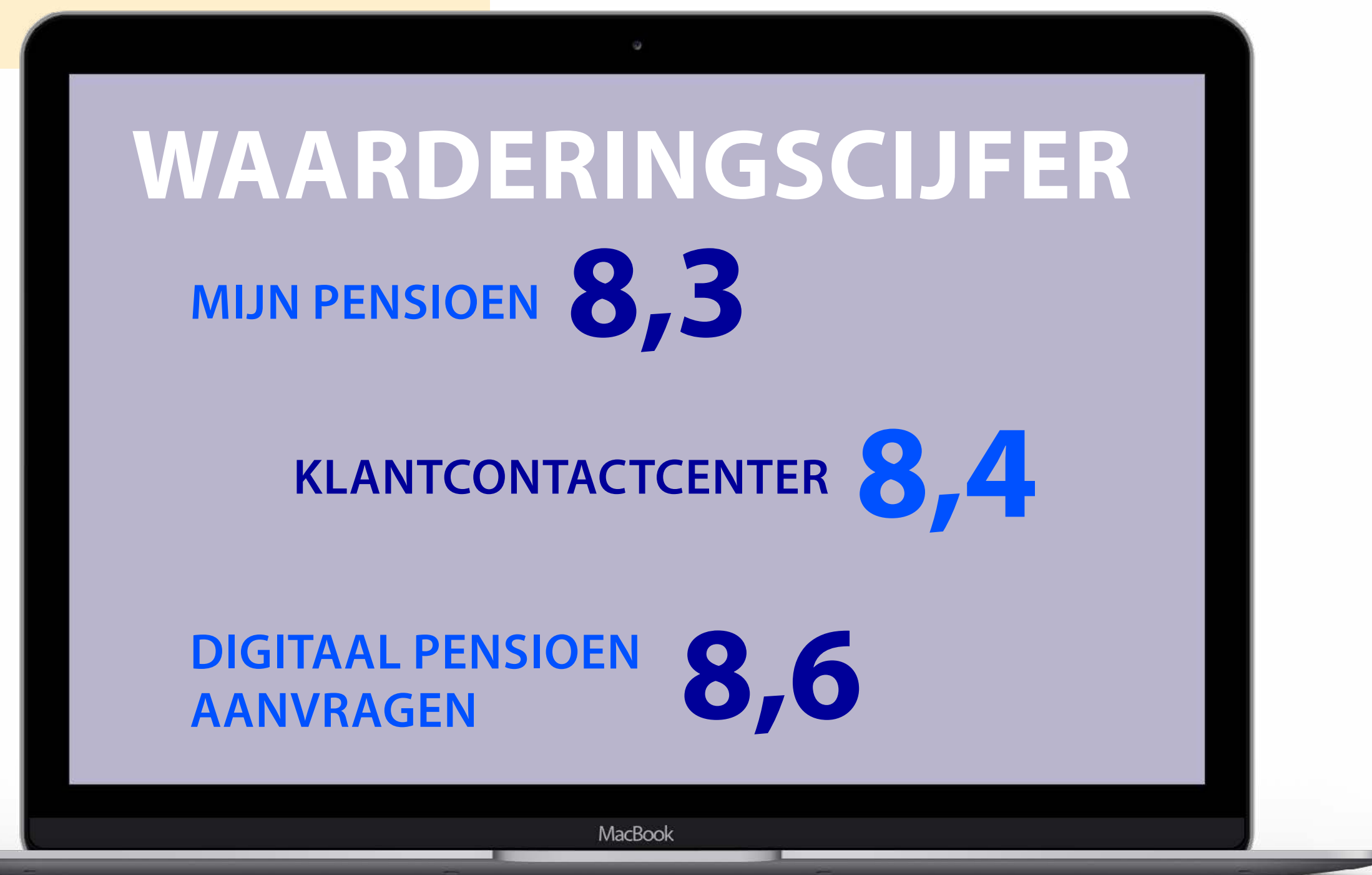
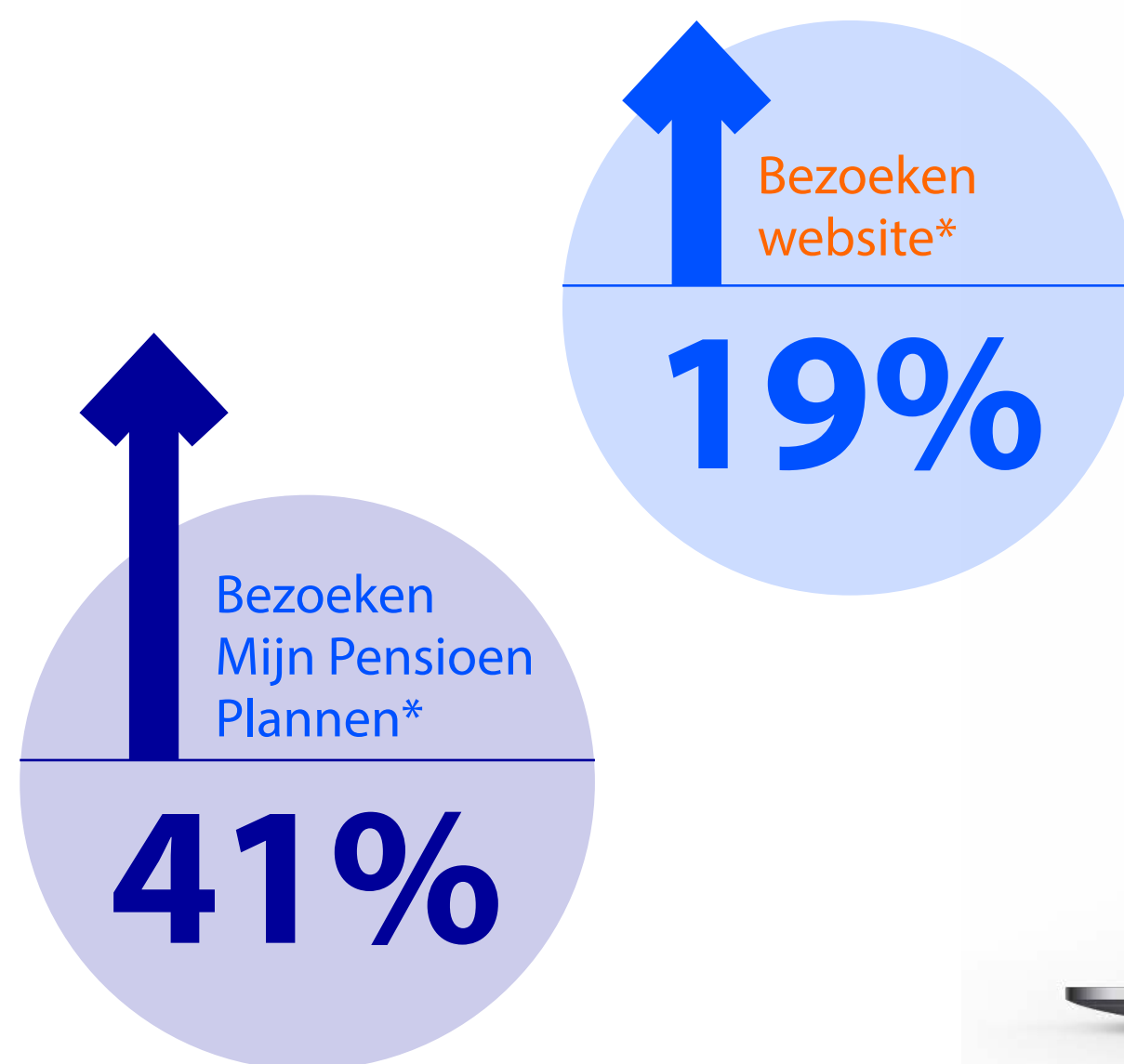
INZICHT IN PENSIOENKEUZES

deelnemers die 57 jaar of ouder zijn ontvingen informatie over het thema *Met pensioen gaan*. Het is een belangrijk moment en we helpen de deelnemers optimaal bij deze stap. De pensioenkeuzes en het online je pensioen aanvragen staan centraal.

Twee succesvolle sessies met het deelnemerspanel

NIEUWE DEELNEMERS ONTVINGEN EEN WARM WELKOM

een extra aanmoediging om zich te verdiepen in pensioen op een moment dat ze meer wegwijs zijn in het bedrijf en hun functie!



*ten opzichte van 2020



We zetten steeds meer in op online communicatie

Door online communicatie werken we natuurlijk zo efficiënt mogelijk. Maar ook voor de deelnemer is online communicatie handiger. Vanuit een mail kunnen deelnemers bijvoorbeeld direct doorklikken naar bepaalde informatie. Daarom was één van onze KPI's om e-mailadressen van deelnemers te verzamelen. Zonder deze e-mailadressen kunnen we deelnemers online immers niet goed bereiken. We hebben in 2021 veel van onze KPI's gehaald om onze servicegerichtheid verder te vergroten.

Deelnemers vinden sinds 2021 gemakkelijker ons herzieningsbeleid

Het beleid staat nu namelijk op onze website. In het herzieningsbeleid staat hoe we omgaan met correcties van het pensioen van de deelnemer. Dit gebeurt als wij vaststellen dat gegevens niet juist in onze administratie stonden. Zoiets kan natuurlijk veel invloed hebben. We vinden het daarom belangrijk dat deelnemers ons beleid snel en eenvoudig kunnen vinden. Zo weten ze precies wat het herzieningsbeleid voor hen betekent.

We zoeken persoonlijk contact met deelnemers die een klacht hebben

In het verleden volgden we klachten schriftelijk op. Door te bellen kunnen we vaak al heel wat oplossen voor een deelnemer. Ook helpt bellen ons om de deelnemer zo goed mogelijk te begrijpen. Achmea Pensioenservices (APS) behandelt klachten. In sommige gevallen overlegt APS daarbij met ons bestuur. Is de deelnemer het niet eens met de afhandeling van een klacht? Dan heeft deze nog de mogelijkheid naar de Commissie Klachten en Bezwaarschriften te gaan. Die commissie neemt bezwaren van deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in behandeling. De

We zoeken persoonlijk contact met deelnemers die een klacht hebben. Door te bellen kunnen we vaak al heel wat oplossen voor een deelnemer.

commissie doet dan een uitspraak in het geschil. Komen we er dan nog steeds niet uit met de deelnemer? Dan kan deze nog naar de Ombudsman Pensioenen en eventueel naar de rechter stappen. Met deze procedure zorgen we ervoor dat elke klacht serieus wordt genomen.

In 2021 heeft de commissie 2 uitspraken gedaan. Ook de Ombudsman Pensioenen heeft 2 zaken in behandeling gehad in 2021. Hiervan is 1 zaak direct door de Ombudsman afgewezen. In de andere zaak is een advies afgegeven door de Ombudsman. Het pensioenfonds heeft hier gevolg aan gegeven.

In 2021 hebben we ook met het VO en andere belanghebbenden intensief contact gehad

Meerdere keren per jaar vergadert het bestuur met het verantwoordingsorgaan (VO). In 2021 zijn de UB gestart met het tussentijds bijpraten van de verschillende commissies van het VO. Zo blijven de vertegenwoordigers van onze deelnemers en pensioengerechtigden nóg beter op de hoogte van de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds. Het VO geeft advies aan het bestuur en beoordeelt het beleid. Het contact met het VO was er natuurlijk al, maar nu is het vaker en informeler.



We organiseerden samen met cao-partijen sessies met Jong Rabo, de OR en de VG-Rabobank. Met deze sessies willen we ook deze belanghebbenden zo goed mogelijk informeren over het nieuwe pensioenstelsel.

Ook met het oog op het nieuwe pensioenstelsel hebben we regelmatig contact met belanghebbenden

We organiseerden samen met cao-partijen bijvoorbeeld sessies met Jong Rabo, de OR en de VG-Rabobank. De VG-Rabobank is een vereniging voor iedereen die ooit bij Rabobank heeft gewerkt. Met deze sessies willen we ook deze belanghebbenden zo goed mogelijk informeren over het nieuwe pensioenstelsel.

Vanaf juni 2021 zijn we met het niet-financiële crisisteam gestopt

In maart 2020 stelden we vanwege het uitbreken van de corona-pandemie twee crisisteams samen. Door corona waren er immers veel onzekerheden. Het financiële crisisteam werd in 2020 al opgeheven, toen wij beter zicht hadden op de gevolgen van de pandemie op onze dekkingsgraad. Het niet-financiële crisisteam hield zich bezig met het monitoren van de continuïteit van de processen, zoals de werkzaamheden van onze uitvoeringsorganisaties en de communicatie daarover met de deelnemers. In de loop van 2021 zijn de werkzaamheden van dit crisisteam onderdeel geworden van de reguliere werkzaamheden. Het niet-financiële crisisteam is daarom opgeheven.



Uitvoeringskosten

In dit hoofdstuk vindt u meer informatie over de uitvoeringskosten. We maken daarbij onderscheid tussen de kosten voor pensioenbeheer en de kosten voor vermogensbeheer.

De kosten voor pensioenbeheer waren € 12,78 miljoen in 2021

De kosten voor pensioenbeheer bestaan uit alle kosten die we maken om de pensioenadministratie uit te voeren. Dat is niet alleen voor het innen van pensioenpremies en het maandelijks uitkeren van de pensioenen. We zorgen er ook voor dat onze deelnemers bijna 24/7 online toegang hebben tot hun eigen pensioendossier. En op werkdagen staan onze medewerkers klaar om via e-mail of telefoon vragen te beantwoorden en deelnemers op weg te helpen. In 2021 waren de totale kosten voor pensioenbeheer € 12,78 miljoen (2020: € 11,47 miljoen). Dit is € 249 per deelnemer (2020: € 230) volgens de definitie van de Pensioenfederatie. In die definitie wordt alleen rekening gehouden met de actieve deelnemers, de arbeidsongeschikte deelnemers en de pensioengerechtigden. Als we de totale kosten verdelen over alle deelnemers (dus inclusief de inactieve deelnemers), waren de kosten in 2021 € 124 per deelnemer (2020: € 109).

De stijging van de kosten per deelnemer komt deels door een overlopende post uit 2020 en gewijzigde rapportagesystematiek

Een paar posten waren in 2020 te laag ingeschat. Hiervoor is gecorrigeerd in 2021, waardoor de kosten in 2021 hoger zijn uitgevallen. In 2021 hebben



we acties ondernomen om beter te borgen dat kosten in het juiste boekjaar worden meegenomen. Ook zijn we volledig op transactiebasis gaan rapporteren, waar dit tot 2021 deels op kasbasis werd gedaan. Hierdoor zijn in 2021 voor sommige posten vijf kwartalen verwerkt. Als de genoemde posten in het jaar waarop de kosten daadwerkelijk betrekking hadden, verwerkt zouden zijn, waren de kosten per deelnemer in 2021 volgens de definitie van de Pensioenfederatie € 242 (2020: € 237).



Als bestuur vinden we dat de uitvoeringskosten passen bij de complexiteit en kwaliteit van de pensioenregeling en bij het geboden serviceniveau.

De uitvoeringskosten voor pensioenbeheer passen bij de pensioenregeling en het serviceniveau

In 2021 lieten we door het Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI) een benchmarkonderzoek uitvoeren om te bepalen hoe onze uitvoeringskosten voor pensioenbeheer zich verhouden tot de uitvoeringskosten van vergelijkbare pensioenfondsen. Als bestuur vinden we dat de uitvoeringskosten passen bij de complexiteit en kwaliteit van de pensioenregeling en bij het geboden serviceniveau. De conclusies uit het benchmarkonderzoek bevestigen dit:

- Onze uitvoeringskosten voor pensioenbeheer zijn relatief laag voor het hoge serviceniveau dat geboden wordt.
- Een relatief groot deel van de algemene kosten wordt doorbelast aan de pensioenbeheerkosten en een relatief klein deel aan de vermogensbeheerkosten.
- We hebben in de afgelopen 5 jaar de kosten bijna 2% meer verlaagd dan vergelijkbare pensioenfondsen.

Er zit een verschil tussen de kosten in deze paragraaf en de kosten in de jaarrekening

In de jaarrekening staat € 15,00 miljoen voor de kosten van pensioenbeheer (2020: € 12,90 miljoen). Het verschil komt door een deel van de kosten dat wordt toebedeeld aan kosten vermogensbeheer. Dit doen we om inzichtelijk te maken waar de kosten daadwerkelijk aan besteed zijn. De toerekening naar vermogensbeheer bedroeg in totaal € 2,22 miljoen (2020: € 1,43 miljoen). Het gaat onder andere om de kosten van het bestuur en het bestuursbureau, toezichtkosten (DNB en AFM) en controlekosten van accountant en actuaris. In de jaarrekening zijn al deze kosten volledig meegenomen onder uitvoeringskosten voor pensioenbeheer. De stijging van de naar vermogensbeheer toegerekende kosten wordt net als voor pensioenbeheer deels veroorzaakt door een overlopende post uit 2020.



Kosten pensioenbeheer 2021

bedragen x 1 mln	Jaarrekening	Toegerekend vermogensbeheer	Basis kosten pensioenbeheer
(1a) Kosten Bestuursbureau	2,90	1,45	1,45
(1b) Overige administratiekosten	9,60	-	9,60
(1) Administratiekostenvergoeding	12,50	1,45	11,05
(2a) Belasting advies	0,10	0,05	0,05
(2b) Kosten certificerend actuaris	0,20	0,06	0,14
(2c) Overige controle- en advieskosten	0,20	-	0,20
(2) Controle- en advieskosten (excl. Accountantskosten)	-	-	-
(3) Accountantskosten	0,20	0,06	0,14
(4) Bestuurskosten	0,50	0,25	0,25
(5a) DNB	0,60	0,30	0,30
(5b) AFM en Pensioenregister	0,10	0,05	0,05
(5c) Overige bijdragen	0,60	-	0,60
(5) Contributie en bijdragen	1,30	0,35	0,95
Totale kosten pensioenbeheer	15,00	2,22	12,78
Aantal deelnemers			51.307
Kosten per deelnemer			249



Kosten pensioenbeheer 2020

bedragen x 1 mln	Jaarrekening	Toegerekend vermogensbeheer	Basis kosten pensioenbeheer
(1a) Kosten Bestuursbureau	1,60	0,80	0,80
(1b) Overige administratiekosten	9,40	-	9,40
(1) Administratiekostenvergoeding	11,00	0,80	10,20
(2a) Belasting advies	-	-	-
(2b) Kosten certificierend actuaris	0,10	0,03	0,07
(2c) Overige controle- en advieskosten	-	-	-
(2) Controle- en advieskosten (excl. Accountantskosten)	0,10	0,03	0,07
(3) Accountantskosten	0,10	0,00	0,10
(4) Bestuurskosten	0,40	0,20	0,20
(5a) DNB	0,70	0,35	0,35
(5b) AFM en Pensioenregister	0,10	0,05	0,05
(5c) Overige bijdragen	0,50	-	0,50
(5) Contributie en bijdragen	1,30	0,40	0,90
Totale kosten pensioenbeheer	12,90	1,43	11,47
Aantal deelnemers			49.808
Kosten per deelnemer			230



Kosten vermogensbeheer

De totale kosten voor vermogensbeheer waren € 163,71 miljoen in 2021

De kosten voor vermogensbeheer zijn alle kosten die we maken om ons vermogen op de juiste manier te beleggen en te beheren. In 2021 waren de totale kosten voor vermogensbeheer € 163,71 miljoen (2020: € 143,42 miljoen) bij een gemiddeld belegd vermogen van € 31,85 miljard (2020: € 29,92 miljard). Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen stegen de kosten van 0,48% naar 0,51%. De totale kosten voor vermogensbeheer bestaan uit beheerkosten, performance gerelateerde kosten en transactiekosten. Hieronder lichten we deze 3 kostencomponenten kort toe.

De beheerkosten zijn gestegen in 2021

De totale beheerkosten waren € 90,51 miljoen in 2021 (2020: € 78,69 miljoen). Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen stegen deze kosten van 0,26% in 2020 naar 0,28% in 2021. De stijging komt vooral doordat we meer zijn gaan beleggen in alternatieve beleggingen. Hieronder leest u per beleggingscategorie meer over de hoogte van de kosten.

Vastrentende waarden

De beheerkosten van vastrentende waarden bedroegen in 2021 € 15,31 miljoen. Dit is een stijging van € 1,97 miljoen ten opzichte van 2020. Dit is het gevolg van een stijging van het gemiddeld belegd vermogen.

Aandelen

De beheerkosten van aandelen bedroegen in 2021 € 15,04 miljoen. De kosten liggen daarmee in lijn met 2020.

Vastgoed

De beheerkosten van vastgoed bedroegen in 2021 € 16,61 miljoen. De kosten liggen daarmee in lijn met 2020.

Alternatieve beleggingen

De beheerkosten van alternatieve beleggingen bedroegen in 2021 € 28,34 miljoen. Dit is een stijging van € 8,28 miljoen ten opzichte van 2020. Deze stijging kwam door een toename van het gemiddeld belegd vermogen in deze categorie. De categorie alternatieve beleggingen is een dure beleggingscategorie ten opzichte van andere categorieën. Dit betaalt zich uit in hogere verwachte rendementen en levert een bijdrage aan de risicospreiding van onze portefeuille.

Derivaten

De beheerkosten vanuit Cardano en het beheer van de valutahedge door Achmea IM bedroegen in 2021 € 2,51 miljoen. Dit betekent dat deze beheerkosten nagenoeg gelijk zijn gebleven met de beheerkosten in 2020.

Overige vermogensbeheerkosten

Deze kosten zijn opgebouwd uit de kosten fiduciair beheer, bewaarloon, de kosten vermogensbeheer van het pensioenfonds zelf en engagement en voting. De beheerkosten van de categorie overige vermogensbeheerkosten



bedroegen in 2021 € 12,60 miljoen en zijn daarmee € 2,04 miljoen hoger dan in 2020. De stijging wordt vooral veroorzaakt door hogere toerekening van kosten vanuit pensioenbeheer (€ 0,79 miljoen) en de hogere kosten voor fiduciair beheer (€ 1,45 miljoen). De hogere kosten voor fiduciair beheer bestaan vooral uit eenmalige kosten van € 0,90 miljoen als vergoeding voor het begeleiden van de transitie van de aandelenportefeuille. De overige kosten zijn toe te rekenen aan een hoger gemiddeld belegd vermogen over 2021. De lagere kosten voor bewaarloon verlaagde de overige vermogensbeheerkosten met € 0,18 miljoen.

De performance gerelateerde kosten lieten een sterke stijging zien in 2021

De totale performance gerelateerde kosten bedroegen in 2021 € 41,09 miljoen. Dit is een stijging van € 31,62 miljoen ten opzichte van 2020. Deze sterke stijging werd volledig veroorzaakt door goed presterende alternatieve beleggingen.

De transactiekosten waren in 2021 lager dan het voorgaande jaar

Dat komt vooral doordat er aanzienlijk minder transacties plaatsvonden in de optieportefeuille (overlay beleggingen). Transactiekosten zijn de kosten die aan de beurs of aan een broker betaald moeten worden om een transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn niet altijd direct transparant te maken, omdat ze onderdeel kunnen zijn van een totaalprijs waarin de transactiekosten al zijn meegenomen. De transactiekosten zijn daarom veelal op basis van een schatting tot stand gekomen. De (voor een deel) geschatte transactiekosten in 2021 bedroegen € 32,11 miljoen (2020:

Inzicht in de beheerkosten

De beheerkosten worden bepaald door verschillende factoren. In dit kader leggen we er een aantal aan u uit.

Beleggingsmix

Het type belegging is in belangrijke mate bepalend voor de omvang van de beheerkosten. De belangrijkste verschillen tussen type beleggingen zijn afwegingen tussen zakelijke waarden en vastrentende waarden, liquide versus illiquide beleggingen, traditionele versus alternatieve beleggingen en beleggingen in ontwikkelde markten versus opkomende markten. Sommige categorieën zijn duurder dan andere categorieën. Ook duurdere categorieën kiezen we voor onze beleggingsmix. Wij verwachten dan dat die bijdragen aan een betere rendement-risicoverhouding van de totale beleggingsportefeuille.

Schaalgrootte

Als wij of een fiduciaire beheerder schaalvoordelen hebben, uit zich dat in lagere kosten.

Actief of passief beleggen

Bij actief beheer krijgt de manager de doelstelling mee om de relevante benchmark te verslaan. Dit betekent dat er dan een hoger rendement wordt verwacht. Hier staan hogere kosten tegenover, omdat er veel tijd en energie gestoken wordt in onder andere het beleggingsproces, research en analyses. Bij passief beleggen wordt alleen de benchmark gevolgd. Daar betalen we als pensioenfonds dan ook minder voor.

Overige factoren

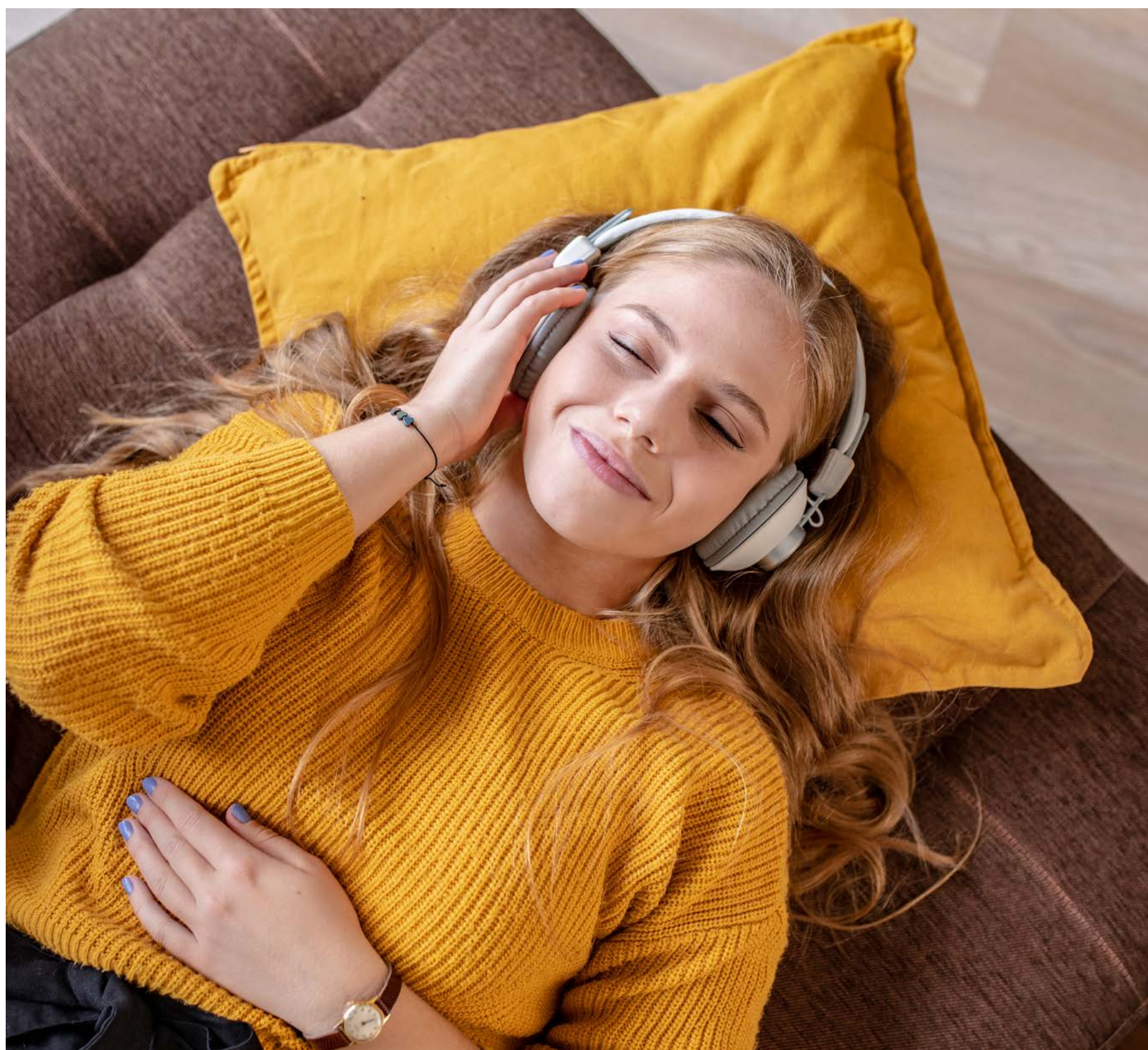
Het aantal managers dat we inschakelen om ons vermogen te beheren heeft impact op de kosten. Maar ook de keuze tussen een discretionaire oplossing en/of een beleggingsfonds heeft invloed op de hoogte van de kosten.



€ 55,26 miljoen). Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen komt dit neer op 0,101% (2020: 0,185%). Hieronder leest u per categorie meer over de hoogte van de kosten.

Vastrentende Waarden

De transactiekosten van vastrentende waarden waren € 6,34 miljoen in 2021. Dit is een toename van € 0,71 miljoen ten opzichte van 2020.



Aandelen

De transactiekosten van aandelen waren in 2021 € 2,79 miljoen hoger dan in 2020. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de uitgevoerde aandelentransactie. Hierover leest u meer in het hoofdstuk *Beleggingen en balansbeheer*.

Vastgoed

Door het beperkte aantal transacties in vastgoedfondsen waren de transactiekosten in de vastgoedportefeuille in 2021 slechts € 0,07 miljoen (2020: € 1,28 miljoen).

Alternatieve Beleggingen

De transactiekosten van alternatieve beleggingen bleven met € 3,73 miljoen vrijwel gelijk aan de transactiekosten in 2020.

Overlay Beleggingen

De transactiekosten voor derivaten daalden met € 26,06 miljoen van € 31,39 miljoen in 2020 naar € 5,33 miljoen in 2021. Deze flinke daling kan voornamelijk worden verklaard door een daling in transactiekosten van de optieportefeuille. In vergelijkingsjaar 2020 hebben we namelijk relatief veel transacties gedaan.

Ook de verhouding tussen de gemaakte kosten en ons gemiddeld belegd vermogen is iets gestegen

Ons gemiddeld belegd vermogen is in 2021 gestegen naar € 31,85 miljard (2020: € 29,92 miljard). Dat verklaart ook de stijging van sommige kosten. Daarom kijken we ook altijd naar de verhouding tussen de totale kosten voor vermogensbeheer en het gemiddeld belegd vermogen. We zien dan dat de kosten voor vermogensbeheer per belegde euro iets zijn gestegen. Zoals hierboven toegelicht wordt dit grotendeels verklaard door hogere performance gerelateerde kosten vanwege goede beleggingsresultaten en door een toename van het gemiddeld belegd vermogen in alternatieve beleggingen.

TABEL 3
TOTALE KOSTEN VERMOGENSBEHEER ALS % VAN HET GEMIDDELD BELEGD VERMOGEN

	2021 in %	2020 in %
Beheerkosten	0,28	0,26
Performance gerelateerde kosten	0,13	0,03
Totale vermogensbeheer kosten	0,41	0,29
Transactiekosten	0,10	0,19
Totale kosten vermogensbeheer	0,51	0,48

Onze kosten voor vermogensbeheer zijn relatief laag

Het in 2021 door IBI uitgevoerd benchmarkonderzoek concludeert dat onze kosten voor vermogensbeheer in vergelijking met de peergroup passend zijn bij de gekozen beleggingsstrategie. Uit dat onderzoek blijkt dat we relatief lage additionele kosten betalen voor het extra rendement dat we realiseren door actief beheer. Een gedetailleerd overzicht van onze kosten vermogensbeheer is weergegeven in de tabellen op de volgende pagina. Tabel 4 geeft de kosten voor 2021 weer. Tabel 5 laat ter vergelijking de kosten voor 2020 zien.



TABEL 4
KOSTEN VERMOGENSBEHEER
(IN € X 1 MLN) IN 2021

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten gerelateerde kosten	Performance	Transactiekosten (inclusief aan- en verkoopkosten)	Totaal vermogens beheerkosten
Vastgoed	16,61	-	0,07	16,68
Aandelen	15,04	-	14,88	29,92
Alternatieve beleggingen	28,34	41,09	3,73	73,16
Vastrentende waarden	15,31	- 6,34	21,65	
Hedgefonds	-	-	-	-
Commodities	-	-	1,76	1,76
Overige beleggingen	0,10	-	-	0,10
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	75,40	41,09	26,78	143,27
Kosten overlay beleggingen	2,51	-	5,33	7,84
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	77,91	41,09	32,11	151,11
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en het bestuursbureau	2,22	-	-	2,22
Kosten fiduciair beheer	10,01	-	-	10,01
Bewaarloon	0,06	-	-	0,06
Advieskosten vermogensbeheer	-	-	-	-
Overige kosten vermogensbeheer	0,31	-	-	0,31
Totaal overige vermogensbeheerkosten	12,60	-	-	12,60
Totaal kosten vermogensbeheer	90,51	41,09	32,11	163,71



TABEL 5
KOSTEN VERMOGENSBEHEER
(IN € X 1 MLN) IN 2020

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten (inclusief aan- en verkoopkosten)	Totaal vermogens beheerkosten
Vastgoed	16,01	-	1,28	17,29
Aandelen	15,51	-	12,09	27,60
Alternatieve beleggingen	20,06	9,47	3,74	33,26
Vastrentende waarden	13,34	-	5,63	18,97
Hedgefonds	-	-	-	-
Commodities	-	-	1,13	1,13
Overige beleggingen	0,76	-	-	0,76
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	65,67	9,47	23,87	99,01
Kosten overlay beleggingen	2,46	-	31,39	33,85
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	68,13	9,47	55,26	132,86
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en het bestuursbureau	1,43	-	-	1,43
Kosten fiduciair beheer	8,56	-	-	8,56
Bewaarloon	0,24	-	-	0,24
Advieskosten vermogensbeheer	-	-	-	0
Overige kosten vermogensbeheer	0,33	-	-	0,33
Totaal overige vermogensbeheerkosten	10,56	-	-	10,56
Totaal kosten vermogensbeheer	78,69	9,47	55,26	143,42



Focusthema:

Vorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel

Vóór 1 januari 2027 moeten pensioenfondsen overstappen naar een nieuw pensioenstelsel. Daarin gaan andere regels gelden voor het opbouwen van pensioen. Maar ook voor bijvoorbeeld de manier waarop we elk jaar beoordelen of de pensioenen verhoogd kunnen worden. Dat lijkt misschien ver weg. Maar de voorbereidingen kosten veel tijd en vormen een uitdagend project. Samen met de vakbonden en de werkgever (cao-partijen) en onze uitbestedingspartijen moeten we keuzes maken: hoe moet het pensioen van de toekomst er gaan uitzien? Daarvoor moeten we nog meer met elkaar gaan samenwerken dan we in het verleden deden. In dit hoofdstuk leest u meer over onze weg naar het nieuwe stelsel.

Onze projectmatige aanpak krijgt steeds meer vorm

We hebben in 2021 een aantal stappen gezet waarmee we ons meer gericht voorbereiden op het nieuwe pensioenstelsel:

- We hebben een projectorganisatie opgezet binnen ons pensioenfonds. Hiervoor is een externe projectleider aangetrokken. De projectgroep bestaat naast uitvoerend bestuurders en de projectleider uit eigen medewerkers. De projectgroep betreft regelmatig adviseurs vanuit onze uitbestedingspartners, zoals Achmea Pensioenservices (APS).
- In de zomer van 2021 is een werkgroep gestart met vertegenwoordiging vanuit de werkgever Rabobank, vakorganisaties en Rabobank Pensioenfonds. Daarin werken we samen aan de voorbereidingen voor het nieuwe pensioenstelsel. Elk vanuit onze eigen (formele) rol en verantwoordelijkheden.
- Onze deelnemers hebben van ons de eerste informatie gekregen over het proces waarin we zitten.

In het proces zijn we wel afhankelijk van externe factoren. Zo is de wetgeving voor het nieuwe stelsel uitgesteld. Daardoor kunnen we in 2023 nog niet overstappen naar het nieuwe pensioenstelsel. Dat was wel de wens van cao-partijen. Die onderzoeken daarom of er in de tussenperiode andere mogelijkheden zijn om hun wensen in de pensioenregeling door te voeren. Hieronder leest u meer over de stappen die we gezet hebben.

Met onze projectgroep krijgen we meer focus en capaciteit

De voorbereidingen voor het nieuwe pensioenstelsel komen bovenop alle reguliere werkzaamheden. Door het opstarten van een projectgroep zetten we op ons bestuursbureau extra tijd en capaciteit apart om hieraan te werken. Ook bestuurlijk zetten we tijd apart op de agenda om te besteden aan de voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel. In 2021 hebben we vooral tijd besteed aan het opbouwen van kennis. In november stond de hele studiedag van het bestuur in het teken van de voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel. In bijna elke bestuursvergadering stond het thema op de agenda, en voerden we het bestuurlijke gesprek over de ontwikkelingen. De projectgroep helpt steeds bij het faciliteren van de bestuurlijke verkenningen en voorziet ook het VO van belangrijke informatie. Een externe projectleider coördineert de werkzaamheden van de projectgroep. Zodat onze eigen medewerkers zich zoveel mogelijk op de inhoud van de vraagstukken kunnen richten.



In het nieuwe pensioenstelsel komt er meer keuzevrijheid voor deelnemers.

Nauwe samenwerking met cao-partijen is van groot belang

Cao-partijen spelen een belangrijke rol in de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Zij bepalen uiteindelijk hoe de nieuwe pensioenregeling er gaat uitzien. En of alle opgebouwde pensioenen meegaan naar het nieuwe stelsel. Of dat onze deelnemers straks zowel een oud als een nieuw pensioenpotje zullen hebben. Als pensioenfondsen maken we keuzes over bijvoorbeeld het beleggingsbeleid. En we zijn verantwoordelijk voor een goede uitvoering en evenwichtige belangenafweging. In het nieuwe pensioenstelsel komt er meer keuzevrijheid voor deelnemers. Daardoor zullen wij hun ook meer begeleiding geven bij het maken van financiële keuzes. Door onze uitvoerende taken hebben wij veel zicht op wat wel en niet uitvoerbaar is. Daarom spreken wij in de werkgroep met cao-partijen mee over de nieuwe plannen. Om met elkaar ook voor de toekomst een goed pensioen voor onze deelnemers te kunnen realiseren.

We communiceren met deelnemers en belanghebbenden

Deelnemers informeren we in overleg met cao-partijen over het proces richting het nieuwe pensioenstelsel. Daarnaast organiseerden we in 2021 samen met de werkgroep kennissessies voor verschillende belanghebbenden.

Cao-partijen verkennen een nieuwe regeling vanaf 2023

Het kabinet liet in 2021 weten de wetgeving niet op tijd af te kunnen ronden om pensioenfondsen per 1 januari 2023 over te laten gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Dat was wel waar cao-partijen op hoopten. In de zomer

van 2021 is een werkgroep met vertegenwoordiging vanuit de werkgever Rabobank, vakorganisaties en het Rabobank Pensioenfonds gestart met het verkennen van een nieuwe pensioenregeling vanaf 2023 tot het moment dat we overgaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Daarbij werden twee opties bekeken:

- Doorgaan met de huidige uitkeringenregeling, maar onder andere voorwaarden en enkele aanpassingen.
- Invoeren van een premieregeling, waarmee we alvast toewerken naar het nieuwe pensioenstelsel.



In het najaar van 2021 zijn we met de werkgroep begonnen met een verdiepingsslag voor beide opties

Onze rol is daarbij om te beoordelen of voorstellen van cao-partijen in de praktijk uit te voeren zijn. We beoordelen bijvoorbeeld of de aangepaste regeling goed uit te leggen is aan onze deelnemers. En hoe lang het zou duren om de regeling in te voeren. Ook beoordelen we of er voldoende oog is voor alle belanghebbenden. Of dat bepaalde groepen deelnemers negatieve financiële consequenties zullen ondervinden. Om deze vragen te beantwoorden doen we steeds goed onderzoek. Daarvoor overleggen we veel met onze uitvoeringspartners.



In het nieuwe pensioenstelsel moeten we werken met een premieregeling

Dit betekent dat het pensioen van onze deelnemers beweeglijker wordt. Momenteel werken we nog met een uitkeringenregeling. Bij een zuivere uitkeringenregeling (ook wel defined benefit, DB, genoemd) ligt de pensioenuitkering van een deelnemer vast en is de hoogte van de premie variabel. Bij een premieregeling (ook wel defined contribution, DC, genoemd) ligt de premie vast en is de hoogte van de uitkering variabel. Met de vaste premie bouw je een kapitaal op, dat jaarlijks wordt bijgesteld op basis van de beleggingsrendementen. Onze huidige uitkeringenregeling is al een tussenvariant (CDC). In de CDC regeling maken we ook periodiek vaste afspraken over de hoogte van de premie. Waarmee bij ons pensioenfonds een vast pensioen wordt aangekocht. Bij publicatie van dit jaarverslag is inmiddels bekend dat de cao-partijen in 2023 willen overstappen naar een premieregeling. In het tweede kwartaal van 2022 zullen we goed onderzoeken of de overgang naar de nieuwe regeling zo evenwichtig mogelijk is voor alle belanghebbenden. Daarna zullen we formeel de opdracht voor de uitvoering van de nieuwe regeling van cao-partijen aanvaarden.

Bij publicatie van dit jaarverslag is inmiddels bekend dat de cao-partijen in 2023 willen overstappen naar een premieregeling.



Focusthema:

Robuuste pensioenadministratie

Het belangrijkste doel van onze pensioenadministratie? Dat is om ervoor te zorgen dat we op het juiste moment de juiste pensioenen kunnen uitbetalen. Ook zorgen we ervoor dat we het pensioenreglement correct uitvoeren. In 2021 hebben we extra aandacht besteed aan onze pensioenadministratie. Want er komt een nieuw pensioenstelsel aan en we schakelen in de toekomst over op een nieuw administratiesysteem. Daar willen we goed op voorbereid zijn. U leest er meer over in dit hoofdstuk.

Achmea Pensioenservices (APS) voert de pensioenen voor ons uit

Onze samenwerking met APS zorgt ervoor dat we kostenefficiënt werken en de continuïteit van onze dienstverlening waarborgen. Door met hen samen te werken bereiken we een goede balans tussen hoogwaardige kwaliteit en beheerste kosten. Uiteraard hebben we duidelijke afspraken gemaakt met APS. Over de realisatie daarvan krijgen we van APS rapportages. We overleggen periodiek over de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening.

De pensioenadministratie bestaat uit een aantal onderdelen:

1. De werkgever levert de gegevens van de medewerkers aan.
2. Deze input verwerkt APS in het administratiesysteem.
3. APS zorgt ervoor dat op basis van de gegevens in het administratiesysteem maandelijks de juiste pensioenen worden uitbetaald.
4. Onze deelnemers hebben via het portaal MijnPensioen toegang tot hun persoonlijke pensioendossier.

Voor een robuuste pensioenadministratie hebben we drie dingen nodig:

- We werken met de juiste en volledige gegevens. Dat betekent dat we ervoor zorgen dat we de juiste informatie binnenkrijgen en deze op een correcte en vertrouwelijke manier verwerken. We controleren dus goed de kwaliteit van onze data. Zo hebben we in 2021 extra onderzoek gedaan naar onze gegevens over arbeidsongeschiktheid. Aan de hand daarvan hebben we in sommige gevallen de lopende uitkeringen voor arbeidsongeschikten aangepast.
- We bewaken de continuïteit van onze pensioenadministratie. We zorgen er voor dat we de pensioenen steeds kunnen uitbetalen. En onze administratie en data moeten steeds beschikbaar en up-to-date zijn. Verder zoeken we ook naar continuïteit door te zorgen voor een stabiele dienstverlening.
- We zorgen ervoor dat onze pensioenadministratie betrouwbaar is. We communiceren op een heldere en transparante manier met onze deelnemers. Deelnemers krijgen van ons altijd een goede toelichting als dat nodig is.

De pensioenadministratie heeft de komende jaren een aantal uitdagingen:

1. de uitvoering van de huidige pensioenregeling
2. de mogelijke overgang naar een nieuwe pensioenregeling vanaf januari 2023
3. de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel tussen 2024 en 2027



In 2022 moeten we mogelijk een nieuwe pensioenregeling implementeren op ons huidige administratiesysteem.

We houden ons bezig met alle drie de uitdagingen

Onze huidige pensioenregeling voeren we nauwkeurig uit. Dat verloopt dan ook volgens planning. Dat betekent onder andere dat:

- we mutaties volgens afspraak verwerken;
- de communicatie met deelnemers, vooral via MijnPensioen, goed verloopt;
- we datakwaliteit volgens de afspraken monitoren.

Daarnaast zijn we ook al bezig met de voorbereidingen voor de uitdagingen voor de toekomst. In 2022 moeten we mogelijk een nieuwe pensioenregeling implementeren op ons huidige administratiesysteem. Daar hielden we ons dit jaar al mee bezig. Ook aan de verdere toekomst werken we. Bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel zullen we naar verwachting ook overgaan op een nieuw administratiesysteem. Daarover leest u in de paragraaf hieronder.

APS werkt aan de overgang naar een nieuw administratiesysteem

Momenteel gebruikt APS het platform MAIA voor de pensioenadministratie. Die software zal in de toekomst niet meer ondersteund worden. Daarom is APS op zoek gegaan naar een IT platform dat MAIA kan vervangen. Halverwege 2020 heeft APS gekozen voor het RAP-platform. Op dit nieuwe platform zullen we overstappen bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, tussen 2024 en 2027. We volgen de ontwikkeling van het RAP-platform op de voet. Om zeker te zijn van de kwaliteit van het systeem, continuïteit in de dienstverlening en een tijdige oplevering.

We hebben de afspraken rond datakwaliteit aangescherpt

Met APS hebben we al jaren duidelijke afspraken rond de kwaliteit van de data die we gebruiken. In 2020 hebben we een interne audit uitgevoerd naar de datakwaliteit. Daaruit bleek dat onze datakwaliteit grotendeels op orde was. De actiepunten die naar voren kwamen, hebben we inmiddels afgerond. Daarom hebben we de afspraken aangescherpt die gaan over wat we controleren om de datakwaliteit vast te stellen.

We hebben ook acties afgerond op het gebied van cybersecurity

In 2020 voerden we een interne audit uit met betrekking tot IT en cybersecurity. Met de term cybersecurity doelen we op de beveiliging van onze systemen, data en software. Een van onze actiepunten in 2021 was om met APS te bespreken welke maatregelen ze nemen om alle gegevens goed te beveiligen, en of dit voldoende assurance gaf.

De kwaliteit van onze data is voldoende

Dat is ook gebleken uit een extern onderzoek door De Nederlandsche Bank (DNB). Het rapport daarover hebben we in augustus 2021 gekregen. Voor dit onderzoek hebben we veel samengewerkt met APS. Zo konden we ervoor zorgen dat DNB alle documenten en andere gegevens kreeg die nodig waren voor het onderzoek. DNB heeft ons in het eindrapport een voldoende gegeven voor onze risicobeheersing rond de datakwaliteit. Aanbeveling was om voor datakwaliteit een expliciet beleid op te stellen. Tot nu toe was dat verweven met andere beleidsstukken. Dit pakken we op in 2022.



Focusthema:

Effectieve governance

Het besturen van een pensioenfonds is een verantwoordelijke en complexe taak. Het vraagt dan ook om deskundige en integere bestuurders. Belangrijk voor een pensioenfonds is daarbij ook de verbinding met de belanghebbenden: meer dan de helft van de bestuurders heeft een directe binding met de medewerkers, pensioengerechtigden en de werkgever. Juist die betrokkenheid onderscheidt een pensioenfonds van veel andere instellingen. Om goed te kunnen besturen is een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus nodig. Een soepele samenwerking binnen het bestuur en voldoende capaciteit voor een goede ondersteuning zijn andere belangrijke voorwaarden. De bestuurlijke organisatorische inrichting noemen we ook wel 'de governance'. In 2020 hebben we een aantal punten vastgesteld waarop onze governance nog effectiever kan worden. Die punten pakten we dit jaar op.

Met effectieve governance verbetert het bestuur de eigen slagkracht

Daarom zijn we in 2021 aan de slag gegaan met:

1. het versterken van het bestuur en het bestuursbureau;
2. een verdere aanscherping rolverdeling tussen de UB en NUB. Duidelijker beschreven taken helpt het bestuur om effectiever te besturen;
3. een pilot voor effectiever rapporteren voor een betere focus op het realiseren van de strategische doelen. In deze pilot testen we een integrale kwartaalrapportage waarin we alle losse management-rapportages samenvoegen.

1. We versterken het bestuur en bestuursbureau

In 2020 besloot het bestuur om de eigen organisatie te versterken. Vooral het aankomende nieuwe pensioenstelsel vroeg om meer verandercapaciteit en nieuwe werkstructuren. Daarom heeft het bestuur zich laten adviseren over de bestuursorganisatie in de toekomst. Dat heeft geleid tot de volgende stappen:

1. de eerste stappen voor de inrichting van de flexibele schil voor het bestuursbureau
2. de uitbreiding van en overdracht binnen het UB

We kiezen voor een vaste en flexibele groep

De versterking van het bestuursbureau hebben we verder uitgewerkt in 2021. De uitkomst is dat we naast de vaste groep medewerkers, een flexibele extern in te huren groep vormen. Ofwel: een vaste kern met daaromheen een flexibele schil. Want grote projecten, zoals de komst van het nieuwe pensioenstelsel, vragen om een flexibele aanpak. We hebben regelmatig tijdelijk bepaalde expertise of extra capaciteit nodig. Dat betekent dat we snel moeten kunnen schakelen. Deze flexibele groep geeft ons die ruimte. We zorgen hiermee namelijk dat we altijd de juiste kennis in huis hebben. Daarvoor kijken we steeds een periode vooruit: welke vraagstukken gaan we tegenkomen? En welke expertise en capaciteit hebben we daar dan voor nodig?



Ook hebben de bestuurders over gedrag gesproken: hoe werken we samen als bestuur en kunnen we dat verbeteren?

In het UB zitten twee nieuwe leden

We besloten het UB uit te breiden van twee naar drie bestuurders. Eind april is Sandra Schellekens toegetreden tot het UB. En omdat de voorzitter van het UB op 31 december 2021 is gestopt, is per 1 januari 2022 nog een nieuwe uitvoerend bestuurder gestart: Martin Mos. Dat betekent ook dat het UB de portefeuilles opnieuw verdeeld heeft. Het UB is met drie bestuurders compleet. Er zijn ook 2 nieuwe NUB toegetreden:

nieuwe uitvoerend bestuurders (UB)

Sandra Schellekens
Martin Mos

nieuwe niet-uitvoerend bestuurders (NUB)

Leontine Treur
Saskia van Kimmenaede-Leider

2. We hebben een duidelijke rolverdeling tussen het UB en NUB

Zo zorgen we voor een zo effectief mogelijk bestuur van het pensioenfonds. In 2021 hebben we ons daarom ingezet voor een nog duidelijkere rolverdeling. Dit is belangrijk, omdat ons pensioenfonds een gemengd bestuursmodel heeft. Kort gezegd: het bestuur bestaat uit zowel uitvoerende als niet-uitvoerende leden. De niet-uitvoerende bestuurders hebben naast hun algemene bestuurstaak ook de taak om toezicht te houden op de uitvoerende bestuurders. Dit betekent dat bestuur en toezicht samen in één bestuur zitten.

We hebben meerdere sessies georganiseerd om tot een duidelijkere rolverdeling te komen

In die sessies hebben bestuurders onderling gesproken over de verschillen tussen de UB en NUB taken. En over hoe ze elkaar beter kunnen steunen in de taken die ze hebben. Ook hebben de bestuurders over gedrag gesproken: hoe werken we samen als bestuur en kunnen we dat verbeteren? Ook na de heisessies is dit een belangrijke onderwerp gebleven. In meerdere bestuursvergaderingen heeft het bestuur gesproken over een nog betere taakverdeling en de vastlegging daarvan in gewijzigde statuten. Aan het einde van iedere bestuursvergadering is er sinds 2021 een reflectiemoment en toetsen we de gezamenlijke afspraken.

3. Met de integrale kwartaalrapportage besturen we effectiever

In het derde en vierde kwartaal van 2021 hebben we een pilot opgezet. Zo kijken we of de uitvoerend bestuurders effectiever kunnen rapporteren en communiceren over de onderwerpen waar het bestuur zich op richt. In deze pilot hebben we de belangrijkste informatie uit losse rapportages gebundeld tot een rapportage. In deze geïntegreerde rapportage staan de strategische doelen met per kwartaal:

- de status van de ontwikkelingen
- de verantwoording
- het oordeel van de uitvoerend bestuurders

Hiermee is er een grotere focus op de strategische onderwerpen komen te liggen.



Risicomanagement en compliance

In de vorige hoofdstukken schreven we over onze inspanningen en resultaten op de verschillende beleidsterreinen in 2021. Om onze doelstellingen op die verschillende beleidsterreinen te bereiken, is het belangrijk dat we onze bedrijfsvoering op orde hebben. Risicomanagement en compliance spelen daarin een belangrijke rol. Met onze activiteiten rond risicomanagement monitoren we de risico's voor het pensioenfonds. En we zorgen ervoor dat we risicoafwegingen meenemen bij belangrijke bestuursbesluiten. Als het nodig is, nemen we maatregelen om risico's te verkleinen.

Compliance draait om de vraag of we ons steeds aan wet- en regelgeving houden

Het gaan dan zowel om externe wet- en regelgeving als interne regelgeving. Denk bij externe wet- en regelgeving bijvoorbeeld aan de Pensioenwet. Onze statuten en ons huishoudelijk reglement zijn voorbeelden van interne regelgeving. Verder is ook integriteit een belangrijk thema: houden we ons bijvoorbeeld aan onze eigen gedragscode? Die schrijft bijvoorbeeld voor dat er geen sprake mag zijn van (de schijn van) belangenverstrengelingen. Dat betekent dat bestuurders, medewerkers en andere met het pensioenfonds verbonden personen in hun werkzaamheden altijd het belang van het fonds voorop moeten stellen.

U leest in dit hoofdstuk:

- hoe we risicomanagement hebben ingericht in onze organisatie;
- welke beoordeling we geven aan de belangrijkste risico's die het pensioenfonds loopt;
- hoe we dit jaar onze eerste verplichte Eigen Risico Beoordeling (ERB) hebben uitgevoerd;
- hoe onze compliance en privacy officer de naleving van wet- en regelgeving beoordeelt.

Risicomanagement hebben we volledig geïntegreerd in onze bedrijfsvoering

We hanteren een Integraal Risicomanagement (IRM)-raamwerk. Dit toont de wijze waarop wij het risicomanagement georganiseerd hebben.

Het raamwerk bevat een beschrijving van de risico's die het pensioenfonds loopt (de zogeheten risicotaxonomie). Ook omvat het raamwerk het proces om deze risico's te beheersen. Tot slot komen ook de Eigen Risico Beoordeling (ERB) en in te zetten systemen voor het risicomanagement aan de orde.

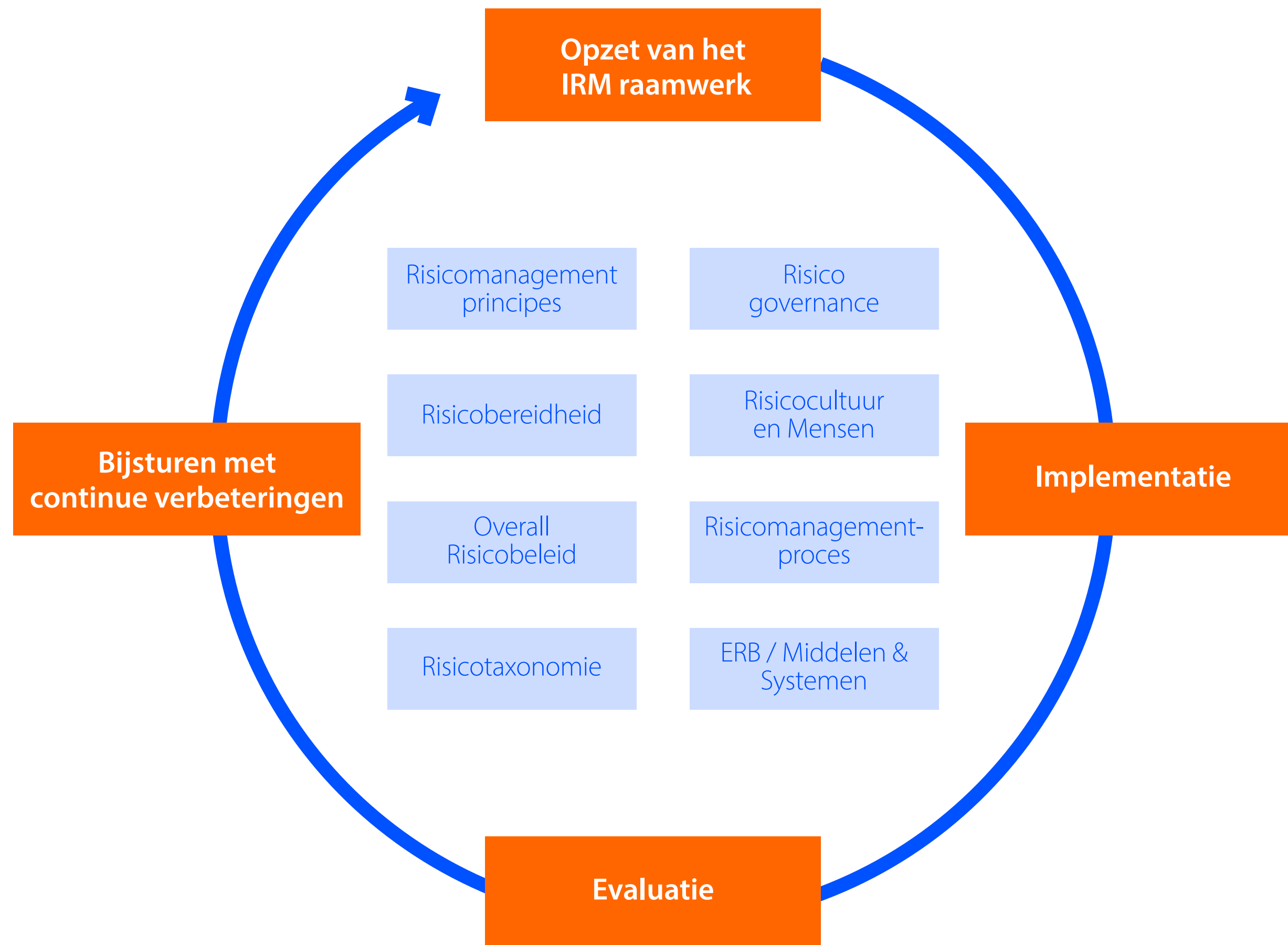
Bij de opzet van het IRM-raamwerk zijn de belangrijkste uitgangspunten onze:

- missie
- visie
- strategische doelstellingen

De uitwerking van de acht elementen van het IRM-raamwerk hebben we hierop gebaseerd. De toepassing in de dagelijkse praktijk van het fonds vindt plaats aan de hand van de standaard beleidscyclus. Die bestaat uit de opzet, implementatie, evaluatie en bijsturing gericht op continue verbetering.



INTEGRAAL RISICOMANAGEMENT RAAMWERK RPF



In een Risk Management Charter (RMC) hebben we vastgelegd hoe dit raamwerk werkt. Ook beschrijven we daarin de verschillende onderdelen van het IRM, zoals:

- ons risicobeleid
- onze risicobereidheid
- onze risicogovernance

Onze risicogovernance met 'three lines of defense' is het fundament

Het bestuur van het pensioenfonds is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement. Het UB en het bestuursbureau ondersteunen het bestuur hierbij. De NUB houden toezicht op de risicobeheersing. De Auditcommissie adviseert hen bij deze taak. U leest hierover meer in het hoofdstuk [Verslag van het intern toezicht](#).

Het model van de Three lines of defense voerden we in 2017 in

Hier kwamen in 2019 de eisen vanuit de Europese IORP-richtlijn bij. Dit zijn de drie lijnen:

1. Het (uitvoerend) bestuur vormt met het bestuursbureau de eerste lijn. Zij gaan over de processen en de risico's. Dat betekent dat zij primair verantwoordelijk zijn voor het beheersen daarvan.
2. De sleutelfuncties risicobeheer en actuarieel, de compliance officer en privacy officer vormen de tweede lijn. Zij rapporteren onafhankelijk van de eerste lijn naar het bestuur of de onafhankelijke voorzitter. Zij ondersteunen de eerste lijn door deze kritisch te ondervragen. En door adviezen en opinies te verstrekken. De sleutelfuncties verstrekken voor het intern toezicht rapportages aan de Auditcommissie.



3. De interne auditfunctie (IAF) is de derde lijn. De IAF geeft aanvullende zekerheid aan het bestuur over de mate van risicobeheersing. De IAF rapporteert aan de Auditcommissie en aan het bestuur.

Verder komen onder de risicogovernance ook de benodigde deskundigheid van de betrokkenen in het risicomanagementproces en de risicocultuur aan de orde.

Risicomanagement is een vast onderdeel van iedere bestuursvergadering

Bij ieder voorgesteld bestuursbesluit staat in de voorlegger een risico-paragraaf van de eerste lijn. Daarnaast voorziet de tweede lijn ieder beleidsvoorstel en (des)investeringsvoorstel van een risico-opinie.

We toetsen risico's altijd aan onze risicobereidheid

Zonder risico's te nemen kunnen we onze doelstellingen niet realiseren.

Maar het is wel belangrijk dat we niet te grote risico's nemen. In december 2020 heeft het bestuur voor het laatst de risicobereidheid gerelateerd aan onze strategische doelstellingen geëvalueerd. De belangrijkste risicobereidheidsprincipes zijn:

- Het bestuur neemt beleggingsrisico's om rendementen te behalen die de toekomstbestendigheid van de pensioenen en pensioenaanspraken moeten zekerstellen. Het bestuur is bereid om een weloverwogen niveau van beleggingsrisico's te accepteren. Dat doet het als dat nodig is om een optimaal beleggingsrendement te behalen.
- Het bestuur beperkt zo veel mogelijk de beleggingsrisico's die kunnen leiden tot ongewenste effecten voor de reputatie van het pensioenfonds of de werkgever.

- Het bestuur wil voorkomen dat het pensioenfonds onacceptabele operationele risico's lijdt. Hierbij gaat het om risico's door:
 - de (wijze van) uitvoering van het pensioenbeleid
 - het balansbeheer
 - het beleggingsbeleid.
- Ook de volgende risico's zijn voor het bestuur onacceptabel:
 - Een ondermaatse kwaliteit van de uitvoering.
 - Te hoge kosten van pensioenbeheer en vermogensbeheer in verhouding tot de kwaliteit
 - Onvoldoende zicht op de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds.
 - Onjuiste, onvolledige of niet tijdige verstrekking van relevante informatie over de pensioenregeling en de eigen pensioensituatie aan deelnemers en gepensioneerden

We hebben in 2021 onze eerste Eigen Risico Beoordeling (ERB) opgesteld

Bovenop onze reguliere risicomanagementactiviteiten, heeft ons bestuur in juli 2021 voor de eerste keer een ERB afgerond. Het periodiek uitvoeren van een ERB is sinds dit jaar verplicht voor pensioenfondsen. Onze Sleutelfunctiehouder Risicobeheer is bij het hele proces betrokken geweest. De uitkomsten hebben we gedeeld met onze toezichthouder DNB.



De ERB is een integrale analyse en beoordeling van:

- de risico's waaraan een pensioenfonds is blootgesteld
- de risico's waaraan een pensioenfonds in de toekomst kan worden blootgesteld
- de effectiviteit van het risicobeheer, inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen, en de doelmatigheid daarvan.

De ERB geeft het pensioenfonds inzicht in:

- de materiële risico's
- de mogelijke consequenties van deze risico's voor:
 - de financiële positie van het fonds
 - de pensioenen van deelnemers.

Een pensioenfonds dient daarbij inzicht te geven in de methoden om risico's:

- te detecteren
- te beoordelen
- te beheersen.

Het gaat om alle risico's die gevolgen kunnen hebben voor de mogelijkheid van het fonds om aan haar verplichtingen te voldoen. Dit geldt voor zowel de korte als lange termijn.

Het bestuur heeft het volgende doel geformuleerd voor de ERB:

“RPF heeft inzicht in de impact van de materiële risico's op de strategische doelstellingen en in de mate van beheersing van deze risico's”

In de ERB hebben we de grootste bedreigingen voor onze strategische doelen onderzocht.

We kwamen tot die risico's vanuit een analyse van trends en omgevingsfactoren. Zes ontwikkelingen kunnen volgens die analyse een materieel risico of ernstige bedreiging vormen voor de realisatie van onze strategische doelstellingen. Deze vallen in drie categorieën:

- Financieel:
 1. *Schokbestendigheid financiële positie:* het economische basisscenario is het kernpunt van het beleggingsbeleid en het balansbeheer van ons fonds. Het bestuur wil tijdig de ontwikkelingen signaleren die de financiële positie kunnen bedreigen.
 2. *Klimaatverandering:* de meeste analyses van klimaatverandering richten zich op impact op de beleggingsportefeuille op de lange termijn. Het bestuur wil inzicht in de gevolgen op korte termijn (3 jaar) en het handelingsperspectief die het pensioenfonds heeft.
- Opdrachtverlening:
 3. *Invoering Wet Toekomst Pensioen (WTP):* de gevolgen zijn divers en raken ons in al onze facetten: pensioenregeling, beleggingsbeleid, administratie en communicatie.
- Beheerste bedrijfsvoering:
 4. *IT pensioenadministratie:* de pensioenuitvoerder heeft een groot project onderhanden van vernieuwing van het pensioenadministratiesysteem. Een dergelijk project brengt al een aantal risico's met zich



mee. Voor ons komt daar bij dat door cao-partijen een nieuwe regeling per 1/1/2023 overeengekomen moet zijn. En deze moet uitgevoerd worden. Bij deze regeling zal waar mogelijk rekening gehouden worden met de WTP.

5. *IT cybersecurity*: het bestuur onderkent de toenemende dreiging van cybercrime. Daarom willen we zo goed mogelijk inzicht hebben in de risico's die wij en met name de uitvoeringpartners lopen. En we willen weten of de beheersmaatregelen voldoende zijn.
6. *Toekomstbestendig bestuur en bestuursbureau*: het bestuur onderkent dat bestuurlijke effectiviteit en continuïteit essentieel zijn voor beheerste bedrijfsvoering. Het wil inzicht in de factoren die hierop negatieve invloed kunnen hebben.

Het bestuur heeft op 29 juni 2021 vastgesteld dat de verwachte impact van deze risico's beperkt is

Die conclusie komt voort uit een uitgebreide impactanalyse. De impact is beperkt, omdat we al meerdere beheersmaatregelen hadden genomen. Toch hebben we voor elk van de risico's één of meerdere aanvullende maatregelen genomen voor een nog betere beheersing. Het oordeel is dat ons risico-beheer effectief en doelmatig is.

We monitoren de beheersing van de belangrijkste risico's voor het pensioenfonds voortdurend

Dat doen we aan de hand van onze risicotaxonomie. De risicogebieden daarvan sluiten aan bij de toezichtkaders van DNB. We beoordelen of we voldoende beheersmaatregelen nemen. Met die maatregelen zorgen we ervoor dat de risico's binnen de tolerantiegrenzen van onze risicobereidheid blijven.

Hierna geven we een nadere toelichting op de beheersmaatregelen per risicogebied en de werking daarvan.



Omschrijving financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Matching- en renterisico: het risico dat activa en passiva niet gematcht zijn in termen van rentevoet en rentelooptijden, valuta, timing en omvang kasstromen en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ALM-studie • Balansrisicoraamwerk • Beleggingsbeleid • Beleggingsrichtlijnen • Valutahedge • Onderpandbeleid 	<p>In 2021 is het in 2020 vastgestelde strategische beleggingsbeleid verder geïmplementeerd. In 2020 besloten we het grootste financiële risico van het fonds (het renterisico) sterker af te dekken in onze beleggingsportefeuille. De effectiviteit van het beleid rondom het renterisico en valutarisico borgen we door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de monitoring van de ontwikkelingen en rapportages; • de bespreking hiervan als apart punt op de agenda's van bestuursvergaderingen.
<p>Marktrisico: het risico door het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van de financiële activa (inclusief off-balance instrumenten). Hieronder vallen prijsvolatiliteit, marktliquiditeit en concentratie & correlatie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ALM-studie • Beleggingsbeleid • Diversificatie beleggingsportefeuille • Balansrisicoraamwerk • Beleggingsrichtlijnen • Liquiditeitsbeleid • Jaarlijkse evaluatie assetmanagers 	<p>Van onze vermogensbeheerder ontvangen we rapportages waarmee we kunnen controleren of we binnen de tolerantiegrenzen blijven. Wanneer de afgesproken grenzen worden overschreden ondernemen we actie. Een set aan rapportages geeft inzicht in het houden aan de afgesproken beleidsuitgangspunten.</p> <p>In het hoofdstuk <i>Beleggingen en balansbeheer</i> staat een gevoeligheidsanalyse over de verwachte impact op de financiële positie van het pensioenfonds van onzekerheden op de financiële markten.</p>
<p>Kredietrisico: het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen niet nakomt. Of dat de kredietwaardigheid verslechtert, verdeeld naar concentratie, tegenpartijrisico, credit spreads en vervangingsrisico.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Beleggings- en mandaatrichtlijnen • Beheer onderpand • Due diligence tegenpartijen • Tegenpartijbeleid • Beleid uitlenen van effecten • Implementatie central clearing 	<p>Door de beheersmaatregelen zijn we in staat om inzicht te krijgen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in de risico's; • over naleving binnen de portefeuille van het pensioenfonds volgens de goedgekeurde mandaats- en beleggingsrichtlijnen.



Omschrijving financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Verzekeringstechnisch risico: het risico dat we uitkeringen in de toekomst niet kunnen financieren vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige aannames en grondslagen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analyses actuaris • Prudentie sterftetabellen • Monitoring ervaringssterfte • Jaarlijkse Premievaststelling • ABTN 	<p>Het afgelopen jaar is intensief contact geweest tussen het pensioenfonds, de uitvoerder en de externe actuaris (ook actuariële functiehouder) rond analyses op de opslag voor excasso en het resultaat op arbeidsongeschiktheid. Naar aanleiding daarvan heeft het bestuur de premieopslag voor excassokosten en de premieopslag voor premievrijstelling arbeidsongeschiktheid/invaliditeit (PVI) verhoogd.</p> <p>De effectiviteit van de beheersmaatregelen zorgt ervoor dat de voorziening van het pensioenfonds voldoende is en aansluit op de onderliggende populatie.</p>



Omschrijving niet-financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Omgevingsrisico: het risico dat van buiten het pensioenfonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, afhankelijkheid van belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat een negatief effect heeft.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Periodiek overleg met belanghebbende partijen • Klachten- en geschillenregeling • Volgen politieke en wettelijke ontwikkelingen • Periodiek overleg met DNB • Lobby • Lidmaatschap Pensioenfederatie 	<p>De belangrijkste beheersmaatregel betreft overleg met diverse belanghebbende partijen zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de werkgever • vakbonden • de deelnemers • de gepensioneerden • andere pensioenfondsen en marktpartijen • betrokkenen bij het nieuwe pensioenstelsel <p>Deze beheersmaatregel maakt het omgevingsrisico beter inzichtelijk. Zo kunnen we beter inspelen op toekomstige ontwikkelingen. In het kader van reputatierisico wordt onder andere klachtenafhandeling gemonitord.</p>
<p>Operationeel risico: het risico dat procesinrichting en procesuitvoering ondoelmatig of onvoldoende doeltreffend is.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stellen van kwalitatieve eisen aan dienstverlening • Vastlegging afspraken in overeenkomsten met uitbestedingspartijen • Incidentenbeleid en klachtenregeling 	<p>Het pensioenfonds monitort nauwlettend de operationele processen. Zowel binnen het bestuur en het bestuursbureau als bij de uitbestedingspartijen. Tot juni 2021 was een niet-financieel crisisteam actief om de continuïteit van de processen door de gevolgen van de COVID-19 pandemie nauwgezet te volgen, zoals bijvoorbeeld de werkzaamheden van onze uitvoeringsorganisaties en de communicatie daarover met de deelnemers. In 2021 hebben we ook bijzondere aandacht gehad voor de datakwaliteit in met name onze pensioenadministratie. Extern onderzoek door DNB heeft aangetoond dat deze op orde is. In 2022 zullen we ook expliciet datakwaliteitsbeleid opstellen om de kwaliteit ook richting de toekomst voldoende te borgen.</p>



Omschrijving niet-financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Uitbestedingsrisico: het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Hiertoe behoort ook het risico op onjuiste en onvolledige communicatie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Overeenkomsten met uitbestedingspartijen incl. meetbare afspraken. • Beoordelen ISAE3402- & ISAE3000-rapportages • Evaluatie dienstverlening uitbestedingspartijen • Periodiek overleg tussen fonds en uitbestedingspartijen • Risicorapportages • Uitbestedingsbeleid 	<p>De beheersmaatregelen betreffen monitoring van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • enerzijds de gedetailleerde afspraken in de dienstverleningsovereenkomsten (DVO's en SLA's); • en anderzijds de aangeleverde verklaringen door de uitbestedingspartijen om assurance te geven over de uitgevoerde werkzaamheden. <p>Met uitbestedingspartijen spreken we met regelmaat over en reflecteren we op de kwaliteit van de dienstverlening.</p>
<p>IT-risico: het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Overeenkomsten met uitbestedingspartijen • Autorisatiebeleid • Incidentenmanagement • Changemanagement • Back-up strategie • Self-assessment • ISAE3402- & ISAE3000-rapportages • Uitbestedingspartijen 	<p>Het IT-risico is per uitbestedingsrelatie op continuïteit, integriteit en beveiliging gemonitord aan de hand van diverse rapportages en verklaringen. Deze beheersmaatregelen dwingen de uitbestedingsrelaties zich bewust te verantwoorden over het IT-risico. Uit de rapportages kwamen in 2021 geen materiële incidenten naar boven. Na balansdatum, in februari 2022, is wel een potentieel materieel incident gemeld door onze vastgoedbeheerder SARE&F. Daarover staat meer informatie verderop in dit hoofdstuk.</p> <p>Er worden steeds hogere eisen gesteld aan IT vanwege de technologische ontwikkelingen. Dit betekent dat we naast de afgesproken rapportages en verklaringen in gesprek zijn en blijven met de uitbestedingsrelaties. Zo maken we tijdig aangepaste afspraken om te borgen dat het IT-risico binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds blijft.</p>



Omschrijving niet-financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Integriteitrisico: het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet integere, onethische gedragingen van het pensioenfonds; • schending van maatschappelijke en door het pensioenfonds opgestelde normen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Compliancebeleid • Integriteitbeleid • Incidenten- en Klokkenluidersregeling • SIRA • Gedragscode • Privacybeleid • Beloningsbeleid • Klachten- en Geschillenregeling • Taxcode • (allen zowel bij het pensioenfonds als bij de uitbestedingspartijen) 	<p>Het integriteitrisico wordt zowel in de niet-financiële risicorapportages van APS, AIM en SARE&F als in hun SIRA geanalyseerd. In 2020 is het herijkte integriteitsbeleid vastgesteld. De beheersmaatregelen met betrekking tot gedrag, incidenten en privacy zijn uitgebreid opgesomd. Deze beheersmaatregelen werken alleen effectief als er voldoende wordt toegezien op de naleving van gedragscodes binnen de organisaties. Wij oordelen dat dit mede geborgd wordt door de verklaringen van de Compliance Officers.</p>
<p>Juridisch risico: het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving en het risico op aansprakelijkheid door deelnemers van gemist pensioen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken over aansprakelijkheid • Monitoring van en rapportage over wettelijke en maatschappelijke ontwikkelingen • Inwinnen juridisch/fiscaal advies 	<p>Ontwikkelingen in wet- en regelgeving zijn ook het afgelopen jaar actief gevolgd door het pensioenfonds en waar nodig geïmplementeerd. In 2021 is bijzondere aandacht geweest voor compliance met de Europese UBO-wetgeving.</p>



Omschrijving niet-financieel risico	Beheersmaatregelen	Werking beheersmaatregelen in 2021
<p>Governancerisico: het risico dat de juridische en/of organisatorische structuur onvoldoende invulling geeft aan onze uitvoeringstaak. En het risico dat de continuïteit of deskundigheid van de verschillende organen niet geborgd kan worden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Toetsing fondsdocumenten en fondsstructuur • Evaluaties organen fonds • Draaiboek opvullen vacatures • Deskundigheidsplan • Geschiktheidsplan 	<p>In 2021 heeft een uitvoerige evaluatie van de statuten plaatsgevonden. De reden daarvoor is een aanscherping van de rollen, taken en verantwoordelijkheden van de uitvoerend bestuurders enerzijds en de niet-uitvoerend bestuurders anderzijds. Bij deze herziening is over de voorgenomen wijzigingen gesproken met de toezichthouder DNB, de Groepsdirectie van de Rabobank en met het verantwoordingsorgaan. De formele statutenwijziging vindt in 2022 plaats.</p> <p>Daarnaast hebben we in 2021 het uitvoerend bestuur uitgebreid van twee naar drie leden. Ook is het bestuursbureau versterkt met externe inhuur.</p>

Gevolgen van de oorlog in Oekraïne

Op het moment van de samenstelling van dit jaarverslag viel Rusland Oekraïne binnen. Dit veroorzaakt veel menselijk leed en heeft een grote wereldwijde impact. Wat de uiteindelijke consequenties voor ons fonds zullen zijn weten we nog niet. We volgen de ontwikkelingen. Op 8 maart 2022 besloot het bestuur al wel niet langer te willen beleggen in Russische bedrijven. De financiële gevolgen van dit besluit zijn beperkt. Dit komt doordat we al sinds een aantal jaren niet beleggen in obligaties van de Russische overheid of in Russische bedrijven die voor meer dan 50% in handen van de Russische staat zijn. Aanvullend heeft het fonds de sanctielijsten geactualiseerd en is een extra sanctiescreening op de deelnemersbestanden uitgevoerd. Hieruit zijn geen bevindingen gekomen.

Uit een continuïteitsanalyse volgden geen bijzonderheden

Voorafgaand aan de vaststelling van dit jaarverslag heeft het bestuur de continuïteitsveronderstelling besproken. Daarin hebben we geanalyseerd of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor er ernstige onzekerheid zou kunnen bestaan of het pensioenfonds de activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Het bestuur concludeerde dat dit niet het geval is.

We hebben ons privacybeleid aangescherpt

Net als elke andere organisatie hebben we de afgelopen jaren onze interne administratieve procedures aangepast aan de AVG. Deze verordening schrijft voor hoe Europese bedrijven en organisaties om moeten gaan met persoonsgegevens. Het is dus belangrijk dat we de AVG goed naleven.



Onze Sleutelfunctiehouder Interne Audit liet in 2021 een audit uitvoeren om te toetsen of we aan alle eisen van de AVG voldoen. Hieronder leest u twee uitkomsten uit het onderzoek. Daarnaast staat welke actie we hebben ondernomen.

Vaststelling	Actie
Ons privacybeleid was verouderd.	In december heeft het bestuur een vernieuwd beleid vastgesteld.
Er waren nog geen <i>awareness</i>-sessies rond de AVG geweest.	We hebben sessie georganiseerd voor het bestuursbureau, verantwoordingsorgaan (VO) en bestuur. Met deze sessies hebben we iedereen bewust gemaakt van de regels die voortkomen uit de AVG. Ook hebben we in de sessies aandacht besteed aan online veiligheid (IT security).

In 2021 deden zich geen bijzonderheden voor met betrekking tot de naleving van de privacywet- en regelgeving

Wel was er sprake van een aantal incidenten en datalekken. Deze incidenten en datalekken zijn afgewikkeld volgens de vastgestelde procedure. Er hebben 7 datalekken plaatsgevonden. De privacy officer heeft deze datalekken beoordeeld. Zij heeft geoordeeld dat met betrekking tot deze 7 datalekken geen melding plaats hoeft te vinden bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). We hebben in 2021 daarom geen datalekken gemeld bij de AP. De lekken hebben geen gevolgen gehad voor het pensioenfonds. Na afloop van het verslagjaar heeft er op 3 februari 2022 een cyberincident voorgedaan bij diverse beheerders van direct vastgoed. Van dit incident is melding gedaan bij de AP en bij DNB.

Er waren geen incidenten ten aanzien van de naleving van onze gedragscode

De compliance officer toetste ook in 2021 de naleving van diverse bepalingen in de gedragscode. Dit leidde tot het oordeel dat de aan het pensioenfonds verbonden personen de bepalingen in de gedragscode en de incidenten- en klokkenluidersregeling hebben nageleefd.

Het pensioenfonds voldoet (nog) niet geheel aan norm 39 van de Code Pensioenfondsen

Daarin staat: "Een lid van het VO wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het VO zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan." Om ons aan norm 39 te houden, moeten we onze statuten aanpassen. In 2021 hebben we dat nog



De Pensioenwet verplicht pensioenfondsen zich te houden aan de Code Pensioenfondsen. De code schrijft voor hoe een goed bestuur van een pensioenfonds eruitziet. De normen staan ingedeeld onder acht thema's:

- vertrouwen waarmaken
- verantwoordelijkheid nemen
- integer handelen
- kwaliteit nastreven
- zorgvuldig benoemen
- gepast belonen
- toezicht houden en inspraak waarborgen
- transparantie bevorderen

niet gedaan. Maar die verandering wordt wel doorgevoerd met een statutenwijziging die in de eerste helft van 2022 zal plaatsvinden. We zijn dus bezig om ook aan norm 39 van de Code Pensioenfondsen te voldoen. Aan de andere normen van de code voldoen we al wel.

De Code schrijft acht rapportagenormen voor waarover het bestuur in het bestuursverslag rapporteert (5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65). Het volgende overzicht geeft de acht rapportagenormen weer. Per norm leest u of het pensioenfonds daaraan voldoet en waar de toelichting in het bestuursverslag is opgenomen.



	Rapportagenormen Code Pensioenfondsen	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting verplichte rapportagenormen in bestuursverslag
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	ja	In het <i>derde hoofdstuk van het bestuursverslag</i> schrijven we over de missie, visie en beleidsdoelstellingen. In de volgende hoofdstukken geven we de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid weer en schrijven we over de belangrijkste beleidskeuzes die het bestuur in 2021 heeft gemaakt.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	ja	Het beleid op de samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit vastgelegd in ons Geschiktheidsbeleid. De personele invulling van ons bestuur, ons verantwoordingsorgaan en onze sleutelfuncties is opgenomen in de <i>bijlage Personalia</i> .
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	ja	In de <i>bijlage Personalia</i> blijkt dat we aan deze norm voldoen.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	ja	De niet-uitvoerend bestuurders bespreken elk jaar de naleving van de normen van de Code Pensioenfondsen. Zij rapporteren hierover eventuele bijzonderheden in <i>het verslag intern toezicht</i> . Die waren er dit jaar niet.



	Rapportagenormen Code Pensioenfondsen	Voldoet het pensioenfonds aan de norm?	Vindplaats toelichting verplichte rapportagenormen in bestuursverslag
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	ja	In het <i>derde hoofdstuk van het bestuursverslag</i> schrijven we over de missie, visie en beleidsdoelstellingen.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	ja	In het hoofdstuk <i>Beleggingen en balansbeheer</i> lichten we de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	ja	In het hoofdstuk <i>Risicomanagement en compliance</i> rapporteren we over de naleving van de gedragscode. In het hoofdstuk <i>Bestuur en organisatie</i> delen we conclusies van de zelfevaluatie van het bestuur.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate interne klachten- en geschillen-procedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	ja	In het hoofdstuk <i>Interactie met deelnemers en andere belanghebbenden</i> rapporteren we over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.



Vooruitblik 2022

Net als in 2021 komen er ook in 2022 weer uitdagingen op ons pad. Uitdagingen en ontwikkelingen die direct raken aan onze missie en visie. Die zijn belangrijk voor ons en verdienen voldoende aandacht. In dit hoofdstuk lichten we een aantal van onze aandachtsgebieden voor 2022 aan u toe. De rode draad is dat we continu werken aan ons verandervermogen. Omdat we een toekomstbestendige organisatie willen zijn, een organisatie waarvan de deelnemers ook in de toekomst op aan kunnen.

In 2022 bereiden we waar mogelijk het nieuwe pensioenstelsel voor

Eén van de belangrijke onderwerpen in 2022 is de verdere voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel. Hoe die voorbereiding er precies uit ziet, moeten we gaandeweg bepalen. Eén van de eerste stappen is dat de cao-partijen bepalen hoe de pensioenregeling er vanaf 2023 uit ziet. Eind 2021 stonden er nog 2 opties open. De huidige regeling optimaliseren en voortzetten. Of er komt een (tijdelijke) beschikbare premiereregeling die al voorsorteert op het nieuwe pensioenstelsel.

Bewaking van de diverse belangen van deelnemers

In de eerste maanden van 2022 namen wij deel aan een werkgroep die de cao-partijen ondersteunde in een verdiepingsslag op beide opties. Op het moment van publicatie van dit jaarverslag is duidelijk dat de cao-partijen kiezen voor de optie van een (tijdelijke) beschikbare premiereregeling per

1 januari 2023. Nu de cao-partners een keuze hebben gemaakt, is het onze rol om te toetsen of de afspraken die de cao-partners hebben gemaakt evenwichtig en uitvoerbaar zijn. Dat bepaalt of wij de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling 2023 wel of niet aanvaarden als opdracht. Naar verwachting zijn we in de tweede helft van 2022 volop bezig met de implementatie van de beschikbare premiereregeling. Bijvoorbeeld door onze systemen aan te passen op de regeling en met communicatie richting deelnemers.

We blijven in 2022 bezig met de verdere verduurzaming van ons pensioenfonds

In de afgelopen jaren hebben we al flinke stappen gezet op het gebied van duurzaamheid. In 2022 kijken we opnieuw kritisch naar onze duurzaamheidsambities. Het blijft ook komend jaar een belangrijk focusthema voor ons. De reden daarvoor is dat er steeds meer aandacht komt in de maatschappij voor dit onderwerp. Dat horen we ook terug in gesprekken met de Rabobank en met deelnemers. Vanwege de snelheid van ontwikkelingen is het voor ons bestuur een prioriteit om te kijken of onze ambitie nog voldoende is. Ook de ontwikkelingen rondom maatschappelijk verantwoord beleggen gaan heel snel. Daar willen we ons beleid voortdurend op blijven aanpassen.



We vinden het belangrijk om de deelnemers goed mee te nemen in de veranderingen die komen.

De communicatie met deelnemers krijgt specifiek aandacht in 2022

De komende jaren gaat er veel veranderen in Nederland op het gebied van pensioen. We vinden het belangrijk om de deelnemers goed mee te nemen in de veranderingen die komen. Het belang van transparante communicatie wordt steeds groter. Deelnemers krijgen namelijk steeds meer eigen verantwoordelijkheid voor hun pensioen voor later. Als pensioenfondsen moeten we hen daarin begeleiden. Ook op een ander punt willen we onze communicatie verder ontwikkelen. Het lijkt ons namelijk nuttig om niet alleen informatieve uitleg over het pensioen te geven, maar ook te laten weten waar deelnemers aan bijdragen met hun pensioenvermogen. Bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid. Als deelnemers zien waar zij met hun pensioenvermogen aan bijdragen, kan dat meer kennis en gevoel creëren bij het abstracte onderwerp pensioen. We onderzoeken in 2022 of deelnemers deze informatie belangrijk vinden.

We houden externe ontwikkelingen nauwlettend in de gaten

Op het moment van de samenstelling van dit jaarverslag viel Rusland Oekraïne binnen. Dit veroorzaakt veel menselijk leed en heeft een grote wereldwijde impact. In maart 2022 reageerden we al door beleggingen in Russische bedrijven uit te sluiten. Wat de gevolgen gedurende 2022 zullen zijn weten we nog niet. Wel is er al sprake van oplopende energie- en grondstofprijzen, die inflatie aanwakkeren. We houden de ontwikkelingen daarom goed in de gaten.



De drie uitvoerend bestuurders

v.l.n.r. Karin Merkus, Sandra Schellekens en Martin Mos

Versterking van de organisatie krijgt in 2022 verder vorm

In dit hoofdstuk en de vorige hoofdstukken heeft u gelezen met welke veranderingen we in de komende jaren te maken krijgen. Er ligt dan ook veel werk voor de komende periode. In 2021 zijn we daarom al begonnen om ons bestuur en bestuursbureau te versterken. Daar gaan we in 2022 mee door. Naast de vaste bezetting gaan we werken met een flexibele schil die we kunnen inzetten in periodes met een groot werkaanbod. Bijvoorbeeld in periodes dat we volop bezig zijn met de voorbereiding en de implementatie van het nieuwe pensioencontract. Ook geven we aandacht aan verdere professionalisering, zodat we klaar zijn voor de veranderingen die op ons af komen. We zien de toekomst dan ook met veel vertrouwen tegemoet.



Ondertekening van het bestuursverslag

Utrecht, 24 mei 2022

Th.W.A. (Theo) Camps (onafhankelijk voorzitter)

K. (Karin) Merkus

L. (Leontine) Treur

N.J.M. (Nicole) Beuken

M.P. (Martin) Mos

J.A.W. (Joop) Winterink

A.B.J.M. (Antoon) de Hoon

S.J.C.W. (Sandra) Schellekens

J.S. (Bas) van Zanden

S. (Saskia) van Kimmenaede-Leider

G.M. (Marjolein) Sol



Verslag van het intern toezicht

Alle pensioenfondsen zijn verplicht om interne toezichthouders aan te wijzen. Bij ons zijn dat de niet-uitvoerend bestuurders. Zij zijn verantwoordelijk voor het intern toezicht. Zo beoordelen ze hoe de uitvoerende bestuurders hun taken uitvoeren. Ook reflecteren ze op de algemene gang van zaken in het bestuur. In dit verslag vindt u de samenvatting van de interne toezichthouders over hun manier van werken, hun algemene indruk en hun bevindingen in 2021.

Hoe hebben wij onze toezichtstaak uitgevoerd?

Voor 2021 hebben we 6 aandachtsgebieden aangewezen voor het toezicht

Het toezicht hebben we begin 2021 verdeeld in 6 aandachtsgebieden vanuit een risico-gebaseerde aanpak. Dit zijn thema's die bij onvoldoende beheersing een groot risico opleveren voor het pensioenfonds, de aangesloten deelnemers en/of de Rabobank. Het gaat om deze 6 aandachtsgebieden:

- Governance
- Externe ontwikkelingen
- Beheersing uitbesteding
- Beleggingen en balansbeheer
- Risicobeheer
- Financiële informatieverstopping

Om per aandachtsgebied tot een goede beeld- en oordeelsvorming te kunnen komen, bestudeerden we onder andere notulen, beleidsdocumenten en uitvoeringsrapportages. Daarnaast voerden we meerdere gesprekken met uitvoerend bestuurders en andere betrokkenen. Onze bevindingen en conclusies bespraken we onderling en vervolgens ook met de uitvoerend bestuurders. Uiteindelijk zijn de bevindingen en conclusies vastgesteld in een vergadering van de niet-uitvoerend bestuurders.

Wat is ons algemene beeld van 2021?

2021 was een uitdagend bestuurlijk jaar met extra werkzaamheden

Bestuurlijk gezien was 2021 een uitdagend jaar. Het bestuur moest zo effectief mogelijk omgaan met de beperkende coronamaatregelen. Zo vonden overleggen bijvoorbeeld voor een groot deel digitaal plaats. Tegelijkertijd was er sprake van extra druk naast de reguliere werkzaamheden. Een aantal voorbeelden:

- De ambities voor versterking van de governance, een robuuste pensioenadministratie en de voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel zorgden voor extra werkzaamheden. In het bestuursverslag heeft u hier al over gelezen.



- Ook de uitbreiding van 2 naar 3 uitvoerend bestuurders leidde in 2021 tot extra druk. Het voordeel is dat deze uitbreiding en de herverdeling van portefeuilles binnen het uitvoerend bestuur de continuïteit borgen en de capaciteit vergroten voor de komende jaren. Datzelfde geldt voor de versterking van het bestuursbureau, waaraan de uitvoerend bestuurders hebben gewerkt.
- Met cao-partijen werkten we aan een intensieve verkenning van een nieuwe pensioenregeling vanaf 1 januari 2023. Dit vergde zowel veel bestuurlijke aandacht als uitvoerende capaciteit.

We zijn tevreden over de realisatie van doelen en de gezette stappen

In deze uitdagende context zijn in 2021 beleidsdoelstellingen gerealiseerd en stappen gezet op de speerpuntthema's van het bestuur. Hier zijn we tevreden over. De uitloop van een aantal activiteiten naar 2022 vinden we acceptabel. Over de prioritering van deze activiteiten vindt nog een goede bestuurlijke dialoog plaats. Datzelfde geldt voor de opvolging van een aantal bevindingen van het intern toezicht over 2020 die nog niet volledig zijn afgerond. Ook over de specifieke bevindingen die we in 2021 hadden op de verschillende aandachtsgebieden vindt het goede bestuurlijke gesprek plaats. We verwachten dat deze bevindingen in 2022 geadresseerd worden.

Welke observaties en bevindingen hebben wij?

Hieronder vindt u een samenvatting van onze observaties en bevindingen per aandachtsgebied. We hebben deze observaties en bevindingen ook uitvoerig besproken met het verantwoordingsorgaan.

Governance

In het hoofdstuk *Focusthema: Effectieve governance* las u al over de stappen die zijn gezet op het gebied van governance. Er zijn meerdere verbeterinitiatieven opgestart die voor een deel in 2022 een vervolg krijgen. De grootste uitdaging is een effectieve werking van ons bestuursmodel. Uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders vormen samen het bestuur, elk vanuit een verschillende rol. Voor dit bestuursmodel zijn niet alleen structuurafspraken, maar ook een aansluitende cultuur en werkwijze nodig. Daar is nog meer tijd voor nodig. Voor 2022 vragen wij aandacht voor de volgende punten:

- De agenda met de strategische onderwerpen voor 2022. Een blijvende dialoog en de juiste prioritering op de belangrijkste thema's voor 2022 door het bestuur blijft van belang.
- Evenwichtige belangenafweging. Bij ons pensioenfonds blijft het aantal actieve deelnemers afnemen, terwijl het aantal slapers toeneemt. Daarmee wordt het belang van slapers steeds groter. Tegelijkertijd ligt er een uitdagend en complex vraagstuk voor ons om de transitie te maken naar het nieuwe pensioenstelsel. Daarbij is het belangrijk om zorgvuldig en op tijd bestuurlijke inzichten te vergaren, zodat we beleid kunnen maken dat evenwichtig is voor alle belanghebbenden.
- Verdere ontwikkeling van het strategisch HR-beleid. Voor het bestuur is het belangrijk dat we meer sturen op de gewenste collectieve deskundigheid en competenties. Voor het bestuursbureau is de planning en invulling van structurele bezetting (zowel kwalitatief als kwantitatief) van belang.



Externe ontwikkelingen

In 2021 waren de verduurzaming en de voorbereidingen voor het nieuwe pensioenstelsel de belangrijkste externe ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen kwamen in 2021 meerdere keren op tafel bij het bestuur. Daarbij was de bestuurlijke verkenning van het nieuwe pensioenstelsel uitdagend: we zijn hierbij ook afhankelijk van onze cao-partijen. Daardoor konden we niet altijd op ons eigen tempo de stappen van beeldvorming, overleg en besluitvorming doorlopen. In 2021 hebben we als bestuur het proces van het opstellen van de Eigenrisicobeoordeling (ERB) zorgvuldig doorlopen. Het doel hiervan is dat we op tijd kunnen anticiperen op veranderende risico's. Voor 2022 vragen we blijvende aandacht voor de volgende punten:

- Signalering en tijdige bespreking van externe ontwikkelingen in het bestuur.
- Inrichting van een planmatige en gestructureerde dialoog met het bestuur voor de belangrijkste strategische thema's in 2022.

Beheersing uitbesteding

We constateren dat het proces van uitbesteding op orde is. Ook voldoet dit proces aan de wettelijke kaders en normen. Ieder jaar worden de uitbestede werkzaamheden voor vermogensbeheer en pensioenuitvoering geëvalueerd. Het bestuur ontvangt de uitkomsten van deze evaluatie. Daarnaast rapporteren de uitvoerend bestuurders ieder kwartaal over aandachtspunten bij de uitbesteding en de monitoring van kritische projecten bij onze uitbestedingspartijen. Voor 2022 vragen wij aandacht voor de volgende punten:

- Kritische evaluatie van het uitbestedingsbeleid. In de evaluatie wordt ook antwoord gegeven op de vragen 'Wat besteden we uit en waarom?' en

'Zijn de partijen aan wie we uitbesteden nog de meest geschikte?'

- Inrichting van een beleidscyclus voor de evaluatie van het uitbestedingsbeleid.
- Beleid voor insourcing en inhuur.
- Cyberrisico's voor werkzaamheden die we uitbesteden.

Beleggingen en balansbeheer

In 2021 is het balansbeheer uitgevoerd volgens ons beleidskader. Ook op het gebied van beleggingen zijn grote stappen gezet. We hebben met het bestuur intensief gesproken over een verbetering van de aandelenstrategie. Dit heeft in de tweede helft van 2021 geleid tot een grote omzetting van de aandelenportefeuille. In het bestuursverslag kunt u daar meer over lezen. Het ESG-beleid wordt stap voor stap in steeds meer beleggingscategorieën geïmplementeerd. Voor 2022 vragen wij aandacht voor de volgende punten:

- De manier van beheren en aansturen van de internationale vastgoedportefeuille.
- Uniforme uitwerking van het ESG-beleid voor de hele portefeuille.
- De communicatie met deelnemers over ambities en resultaten van het ESG-beleid.
- Inrichting en werking van de Beleggingen- en Balanscommissie (BBC).

Risicobeheer

Op het bestuursbureau is gestart met de herinrichting van de eerste en tweedelijns risicomangementfuncties. Deze herinrichting moet nog worden afgerond in 2022. Er zijn stappen gezet naar een betere rolafbakening. In 2021 is er ook voor het eerst een Eigenrisicobeoordeling (ERB) opgesteld met



het bestuur. We zijn positief over de aanpak en het resultaat. Ieder kwartaal zijn de risicorapportages met het bestuur besproken. Daar is voldoende tijd voor genomen. Voor 2022 vragen wij aandacht voor de volgende punten:

- De verdere ontwikkeling van de rolafbakening tussen eerste en tweede lijn (in het bijzonder op het gebied van vermogensbeheer).
- De invulling van de rol van Compliance Officer en Sleutelfunctievervuller. Worden deze op structurele basis intern of extern ingevuld?
- De risicobereidheid van het pensioenfonds (en de mogelijke wijziging hiervan) in het kader van het nieuwe pensioencontract.

Financiële informatieverschaffing

Met ontwikkelingen in de financiële informatieverschaffing zijn in 2021 goede stappen gezet. De externe accountant en certificerend actuaris hadden geen kritische opmerkingen bij de jaarrekening over 2020. In het najaar zijn de eerste stappen gezet om de opzet en inhoud van het jaarverslag 2021 toegankelijker en herkenbaarder te maken voor de belanghebbers bij het pensioenfonds. Over het derde en vierde kwartaal startten de uitvoerend bestuurders een pilot met een nieuwe, integrale kwartaalrapportage. Hierover wordt een goede bestuurlijke dialoog gevoerd. Bij een succesvolle afronding van deze pilot kan dit tot een grote stap in de efficiëntie van de bestuurlijke informatieverschaffing leiden. De belangrijkste managementinformatie uit 9 onderliggende rapportages is namelijk in deze kwartaalrapportage geïntegreerd. Voor 2022 vragen wij aandacht voor de volgende punten:

- Verantwoordingsinformatie over duurzaamheid (onder andere in het jaarverslag)
- De manier waarop informatie uit de rapportages van het bestuur nog efficiënter gedeeld kan worden met het Verantwoordingsorgaan.

Namens de niet-uitvoerend bestuurders,

Theo Camps

Voorzitter van de
niet-uitvoerend bestuurders

Nicole Beuken

Voorzitter van de Auditcommissie



Reactie van het UB op het verslag van het intern toezicht

Het Uitvoerend Bestuur dankt de niet-uitvoerend bestuurders voor de uitoefening van hun werkzaamheden in het kader van het intern toezicht in 2021.

Wij zien zelf ook terug op een uitdagend bestuurlijk jaar en zijn blij dat we daarin met elkaar de meeste beleidsdoelstellingen wisten te realiseren en stappen hebben gezet op onze speerpuntthema's. De aandachtspunten voor 2022 herkennen we en hebben we inmiddels grotendeels een plek kunnen geven in de bestuursagenda voor 2022. Elk kwartaal zullen we een rapportage opleveren waarin we expliciet zullen stilstaan bij de status op de diverse aandachtspunten die vanuit het intern toezicht zijn aangedragen. Omdat ook wij ervan overtuigd zijn dat deze punten bij zullen dragen aan een zo goed mogelijk resultaat voor onze deelnemers.



Verlag en oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (VO) vertegenwoordigt de pensioengerechtigden, actieve deelnemers en slapers (dit zijn de gewezen deelnemers). Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording aan ons af over het beleid en de uitvoering daarvan. In dit hoofdstuk leest u ons oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid. Ook doen we verslag van onze werkzaamheden in het afgelopen jaar.

Algemene zaken en governance

Het jaar 2021 was opnieuw een jaar met veel veranderingen

Te denken valt dan aan de versterking van de governance van het fonds die verder vorm heeft gekregen, het vertrek van een aantal bestuurders die hebben plaatsgemaakt voor nieuwe bestuurders, portefeuilles die zijn herverdeeld, een aantal taken en rollen binnen het pensioenbureau die opnieuw verdeeld zijn en de uitvoering van het beleggingsplan dat goed op stoom is gekomen. Het VO is bij al deze ontwikkelingen goed en tijdig betrokken door het bestuur. De resultaten van een aantal van die veranderingen is ook al goed merkbaar geworden.

Het overleg tussen bestuur en VO gaat efficiënter

Het overleg met het bestuur is op meerdere fronten aangepast en de agenda's groeien steeds meer naar elkaar toe. Het overleg werd efficiënter, terwijl de vergaderduur afnam. De communicatie met het bestuur is versneld

en overzichtelijker geworden, de omvang van de rapportages is afgenomen en de rapportages zijn relevanter geworden. Ook is de voortgang op de jaarplanning transparanter geworden en zijn prioriteiten verder geconcretiseerd. Het bestuur heeft in 2021 het VO op tijd meegenomen in de verwachtingen rondom adviezen van het VO gedurende het jaar. Concreet ging het in 2021 om de aanpassingen van de statuten, vaststelling premie, premieopslagen en excassokosten voor 2022, het communicatieplan en de uitvoeringsovereenkomst voor 2021/2022.

De cao-afspraken zijn op tijd afgerond

De cao-afspraken voor de jaren 2021 en 2022 met betrekking tot pensioenen zijn volgens afspraak tijdig afgerond. Het bestuur heeft het VO ook al vroeg in het traject meegenomen in de ontwikkelingen die in 2022 op het pensioenfonds af gaan komen. Dat maakte het mogelijk om voorbereidingen te treffen om hierin snel te kunnen schakelen. Zo hebben we bijvoorbeeld een kerngroep VO-cao en pensioenen geformeerd.

In 2021 hebben wij de VO-verkiezingen voorbereid

In de tweede helft van het afgelopen jaar zijn ook de voorbereidingen getroffen op de VO-verkiezingen van 2022. Het doel was om begin 2022 de campagnes zonder haperen te kunnen opstarten.



Beleggingen en balansbeheer

2021 was een positief beleggingsjaar: het rendement van de totale beleggingsportefeuille van het Rabobank Pensioenfonds was 10,43% in 2021. Daarbij werd de benchmark verslagen die op een totaalrendement uitkwam van 8,96%. Er is voor gekozen om het rente- en valutarisico af te dekken met derivaten. Als gevolg van de marktomstandigheden heeft dit het uiteindelijke resultaat in 2021 gedrukt. De beleidsdekkingsgraad is op 31 december 2021 uitgekomen op 117,3% waarbij er waarschijnlijk in 2022 ruimte is voor een (gedeeltelijke) indexatie.

We zijn positief over de keuze voor het passieve beleggingsbeleid

In 2020 heeft het bestuur besloten afscheid te nemen van het actieve beleggingsbeleid voor het aandelengedeelte van de beleggingsportefeuille. Het bestuur heeft daarvoor een nieuw kader opgesteld en een stappenplan gepresenteerd. In 2021 is dit stappenplan verder uitgewerkt en eind 2021 zijn de beleggingen daadwerkelijk overgegaan naar een passiever mandaat met twee uitvoerders. Het passieve mandaat heeft als voordeel dat de beheerkosten dalen van 24 naar 4 basispunten. Ook geeft het passieve mandaat meer zekerheid dat rendement in de toekomst in lijn ligt met de prestaties van de benchmark. Onze commissie Beleggingen en Balansmanagement is gedurende 2021 regelmatig bijgepraat over de beleggingskaders, de wijzigingen van de beleggingsuitgangspunten, de beleggingsprestaties van de portefeuille en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Om het beleggingsbeleid van koers te doen veranderen is een complex en tijdrovend proces. Het VO is positief over de stappen die gezet zijn en kijkt met

tevredenheid terug op dit proces dat gevolgd is. Ook zijn wij positief over het maatschappelijk verantwoord en duurzaam beleggingsbeleid dat nu gevoerd wordt door het fonds en de gerealiseerde kostenbesparing door de keuze voor het passieve beleggingsbeleid. In het komende jaar ligt de focus op het verder vormgeven van het duurzame beleggingsbeleid. De beleggingsportefeuille van het fonds moet aangepast worden aan de nieuwe pensioenregeling en de gewijzigde wetgeving.

We blijven focus houden op de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel

De ontwikkeling van een nieuw pensioenstelsel is in 2021 een nieuwe fase ingegaan. De sociale partners hebben het Pensioenakkoord geaccepteerd. Daarna is er een start gemaakt met het proces om tot de benodigde wetgeving te komen. Ook is er duidelijkheid gekomen over de te doorlopen fases naar de implementatie. Het bestuur heeft zijn visie en inzichten steeds gedeeld met het VO en dit blijft ook een speerpunt voor 2022. Het bestuur neemt ons periodiek mee in de ontwikkelingen die gaande zijn en de keuzes die uiteindelijk gemaakt moeten worden. Wij vinden het belangrijk tijdig te worden meegenomen in de



fasen van het transitieproces. Dan kunnen we namelijk een goede belangenafweging maken voor alle deelnemers van het Rabobank Pensioenfonds. De uiteindelijke keuzes die gemaakt worden in 2022 zijn ook van invloed op de beleggingen en het te voeren beleid in de toekomst.

Pensioentechnische zaken

Effecten cao-afspraken 2021-2022

Onze aandacht is in 2021 verder uitgegaan naar de ontwikkelingen in de cao-afspraken voor 2021 en 2022. Er werd overeenstemming bereikt over de vaststelling van de premiehoogte. Ook was er overeenstemming over het opbouwpercentage waarbij een deel van de pensioenopbouw voor actieve deelnemers wordt gefinancierd door het fonds zelf. Het VO heeft uiteindelijk voor deze jaren een positief advies kunnen geven ondanks de verwatering van de dekkingsgraden door de te lage premiedekkingsgraad voor deze twee jaren. Het bestuur heeft met sociale partners op dit punt kunnen vastleggen dat er geen verwatering voor de jaren na 2022 (tot aan het nieuwe pensioenstelsel) zal zijn. Ook is vastgelegd dat er een periode van 10 jaar gehanteerd wordt voor het spreiden van eventuele pensioenkortingen in plaats van de huidige periode van 5 jaar. Een andere afspraak is dat een (gedeeltelijke) indexatie vanaf een dekkingsgraad van 110% toegekend wordt in plaats van vanaf een dekkingsgraad van 115%. Behalve in een situatie van een reserve-tekort.

We gaven een positief advies over de premievaststelling en de toeslagen

In 2021 heeft het VO een positief advies afgegeven voor de Premievaststelling 2022 en de daarbij behorende Toeslagen. In 2021 heeft het bestuur onze commissie pensioentechnische zaken periodiek bijgepraat over het overleg dat met sociale partners plaatsvindt. Dit overleg gaat onder andere over:

- de ontwikkeling van een nieuw contract onder de komende nieuwe wetgeving;
- het wetsontwerp Wet Toekomst Pensioen (WTP); en
- de uitgangspunten voor een mogelijk tussentijds contract dat sociale partners willen voorstellen aan het fonds bij het einde van het huidige contract op 31 december 2022. Dit is dan een tussenfase tot de mogelijke ingang van de WTP.

Wij hebben in de consultatieperiode van dit wetsontwerp WTP en daarna kennisgenomen van de vele publicaties over dit onderwerp. Ook hebben we de nodige studie gemaakt van de gevolgen die optreden voor zowel het fonds als gewezen, actieve en gepensioneerde deelnemers van het fonds. We hopen aangesloten te blijven bij de ontwikkelingen van het fonds via de plannen die het bestuur deelt met ons. Het nog lopende, adviesplichtige project Athlon CWO volgen we nauwlettend. Naar verwachting wordt dit project in 2022 afgerond.



Ook kijken we kritisch naar de keuzes die het bestuur maakt als het gaat om de mogelijke inrichting van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

De resultaten van 2021 wekken de verwachting van (gedeeltelijke) indexatie in 2022

We verwachten dat een (gedeeltelijke) indexatie voor de deelnemers van het pensioenfonds vanaf 1 juli 2022 mogelijk is. Deze verwachting komt voort uit het herstel van de beleidsdekkingsgraad van het fonds (117,3% eind december 2021) en het gevoerde indexatiebeleid door het fonds.

Voor 2022 hopen wij op dezelfde wijze, tijdig en actief te worden meegenomen in de ontwikkeling van een tussentijds contract dat sociale partners willen aanbieden aan het fonds. We gaan ervan uit dat het bestuur ons frequent informeert over de ontwikkelingen en plannen die het wil uitvoeren. Dat zorgt er namelijk voor dat wij een goede afweging kunnen maken voor de belangen van alle deelnemers, de uitvoerbaarheid kunnen toetsen en kunnen meedenken over de communicatie naar de deelnemers.

We blijven de pensioentechnische effecten monitoren in 2022

Wat is bijvoorbeeld het effect van de overeengekomen 'vaste' premie en pensioenopbouw op het vermogen van het pensioenfonds? In 2022 blijven we de premiedekkingsgraad monitoren. Ook kijken we kritisch naar de keuzes die het bestuur maakt als het gaat om de mogelijke inrichting van

de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Welke opzet ziet men voor zich en welke berekeningen horen daarbij? Wat zijn de veronderstellingen en uitgangspunten bij de Value Based ALM-methode? En hoe verhouden de uitkomsten hiervan zich tot de evenwichtige belangenafweging door het bestuur? Wij verwachten dat het bestuur ons op tijd informeert over zijn visie op uitgangspunten bij de komende ontwikkelingen. Zodat we kunnen voorsorteren en op tijd meegenomen worden in de benodigde besluitvorming. Het bestuur mag op zijn beurt van ons verwachten dat we inhoudelijk bijblijven. We blijven bij door studie te doen, door seminars te volgen en andere informatie over de ontwikkelingen in het pensioenstelsel tot ons te nemen. Zo kunnen we deze kennis inzetten voor het belang van het pensioenfonds.

Risicomanagement en Compliance

Risicomanagement krijgt structurele aandacht

In 2021 heeft het pensioenfonds in lijn met de nieuwe verplichtingen IORP-sleutelfuncties (IORP-richtlijn is de Europese richtlijn voor pensioenen) verder ingericht. Risico's worden systematisch geïnventariseerd, geanalyseerd en hebben een vaste plek op de bestuursagenda. Zo zijn er met het oog op de cao-ontwikkelingen en de ontwikkelingen van het nieuwe pensioenstelsel een aantal scenario's opgesteld op basis van de risico's in de verandertrajecten. Verder heeft het fonds in 2021 een aanvangs-Eigen-Risico-Beoordeling (ERB) opgesteld. Het VO ziet echter nog mogelijkheden voor verdere structurele inbedding van risicomanagement.



Er zijn geen bijzonderheden op het gebied van compliance, wel aanbevelingen

De compliance rapportages van de compliance officer zijn geïntegreerd in de kwartaalrapportages van het pensioenfonds. Daaruit en uit de mondelinge bespreking met de compliance officer zijn geen bijzonderheden geconstateerd. Naar onze mening wordt het bestuur voldoende geïnformeerd over de compliance-aangelegenheden. Wel zouden wij willen aanbevelen om de rapportage specifiek te maken in de onderbouwing, zodat er beter inzicht komt in het compliant zijn van het fonds. We spreken de hoop uit dat er met de versnelling van de bestuursrapportages ook versnelling komt in de compliance-rapportages.

Communicatie

Op onderstaande gebieden is de communicatie tussen het bestuur en VO verbeterd:

- Het pensioenfonds heeft de capaciteit op het gebied van communicatie naar het VO en haar achterban uitgebreid.
- Vergaderstukken worden doorgaans tijdig aangeboden.
- De toelichting op de te behandelen onderwerpen is duidelijk.
- Overlegmomenten tussen een afvaardiging van het VO en bestuur zijn structureel vastgelegd en worden ook zodanig uitgevoerd.
- Voor wat betreft de communicatie bij de aanbidding van adviesaanvragen voldoet de kwaliteit en tijdigheid van de aanlevering vanaf het vierde kwartaal aan de gestelde criteria.

- Het pensioenfonds heeft een kwalitatief goed actieplan opgesteld waarin expliciet is aangegeven waaraan de communicatie naar de deelnemers moet voldoen en wanneer deze zal plaatsvinden. Het VO heeft feedback over de leesbaarheid van de verslagen ter harte genomen en verwerkt in haar verslaglegging. We zijn in overleg met het bestuur om de organisatie hiervan verder vorm te geven.
- De feedback van het deelnemerspanel wordt op kwartaalbasis aan de commissie communicatie van het VO beschikbaar gesteld en toegelicht door het bestuur.



Net zoals in 2021 hebben we in 2022 intensief overleg over de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel en de uitkomsten van het overleg tussen de cao-partijen over de pensioenregeling vanaf 2023.

Adviezen en besluiten

In 2021 hebben wij positieve adviezen uitgebracht bij de volgende onderwerpen:

- aanpassingen van de statuten
- premie 2022, premieopslagen 2022 en excassokosten 2022
- het communicatieplan
- uitvoeringsovereenkomst 2021/2022

Oordeel van het Verantwoordingsorgaan

- Het jaar 2021 werd net zoals 2020 gekenmerkt door de coronacrisis. Ondanks de coronacrisis was 2021 een financieel positief jaar. Sinds september 2021 ligt de dekkingsgraad boven de vereiste dekkingsgraad en is het fonds daarmee 'uit herstel'. Dit betekent dat het pensioenfonds geen reservetekort meer heeft. Daardoor is (gedeeltelijke) indexatie waarschijnlijk mogelijk in 2022.
- Het fonds heeft de proactieve monitoring van de operationele en financiële risico's ook in 2021 voortgezet. Dit heeft bijgedragen aan het waarborgen van de continuïteit van het fonds. Wij twijfelen niet aan de professionaliteit en deskundigheid van de bestaande en nieuwe bestuurs-

leden en stellen vast dat het fonds vakkundig wordt bestuurd. Ook in 2021 heeft het bestuur focus gehad op het verder optimaliseren van het intern toezicht. Er zijn in 2021 en 2022 stappen gezet in de invulling van sleutelposities in het bestuur van het fonds, zodat continuïteit en kwaliteit gewaarborgd blijven.

- We zijn net zoals in 2020 van mening dat het fonds in samenwerking met professionele partijen proactief werkt aan de besluitvorming en implementatie van wet- en regelgeving en aan het goed managen van de risico's. Hoewel het pensioenbestuur geen formele rol heeft in de gesprekken tussen cao-partijen, zien we dat ze betrokken zijn bij mogelijke ontwikkelingen. En dat is goed, want zo kunnen een goede evenwichtige belangenafweging, uitvoerbaarheid en continuïteit in het fonds gewaarborgd worden.

Vooruitblik en aandachtspunten 2022

In 2022 vraagt de oorlog tussen Rusland en Oekraïne aandacht en zijn de gevolgen hiervan nog onzeker en moeilijk in te schatten. Net zoals in 2021 hebben we in 2022 intensief overleg over de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel en de uitkomsten van het overleg tussen de cao-partijen over de pensioenregeling vanaf 2023. We volgen deze ontwikkelingen en de besluitvorming hierover nauwlettend. Ook zorgen we ervoor dat we op de hoogte blijven door middel van frequente overleggen, het volgen van opleidingen en daar waar nodig het inhuren van specialisten die ons hierin ondersteunen. Het is belangrijk dat wij op de hoogte blijven, zodat wij de evenwichtige belangenafweging kunnen toetsen in alle veranderingen die op ons afkomen.



Reactie van het bestuur op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt het VO voor het positieve oordeel over het handelen van het bestuur in 2021 en de prettige en constructieve samenwerking.

We herkennen ons in de verschillende onderdelen van het oordeel en het verslag van het VO over het jaar 2021. We zijn blij met de stappen die we hebben kunnen zetten in de informatievoorziening richting het VO. Zowel met de verbetering van rapportages als de introductie van informele overleggen van commissies van het VO met onze UB. Daardoor is het VO ook in staat om het bestuur beter geïnformeerd te adviseren.

Er staan ons in 2022 grote uitdagingen te wachten zoals de implementatie van een nieuwe pensioenregeling voor 2023 en de verdere verkenningen voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Duidelijke en tijdige communicatie richting al onze belanghebbenden is daarin van groot belang. En het nemen van beleidsbeslissingen die zo evenwichtig mogelijk uitpakken. We hopen daarbij ook in 2022 weer gebruik te maken van de scherpe en positief-kritische blik van het VO om samen tot het beste resultaat voor onze deelnemers te komen.



Jaarrekening 2021



1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten) (in miljoenen euro's)

ACTIVA		2021	2020
Beleggingen voor risico fonds	(1)	35.017,0	35.223,7
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)	21,3	20,1
Vorderingen en overlopende activa	(3)	1,9	2,9
Overige activa	(4)	30,7	19,1
Totaal Activa		35.070,9	35.265,8
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(5)	5.987,1	3.362,9
Technische voorziening voor risico fonds	(6)	26.514,9	28.686,1
Voorziening voor risico deelnemers	(7)	21,3	20,1
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	2.547,6	3.196,7
Totaal Passiva		35.070,9	35.265,8
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)			
Actuele dekkingsgraad		122,6	111,7
Beleidsdekkingsgraad		117,3	105,1

2 Staat van baten en lasten

(in miljoenen euro's)

BATEN		2021	2020
Premiebijdragen voor risico fonds	(9)	411,1	407,9
Premiebijdragen voor risico deelnemers	(10)	1,0	0,6
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(11)	593,0	4.533,4
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(12)	3,0	0,1
		1.008,1	4.942,0
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(13)	518,5	491,3
Pensioenuitvoeringskosten	(14)	15,0	12,9
Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds	(15)		
• Pensioenopbouw		451,2	372,2
• Indexering en overige toeslagen		0,2	-0,6
• Rentetoevoeging		-153,4	-83,7
• Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-515,6	-489,2
• Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-1,5	-2,2
• Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-20,9	2,7
• Wijziging marktrente incl. UFR-stap		-1.973,8	3.724,0
• Wijziging actuariële uitgangspunten		65,1	-548,0
• Overige wijzigingen		-22,5	-42,3
		-2.171,2	2.932,9
Wijziging voorziening voor risico deelnemers	(16)	1,2	-1,3
Saldo overdracht van rechten	(17)	20,4	-3,4
		-1.616,1	3.432,4
Saldo van baten en lasten		2.624,2	1.509,6
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie overige reserves		2.624,2	1.509,6



3 Kasstroomoverzicht

(in miljoenen euro's) Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode

KASSTROOM UIT PENSIOENACTIVITEITEN	2021	2020
Ontvangen premies	418,5	399,7
Ontvangen premiebijdragen voor risico deelnemers	1,0	0,6
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico fonds	21,5	13,8
Betaalde pensioenuitkeringen	-518,1	-490,8
Betaalde waardeoverdrachten voor risico fonds	-34,9	-12,0
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-15,1	-12,8
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-127,1	-101,5
KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN		
Verkopen en aflossingen beleggingen	25.409,0	18.478,1
Betaald inzake aankopen beleggingen	-25.390,2	-18.851,3
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	548,8	504,9
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	-397,4	21,7
Betaalde kosten vermogensbeheer	-31,5	-37,0
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	138,7	116,4
Mutatie liquide middelen	11,6	14,9
SAMENSTELLING GELDMIDDELEN		
Liquide middelen per 1 januari	19,1	4,2
Mutatie liquide middelen	11,6	14,9
Liquide middelen per 31 december	30,7	19,1

4 Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van Stichting Rabobank Pensioenfonds, statutair gevestigd te Utrecht en opgericht in 1964, is het nu en in de toekomst verlenen, het verzekeren of doen verzekeren van pensioenen en/of andere uitkeringen in de meest ruime zin aan of ten behoeve van deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van Stichting Rabobank Pensioenfonds. Het fonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de collectieve pensioenregeling van de Rabobankorganisatie. De pensioenregeling is bestemd voor medewerkers van Rabobank en de gelieerde instellingen: BPD Europe B.V., DLL en Obvion.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in de Pensioenwet en Titel 9 Boek 2 BW, met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het bestuur heeft op 24 mei 2022 de jaarrekening vastgesteld.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie

Alle bedragen zijn vermeld in miljoenen euro's, tenzij anders is aangegeven.

Schattingswijzigingen

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.



Technische voorzieningen: opslag excassokosten

De opslag voor excassokosten is ultimo 2021 gewijzigd van 1,5% van de TV naar 1,75%. Dit leidt tot een 65,1 miljoen hogere voorziening, een 65,1 miljoen lager resultaat en een 0,3% lagere dekkinggraad.

Nieuwe UFR - stap 1

Vanaf 2021 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur gebaseerd op een nieuwe UFR (ultimate forward rate). De nieuwe UFR parameters worden vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen ingevoerd. De TV ultimo 2021 is gebaseerd op de per 31 december 2021 door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen, gebaseerd op de UFR parameters 2021 (de eerste stap van de nieuwe UFR). Deze eerste stap heeft op 1 januari 2021 geleid tot een 410,5 miljoen hogere voorziening, een 410,5 miljoen lager resultaat en een 1,6% lagere dekkinggraad.

Grondslagen voor de waardering

(a) Algemeen

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op reële waarde.

Voor de overige activa en passiva geldt, tenzij in de specifieke grondslagen hieronder anders is aangegeven, dat deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Deze boekwaarde benadert de actuele waarde als gevolg van het korte termijnkarakter van deze vorderingen en schulden.

De gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

(b) Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW, de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en de Pensioenwet vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen

en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk geacht wordt, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen in de toelichting bij de jaarrekening.

(c) Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen aan het fonds ten goede zullen komen en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel,



samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

(d) Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

(e) Overweging voor consolidatie

Voor zover aandelenbelangen en/of deelnemingen individueel of gezamenlijk een niet te verwaarlozen betekenis representeren op het geheel van het pensioenvermogen vindt consolidatie plaats in de jaarrekening. Dit is voor 2021 niet het geval.

(f) Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde.

Baten en lasten uit transacties in vreemde valuta's zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

GEHANTEERDE KOERSEN PER ULTIMO BOEKJAAR

	31-12-2021	31-12-2020
USD	1,137	1,224
GBP	0,840	0,895
JPY	130,954	126,325
AUD	1,564	1,586
CAD	1,437	1,559
CHF	1,036	1,082
DKK	7,438	7,443
HKD	8,866	9,487
ILS	3,539	3,929
NOK	10,028	10,476
NZD	1,661	1,699
SEK	10,296	10,049
SGD	1,533	1,617



Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

(g) Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

In overeenstemming met de Pensioenwet worden beleggingen gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen, worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Vorderingen, schulden en liquiditeiten uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren of liquide middelen opgenomen in de betreffende beleggingscategorie. Waardering vindt plaats tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Beleggingen voor risico fonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Vastgoedbeleggingen

Voor direct vastgoed geldt het volgende:

- Vastgoed in ontwikkeling wordt initieel verwerkt tegen kostprijs exclusief interne ontwikkelkosten en vervolgens tegen reële waarde. Voor de bepaling van de reële waarde op de peildatum worden de DCF-methode en de meest recente NRVT-richtlijnen gebruikt. De waarde op basis van een NRVT-taxatie wordt vastgesteld door de contante waarde te berekenen van alle netto kasstromen over een periode van tenminste 10 jaar. Bij de waardering wordt uitgegaan van de waarde van het object na voltooiing van de ontwikkelactiviteiten,

verminderd met de resterende kosten gemoeid met de voltooiing van het object en een aanpassing van de opbrengst en risico's.

- Vastgoed in exploitatie wordt initieel verwerkt tegen kostprijs inclusief transactiekosten en vervolgens tegen reële waarde. De reële waarde is de waarde van het object in een actieve markt, rekening houdend met de staat van het object, de locatie en andere specifieke kenmerken (marktwaarde). Waardering wordt op kwartaalbasis door externe taxateurs bepaald volgens de algemeen bekende taxatiestandaarden zoals deze door de NRVT zijn voorgescreven.

Voor indirect vastgoed geldt het volgende:

- Beursgenoteerde vastgoedfondsen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.
- Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de laatst bekende intrinsieke waarde per 31 december.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers. De reële waarde van niet-beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde per 31 december. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers, onder toevoeging van opgelopen rente. Deposito's en liquide middelen worden gewaardeerd op nominale waarde (inclusief lopende rente) die de reële waarde benadert.



Derivaten

De interest rate swaps, inflatie derivaten en de fx forwards worden gewaardeerd op basis van contante waarde berekening. De swaptions en de aandelen opties worden gewaardeerd op basis van waarderingmodellen. Belangrijke parameters voor deze modellen zijn de rente- en aandelenstanden, volatiliteit en verwachte inflatie.

Swaptions:

Voor de waardering van Swaptions worden verschillende input parameters gebruikt waaronder, strike, niveau par-rate, einddatum, volatiliteit en de verdisconteringsrente zoals de EONIA curve. De strike is het niveau waartegen de swap in de toekomst afgesloten kan worden. De par-rate is de forward rente waarbij de waarde van de onderliggende swap exact nul zou zijn. Samen met de implied volatility voor de geldende marktrente en de verdisconteringsrente vormen deze parameters de input voor het waarderingmodel. Voor swaptions wordt gebruik gemaakt van het Bacheliermodel.

Options OTC:

Voor de waardering van Options OTC geldt dat als voornaamste input parameters worden gehanteerd, rentestanden, strike, volatiliteiten voor valuta en indices. Deze parameters vormen de input voor het waarderingmodel. Voor aandelen opties wordt gebruik gemaakt van de formule van Black & Scholes.

Inflation swaps:

De waardering hiervan vindt plaats op basis van modellen waarbij voor ILS'en bid rentestanden evenals de BEI curve als belangrijke parameters gelden. In de waarderingmethodiek wordt rekening gehouden met de risicovrije rentevoet EONIA.

Overige beleggingen

Hedge funds worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is de intrinsieke waarde van de onderliggende beleggingen van het betreffende hedge fund. Indien de waarderinggrondslagen van hedge funds afwijken van de waarderinggrondslagen van het fonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderinggrondslagen van het fonds.

Voor niet-beursgenoteerde beleggingen is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor de gehanteerde waarderingmodellen.

Niet-beursgenoteerde belangen in infrastructuur beleggingen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen, de overige onderliggende activa en de onderliggende verplichtingen. Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekeningcourantsaldi worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Private-equity-beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

(h) Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het fonds worden aangehouden.

(i) Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa, met uitzondering van vorderingen die onder de beleggingen



vallen, zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, als er sprake is van oninbaarheid.

(j) Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

(k) Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen voor risico van het fonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Overige reserve

De overige reserve is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige toeslagen. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming en na aftrek van het saldo van de mutaties in de bestemde reserves, toegevoegd of onttrokken aan de overige reserve, al naar gelang de uitkomst.

(l) Technische voorzieningen voor risico fonds

Technische voorzieningen

De technische voorzieningen worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken inclusief verleende toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de nominale rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de technische voorzieningen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement voor de aanspraken die over de verstreken deelnemersjaren zijn verworven en van het pensioenreglement dat geldt vanaf 1 januari van het volgende verslagjaar voor de toekomstige pensioenopbouw van de arbeidsongeschikte deelnemers. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de pensioenopbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid. Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2021.



Rekenrente:

De rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen zoals maandelijks gepubliceerd door De Nederlandsche Bank (DNB). De vaste (gemiddelde) rekenrente waarbij de technische voorzieningen overeenkomen met de technische voorzieningen op basis van de rentetermijnstructuur bedraagt 0,6% (2020: 0,2%).

Overlevingstafels:

De voorziening primo jaar is berekend op basis van de door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2020, startkolom 2021. De voorziening ultimo jaar is berekend op basis van de Prognosetafel AG2020, startkolom 2022 (2020: Prognosetafel AG2020, Startkolom primo: 2020; startkolom ultimo: 2021).

Ervaringssterfte:

Bij de berekening van de voorziening primo en ultimo jaar zijn de sterftekansen van alle hoofd- en medeverzekerden gecorrigeerd met een geslacht- en leeftijdsafhankelijke correctiefactor. De toegepaste correctiefactor voor hoofdverzekerden is gebaseerd op de onderzoeksresultaten van ervaringssterfte binnen het fonds. De toegepaste correctiefactor voor medeverzekerden is gelijk gesteld aan de correctiefactor voor hoofdverzekerden. De correctiefactoren zijn gebaseerd op het in 2020 uitgevoerde onderzoek naar de ervaringssterfte binnen het fonds.

Partnerfrequentie:

Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane nabestaandenpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens een leeftijdsafhankelijke tabel zoals opgenomen in bijlage III van de ABTN. Vanaf de leeftijd van 62 jaar wordt 100% gehanteerd. Voor niet pensioengerechtigden wordt gerekend volgens het systeem onbepaalde partner. Voor pensioengerechtigden wordt de werkelijke burgerlijke staat gehanteerd.

Leeftijdsverschil man-vrouw:

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Opbouwpercentage

Voor 2021 en 2022 is de pensioenregeling aangepast waarbij het opbouwpercentage verlaagd is van 2,0% naar 1,7%. (in 2020 was alleen voor dat jaar het opbouwpercentage verlaagd van 2,0 naar 1,748%).

Kostenopslagen:

Kostenopslag ter grootte van 1,75% (2020: 1,5%) van de technische voorziening in verband met toekomstige excassokosten.

IBNR-AO

De IBNR AO-voorziening is de voorziening voor deelnemers in het eerste of tweede ziektejaar met risico op arbeidsongeschiktheid. Deze voorziening wordt berekend als de som van (1) een percentage van de pensioenpremiecomponent bedoeld voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en (2) een percentage van de totale verzekerde aanspraken op een arbeidsongeschiktheidspensioen. Beide percentages kunnen van tijd tot tijd worden bijgesteld als het arbeidsongeschiktheidsresultaat hiertoe aanleiding geeft. Het PVI-opslagpercentage is 2,5% van de coming service inclusief risicokoopsom voor overlijden en het AOP-opslagpercentage is 0,5% van het verzekerde arbeidsongeschiktheidspensioen in het betreffende jaar.



Schadereserve

De schadereserve is een voorziening voor de premievrije opbouw van toekomstige pensioenrechten op basis van 1,7% opbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

(m) Voorziening voor risico deelnemers

De waardering van de voorzieningen voor risico deelnemers wordt bepaald door de waardering van de hieraan gerelateerde beleggingen, zijnde de reële waarde.

(n) Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva, met uitzondering van schulden die onder de beleggingen vallen, zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

Grondslagen voor de resultaatbepaling

(a) Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen.

Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

(b) Premiebijdragen voor risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(c) Premiebijdragen voor risico deelnemers

Dit betreft ontvangen (vrijwillige spaar)bijdragen van deelnemers in het kader van de beschikbare premieregeling. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(d) Beleggingsresultaten voor risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde waardeveranderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.



Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Deze kosten zijn inclusief kosten balansbeheer en vergoeding bewaarbank. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

De kosten uit hoofde van beheervergoeding alsmede transactiekosten gerelateerd aan beleggingen zijn in mindering gebracht op de directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

Verlegde btw op kosten van beleggingen

De verlegde btw met betrekking tot facturen van leveranciers van vermogensbeheerdiensten wordt afgedragen als verschuldigde omzetbelasting. De betaalde btw op facturen wordt afgetrokken als voorbelasting naar rato van de waarde van de beleggingen buiten de EU ten opzichte van de totale waarde van de beleggingen.

(e) Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico fonds.

(f) Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan pensioengerechtigden uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

(g) Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

(h) Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorzieningen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo jaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking technische voorzieningen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks valt een percentage van de uitkeringen en de uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorzieningen ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast wordt een



percentage van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging markttrente incl. UFR-stap

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de op dat moment geldende door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen, dus inclusief de UFR-stap van het betreffende jaar. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

Overige wijzigingen

Hieronder zijn opgenomen de mutaties van de technische voorziening met betrekking tot kanssystemen. (i)

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.



5 Toelichting op de balans

(in miljoenen euro's)

1. BELEGGINGEN VOOR RISICO FONDS

(a) Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2021	2.953,4	8.517,2	12.822,7	3.624,5	4.130,2	32.048,0
Aankopen	383,2	10.969,9	9.772,7	1.777,2	2.467,6	25.370,6
Verkopen	-358,3	-12.615,9	-7.261,5	-2.561,2	-2.590,8	-25.387,7
Overige mutaties	-9,3	-296,2	4,7	334,9	374,8	408,9
Waardemutaties	376,3	1.965,4	-295,0	-2.628,8	646,3	64,2
Stand per 31 december 2021	3.345,3	8.540,4	15.043,6	546,6	5.028,1	32.504,0
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						2.513,0
						35.017,0



Overige mutaties betreffen de mutaties in te vorderen respectievelijk te betalen posities of tijdelijke banksaldi in verband met beleggingstransacties die niet kunnen worden aangewend voor andere doelen dan beleggingstransacties. Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2020	2.930,7	8.260,4	12.364,7	892,5	3.181,3	27.629,6
Aankopen	352,9	5.608,4	8.954,3	1.152,5	2.780,3	18.848,4
Verkopen	-255,0	-5.400,9	-8.484,0	-1.645,0	-2.688,7	-18.473,6
Overige mutaties	-0,8	0,6	-298,7	-596,7	873,7	-21,9
Waardemutaties	-74,4	48,7	286,4	3.821,2	-16,4	4.065,5
Stand per 31 december 2020	2.953,4	8.517,2	12.822,7	3.624,5	4.130,2	32.048,0
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						3.175,7
						35.223,7

Het fonds neemt deel aan een zogenaamd securities lending programma, waarbij effecten uit de beleggingsportefeuille voor een vastgestelde periode aan derden worden uitgeleend in ruil voor een geldelijke vergoeding. Het fonds leent effecten uit de portefeuille exclusief uit aan inlener Rabobank. Het uitlenen van effecten vindt plaats tegen levering van onderpand door de inlener, aangevuld met een opslag. BNYMellon, de custodian van het fonds, faciliteert dit securities lending programma onder andere op het gebied van collateral management. Ultimo 2021 bedroeg de waarde van de uitgeleende aandelen en obligaties € 5.834,1 miljoen (2020: € 5.552,7 miljoen).

Hierbij zijn door de tegenpartij zekerheden gesteld ter dekking van het risico van niet-teruglevering tot een bedrag van € 6.758,1 miljoen (2020: € 5.995,8 miljoen). De zekerheden dienen minimaal 7,5% groter te zijn dan de marktwaarde van de uitgeleende aandelen en obligaties. Daarnaast gelden voor de zekerheden een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid en een limiet ter voorkoming van het concentratierisico.

De beleggingen van het fonds in de sponsor zijn ongeveer 0,16% van het balanstotaal.



Op basis van de Richtlijn 290 inzake de toelichting op gehanteerde waarderingssystematiek is onderstaande tabel opgenomen.

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2021					
Vastgoed beleggingen	80,7	1.629,2	-	1.628,6	3.338,5
Aandelen	8.514,6	-	-	-	8.514,6
Vastrentende waarden	13.265,8	-	-	1.716,5	14.982,3
Derivaten	-	-	263,7	422,6	686,3
Overige beleggingen	1,0	-	-	3.887,1	3.888,1
Totaal	21.862,1	1.629,2	263,7	7.654,8	31.409,8

Niet in de tabel opgenomen onderdelen van het belegd vermogen:

Beleggingsdebiteuren (€ 243,0 miljoen), beleggingscrediteuren (- € 353,0 miljoen), liquide middelen (€ 1.204,2 miljoen).

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2020					
Vastgoed beleggingen	533,8	1.429,4	-	973,8	2.937,0
Aandelen	6.853,5	-	-	1.637,6	8.491,1
Vastrentende waarden	10.109,2	-	-	2.657,0	12.766,2
Derivaten	-	-	3.170,7	928,4	4.099,1
Overige beleggingen	-	-	-	3.076,8	3.076,8
Totaal	17.496,5	1.429,4	3.170,7	9.273,6	31.370,2

Niet in de tabel opgenomen onderdelen van het belegd vermogen:

Beleggingsdebiteuren (€ 192,2 miljoen), beleggingscrediteuren (- € 592,2 miljoen), liquide middelen (€ 1.077,8 miljoen).



(c) Vastgoed

Specificatie naar soort:	31-12-2021		31-12-2020	
		In %		In %
Direct vastgoed	1.400,7	41,9	1.217,4	41,2
Indirect vastgoed (participaties in beleggingsfondsen)	1.709,3	51,0	1.507,6	51,1
Vastgoed in ontwikkeling	228,5	6,8	212,0	7,2
Vorderingen inzake vastgoed	8,9	0,3	9,9	0,3
Liquide middelen	11,7	0,4	18,0	0,6
Schulden inzake vastgoed	-13,8	-0,4	-11,5	-0,4
	3.345,3	100,0	2.953,4	100,0

Het direct vastgoed is ultimo 2021 volledig getaxeerd door onafhankelijke taxateurs. Objecten die in het boekjaar zijn verkocht, maar in het volgende boekjaar worden geleverd, zijn niet als verkoop in het boekjaar verantwoord.

(d) Aandelen

Specificatie naar soort:	31-12-2021		31-12-2020	
		In %		In %
Zelfstandig beursgenoteerde aandelen	8.514,6	99,7	6.853,4	80,5
Aandelenbeleggingsfondsen	-	-	1.637,6	19,2
Vorderingen inzake aandelen	28,6	0,3	35,6	0,4
Schulden inzake aandelen	-2,8	-	-9,4	-0,1
	8.540,4	100,0	8.517,2	100,0

(e) Vastrentende waarden

Specificatie naar soort:	31-12-2021		31-12-2020	
		In %		In %
Staatsobligaties	8.404,7	55,8	6.855,6	53,5
Bedrijfsobligaties (credit funds)	3.142,1	20,9	2.393,8	18,7
Hypotheekfondsen	1.716,5	11,4	1.504,5	11,7
Door de staat gedekte fondsen	806,6	5,4	859,8	6,7
Obligatiebeleggingsfondsen	881,2	5,9	1.152,5	9,0
Overige	31,3	0,2	-	-
Vorderingen inzake vastrentende waarden	61,2	0,4	56,5	0,4
	15.043,6	100,0	12.822,7	100,0



(f) Derivaten

Specificatie naar soort:	31-12-2021	31-12-2020
Valutaderivaten	-67,1	238,6
Aandelenderivaten	86,5	733,9
Rentederivaten	962,5	3.778,6
Inflatiederivaten	-295,6	-652,0
Vorderingen inzake derivaten	144,1	90,2
Liquide middelen	52,6	6,4
Schulden inzake derivaten	-336,4	-571,2
	546,6	3.624,5

Onder de rentederivaten zijn swaps opgenomen.

Ter zake van de derivaten bedroeg de waarde van de ontvangen zekerheden (collateral) ultimo 2021 € 603,5 miljoen (2020: € 3.621,4 miljoen). De zekerheden zijn van een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid. Er geldt tevens een afslagpercentage op de waardering van de zekerheden en er vindt een beoordeling plaats ter voorkoming van het concentratierisico.

De derivatenposities per 31 december 2021:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Valutaderivaten	10.362,0	29,3	96,4
Gekochte opties	3.205,0	86,5	-
Swaptions	7.448,0	336,1	-
Interest rate swaps	12.966,9	2.747,4	2.121,0
Total return swaps	1.000,0	-	295,6
Futures	-15,0	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	144,1	-
Liquide middelen	-	52,6	-
Beleggingscrediteuren	-	-336,4	-
		3.059,6	2.513,0



De derivatenposities per 31 december 2020:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Valutaderivaten	10.923,1	254,7	16,1
Gekochte opties	3.205,0	258,5	-
Swaptions	3.584,0	194,5	-
Interest rate swaps	13.999,3	6.089,0	2.504,9
Total return swaps	3.485,2	478,1	654,7
Futures	221,1	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	90,2	-
Liquide middelen	-	6,4	-
Beleggingscrediteuren	-	-571,2	-
		6.800,2	3.175,7

Derivaten met een negatieve waarde zijn onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

(g) Overige beleggingen

Specificatie naar soort:	31-12-2021	31-12-2020
Hedge funds	0,1	0,2
Infrastructuur	611,7	506,6
Geldmarktfondsen	669,8	835,1
Private equity	775,6	351,5
Risk Parity	1.830,9	1.383,5
Liquide middelen	1.140,0	1.053,3
	5.028,1	4.130,2



2. BELEGGINGEN VOOR RISICO DEELNEMERS

	31-12-2021	31-12-2020
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	20,0	18,9
Vrijwillige netto Flexioenregeling	1,3	1,2
	21,3	20,1

Sinds 2015 bestaat, naast de vrijwillige aanvullende Flexioenregeling, ook de vrijwillige netto Flexioenregeling. De deelnemers met een bruto arbeidsinkomen dat hoger is dan het maximale pensioengevend inkomen kunnen deelnemen aan de netto Flexioenregeling. Dit is een compensatieregeling waarbij de mogelijkheid bestaat tot het doen van extra netto bijdragen binnen de beschikbare fiscale ruimte op een door de werkgever geopende rekening. De inleg wordt bij pensionering of overlijden aangewend voor de inkoop van netto pensioenaanspraken. Voor een uitgebreide toelichting verwijzen we naar bijlage 2 van het vigerende pensioenreglement.

Totaal

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2021	11,7	7,8	0,6	20,1
Aankopen	12,0	7,5	0,2	19,7
Verkopen	-12,5	-8,6	-0,2	-21,3
Waardemutaties	3,1	-0,3	-	2,8
Stand per 31 december 2021	14,3	6,4	0,6	21,3

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2020	12,2	8,5	0,7	21,4
Aankopen	2,2	0,5	0,4	3,1
Verkopen	-2,4	-1,6	-0,5	-4,5
Waardemutaties	-0,3	0,4	-	0,1
Stand per 31 december 2020	11,7	7,8	0,6	20,1



Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2021	11,0	7,3	0,6	18,9
Aankopen	11,1	7,0	0,2	18,3
Verkopen	-11,7	-7,9	-0,2	-19,8
Waardemutaties	2,9	-0,3	-	2,6
Stand per 31 december 2021	13,3	6,1	0,6	20,0

	Aandelen	Vastrentende waarden	Liquiditeiten	Totaal
Stand per 1 januari 2020	11,6	8,0	0,7	20,3
Aankopen	1,9	0,4	0,4	2,7
Verkopen	-2,2	-1,5	-0,5	-4,2
Waardemutaties	-0,3	0,4	-	0,1
Stand per 31 december 2020	11,0	7,3	0,6	18,9

Vrijwillige netto Flexioenregeling

	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
Stand per 1 januari 2021	0,7	0,5	1,2
Aankopen	0,9	0,5	1,4
Verkopen	-0,8	-0,7	-1,5
Waardemutaties	0,2	-	0,2
Stand per 31 december 2021	1,0	0,3	1,3

	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
Stand per 1 januari 2020	0,6	0,5	1,1
Aankopen	0,3	0,1	0,4
Verkopen	-0,2	-0,1	-0,3
Stand per 31 december 2020	0,7	0,5	1,2



3. VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2021	31-12-2020
Vordering op werkgevers	0,3	0,3
Waardeoverdrachten	1,6	2,3
Overige vorderingen	-	0,3
	1,9	2,9

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode. Ultimo 2021, evenals in 2020, is geen voorziening voor oninbaarheid opgenomen.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4. OVERIGE ACTIVA

	31-12-2021	31-12-2020
Liquide middelen (pensioenbeheer)	30,7	19,1

Onder de liquide middelen worden de kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen opgenomen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.



5. STICHTINGSKAPITAAL EN RESERVES MUTATIEOVERZICHT EIGEN VERMOGEN

	Overige reserve
Stand per 1 januari 2021	3.362,9
Uit bestemming saldo van baten en lasten	2.624,2
Stand per 31 december 2021	5.987,1

	Overige reserve
Stand per 1 januari 2020	1.853,3
Uit bestemming saldo van baten en lasten	1.509,6
Stand per 31 december 2020	3.362,9

Solvabiliteit

	31-12-2021		31-12-2020	
		In %		In %
Pensioenvermogen	32.523,3	122,6	32.069,1	111,7
Af: technische voorzieningen	26.536,2	100,0	28.706,2	100,0
Eigen vermogen	5.987,1	22,6	3.362,9	11,7
Af: vereist eigen vermogen	3.044,3	11,5	4.373,4	15,2
Vrij vermogen	2.942,8	11,1	-1.010,5	-3,5
Minimaal vereist eigen vermogen	1.114,8	4,2	1.203,4	4,2
Actuele dekkingsgraad		122,6		111,7
Beleidsdekkingsgraad		117,3		105,1

De beleidsdekkingsgraad is het voortschrijdende gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2021 bedraagt 117,3%. De financiële positie van het fonds wordt bepaald aan de hand van de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is hoger dan de vereiste dekkingsgraad van 111,5% en hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2%. Hierdoor is per 31 december 2021 geen sprake van een tekort.



Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

	2021 %	2020 %
Dekkingsgraad per 1 januari	111,7	107,2
M1 Premie	-0,4	-
M2 Uitkeringen	0,2	0,1
M3 Toeslagen	-	-
M4 RTS	8,2	-13,5
M5 Rendement	2,7	18,0
M6 Overigen	-0,1	2,5
Kruisefect	0,3	-2,6
Dekkingsgraad per 31 december	122,6	111,7

De Mutatie M4 RTS is te splitsen in een regulier RTS-effect van +9,8 en het effect van de eerste UFR-stap van -1,6%.

De dekkingsgraad is de verhouding tussen het vermogen inzake de bij een pensioenfonds ondergebrachte pensioenregelingen en de technische voorzieningen van een pensioenfonds. Dit betreft zowel de technische voorziening voor risico fonds als de technische voorziening voor risico deelnemers.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. De technische voorzieningen en het pensioenver-

mogen die ten grondslag liggen aan de berekening van de dekkingsgraad worden bepaald op basis van de actuele stand van de pensioenadministratie, het belegd vermogen van het fonds en de overlopende posten uit de financiële administratie.

Herstelplan

Op basis van het FTK moet een pensioenfonds een herstelplan opstellen indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad.

Per einde derde kwartaal 2019 was de beleidsdekkingsgraad van het fonds lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het fonds heeft daarom een herstelplan opgesteld en voorgelegd aan DNB. Het herstelplan laat zien wat er met de beleidsdekkingsgraad van het fonds gebeurt in de komende 10 jaren op basis van een aantal vaste veronderstellingen, waaronder de beleggingsrendementen. Het (deels) achterwege laten van indexatie draagt onder andere bij aan het herstel van het pensioenfonds. Het plan dat door het fonds is ingediend laat zien dat de beleidsdekkingsgraad binnen de herstelperiode tot boven de vereiste dekkingsgraad kan herstellen.

Op basis van de actualisatie van het herstelplan die begin 2021 is uitgevoerd, blijkt dat het fonds geen aanvullende maatregelen nodig heeft om binnen de gestelde termijn uit herstel te komen. De werkelijke ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad in 2021 is positiever dan de prognose in het herstelplan. Per 30 september 2021 is de beleidsdekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad. Het fonds bevindt zich vanaf dat moment niet meer in situatie van reservetekort. Het herstelplan is per die datum vervallen.



6. TECHNISCHE VOORZIENINGEN VOOR RISICO FONDS

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2021	28.686,1
Mutatie technische voorzieningen	-2.171,2
Stand per 31 december 2021	26.514,9
	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2020	25.753,2
Mutatie technische voorzieningen	2.932,9
Stand per 31 december 2020	28.686,1

Belangrijke schattingen voor de bepaling van de technische voorzieningen zijn de levensverwachting, ervaringssterfte, partnerfrequentie en een opslag voor uitvoeringskosten.

(a) Mutatie technische voorzieningen

	2021	2020
Pensioenopbouw	451,2	372,2
Indexering en overige toeslagen	0,2	-0,6
Rentetoevoeging	-153,4	-83,7
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-515,6	-489,2
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-1,5	-2,2
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-20,9	2,7
Wijziging marktrente incl. UFR-stap	-1.973,8	3.724,0
Wijziging actuariële uitgangspunten	65,1	-548,0
Overige wijzigingen	-22,5	-42,3
	-2.171,2	2.932,9

Voor een toelichting op bovenstaande mutaties wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.



Specificatie aantallen en voorziening pensioenverplichting voor risico fonds:

	Aantal	31-12-2021 in mln euro	Aantal	31-12-2020 in mln euro
Actieve deelnemers	28.179	8.297,3	27.829	9.268,4
Gewezen deelnemers	51.879	9.506,6	55.126	10.539,7
Pensioengerechtigden	23.128	8.711,0	21.979	8.878,0
	103.186	26.514,9	104.934	28.686,1

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

(b) Korte beschrijving van de pensioenregeling

De van toepassing zijnde pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een CDC-regeling met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar. In het kader van de Pensioenwet en het toezicht van DNB op pensioenfondsen wordt deze CDC-regeling als middelloonregeling aangemerkt. De hoogte van de premie is gemaximeerd. De jaarlijkse opbouw door het Rabobank Pensioenfonds is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de ontvangen premie. Voor de jaren 2021 en 2022 wordt een aanspraak op ouderdomspensioen nagestreefd van 1,7% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. In 2020 was het opbouwpercentage 1,748%. De pensioengrondslag is gelijk aan 12 maandsalarissen plus vakantiegeld en een 13e maand, onder aftrek van een franchise. De franchise wordt jaarlijks vastgesteld. Tevens bestaat er recht op partner- en wezenpensioen. De regeling kent geen toetredingsleeftijd. Jaarlijks beslist het bestuur van het fonds over de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet is de pensioenregeling te kwalificeren als een uitkeringsovereenkomst.

Indexatiebeleid

De indexatie van de opgebouwde aanspraken, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken is voorwaardelijk en conform een indexatiestaffel. De indexatie gaat ten laste van de vrije middelen.

7. VOORZIENING VOOR RISICO DEELNEMERS

	31-12-2021	31-12-2020
Vrijwillig aanvullende Flexioenregeling	20,0	18,9
Vrijwillige netto Flexioenregeling	1,3	1,2
	21,3	20,1

Voorziening voor risico deelnemers totaal

	2021	2020
Stand per 1 januari	20,1	21,4
Stortingen	1,0	0,6
Onttrekkingen	-2,8	-2,0
Beleggingsresultaten risico deelnemers	3,0	0,1
Stand per 31 december	21,3	20,1



Vrijwillig aanvullende Flexioenregeling

	2021	2020
Stand per 1 januari	18,9	20,3
Stortingen	0,8	0,4
Onttrekkingen	-2,5	-1,9
Beleggingsresultaten risico deelnemers	2,8	0,1
Stand per 31 december	20,0	18,9

Vrijwillige netto Flexioenregeling

	2021	2020
Stand per 1 januari	1,2	1,1
Stortingen	0,2	0,2
Onttrekkingen	-0,3	-0,1
Beleggingsresultaten risico deelnemers	0,2	-
Stand per 31 december	1,3	1,2

8. OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

	31-12-2021	31-12-2020
Derivaten	2.513,0	3.175,7
Vooruitbetaalde premie	7,4	-
Belastingen en premies sociale verzekeringen	13,6	13,2
Waardeoverdrachten	8,2	2,0
Overige schulden	5,4	5,8
Stand per 31 december	2.547,6	3.196,7

Onder derivaten worden hier de derivaten met een negatieve waarde opgenomen.

Zie ook de specificaties onder beleggingen.

De schuld aan werkgevers betreft een vooruitbetaling van pensioenpremie 2022.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.



RISICOBEEHER

(a) Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet vermindern.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	Vermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad (%)
Stand per 31 december 2020	32.069,1	28.706,2	111,7
Mutatie	454,2	-2.170,0	10,9
Stand per 31 december 2021	32.523,3	26.536,2	122,6

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

	31-12-2021	31-12-2020
Technische voorzieningen	26.536,2	28.706,2
Buffers:		
S1 Renterisico	97,5	69,7
S2 Risico zakelijke waarden	2.163,3	3.681,1
S3 Valutarisico	818,2	496,3
S4 Grondstoffenrisico	637,8	384,4
S5 Kredietrisico	877,7	851,1
S6 Verzekeringstechnisch risico	771,8	869,4
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerisico	-	557,7
Diversificatie effect	-2.322,1	-2.536,3
Totaal S (vereiste buffers)	3.044,2	4.373,4
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	29.580,4	33.079,6
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	32.523,3	32.069,1
Surplus/Tekort	2.942,9	-1.010,5



Het fonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het fonds het standaard model van DNB toe.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid; (vanwege CDC afspraken geen actief sturingsinstrument)
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

(b) Marktrisico (S1 - S4)

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentekoersen (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door Achmea Investment Management in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall-marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur. De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuilles vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de marktwaarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2021		31-12-2020	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	15.043,6	6,9	12.822,7	6,6
Duration van de totale portefeuille (na derivaten)	32.504,0	15,6	32.048,0	18,1
Technische voorzieningen	26.536,2	21,1	28.706,2	21,8



De duration van de beleggingen is aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde “duration-mismatch”, ofwel renterisico. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Wanneer het beleid gericht is op het verkleinen van de “duration-mismatch” kan het fonds de volgende dingen doen:

- In plaats van aandelen meer langlopende obligaties kopen, omdat aandelen per definitie een duratie van nul hebben.
- Binnen de portefeuille de kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties.
- Renteswaps of swaptions aangaan.

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het fonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente. Hierdoor wordt de “duration-mismatch” verkleind, maar wordt het fonds wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het fonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het fonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het fonds een premie, maar hier staat tegenover dat de dekkingsgraad van het fonds stijgt bij eventuele rentestijgingen. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kan het renterisico dus worden gereduceerd.

Het fonds beschermt de dekkingsgraad tegen (gecombineerde) extreme dalingen van zowel rente als aandelen door middel van het beheer van het rente- en aandelenrisico. Hiervoor is een hedge opgezet, opgebouwd uit drie delen:

- rentehedge;
- aandelenhedge;
- inflatiehedge.

Rentehedge

De rentehedge bestaat momenteel uit swaps en swaptions. In 2020 besloot het bestuur de renteafdekking verder te verhogen naar 85%. Dit gebeurde door de inzet van swaptions. De hogere renteafdekking was in lijn met het begin 2020 verder uitgewerkte renteafdeckingsbeleid.

Inflatiehedge

Het fonds heeft een beperkte inflatiehedge door het aanhouden van inflatieswaps. Hier zijn het afgelopen jaar geen wijzigingen in geweest.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2021 in %		31-12-2020 in %	
Resterende looptijd < 1 jaar	2.068,0	13,8	1.702,3	13,3
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	4.501,2	29,9	4.442,0	34,6
Resterende looptijd > 5 jaar	8.474,4	56,3	6.678,4	52,1
	15.043,6	100,0	12.822,7	100,0



S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged middels het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Het risico van zakelijke waarden werd in het verslagjaar deels afgedekt door aandelenopties. De onderliggende waarde van deze derivaten bestaat uit aandelenindices die aansluiten bij de aandelenbenchmark van Rabobank Pensioenfonds. Gedurende het jaar zijn een aantal expirerende aandelenopties doorgerold naar nieuwe posities.

Specificatie vastgoedbeleggingen naar aard:

	31-12-2021 in %		31-12-2020 in %	
Kantoren	-	-	40,4	1,4
Winkels	281,3	8,4	288,7	9,8
Woningen	1.349,1	40,3	1.086,7	36,8
Grond	0,2	-	0,2	-
Zorg	-	-	14,8	0,5
Participaties in vastgoedmaatschappijen	1.707,9	51,1	1.506,2	50,9
Overig	6,8	0,2	16,4	0,6
	3.345,3	100,0	2.953,4	100,0

Gevoeligheidsanalyse vastgoed beleggingen

Variabele	Gevoeligheid voor stijging/daling met	Invloed op indirect jaarresultaat (waardering) 2021 in € mln.
Netto-aanvangsrendement stijgt met	0,5%	€ -199,3
Netto-aanvangsrendement daalt met	0,5%	€ 305,2



Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
Europa	2.706,9	80,9	2.378,8	80,6
Noord Amerika	470,1	14,1	423,4	14,3
Azië Pacific	103,9	3,1	98,2	3,3
Australië / Nieuw Zeeland	60,1	1,8	53,0	1,8
Opkomende Markten	4,3	0,1	-	-
	3.345,3	100,0	2.953,4	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
Europa	1.638,2	19,2	1.521,2	17,9
Noord Amerika	4.755,8	55,6	4.579,3	53,7
Wereld	25,8	0,3	25,8	0,3
Azië Pacific	655,4	7,7	666,8	7,8
Australië / Nieuw Zeeland	167,4	2,0	244,3	2,9
Opkomende Markten	1.297,8	15,2	1.479,8	17,4
	8.540,4	100,0	8.517,2	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	1.387,5	16,3	1.167,3	13,7
Nijverheid en industrie	1.325,4	15,5	1.516,3	17,8
Handel	1.666,6	19,5	1.883,3	22,1
Overige dienstverlening	4.055,6	47,5	3.746,5	44,0
Diversen	105,3	1,2	203,8	2,4
	8.540,4	100,0	8.517,2	100,0

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd, bedraagt ultimo jaar circa 37% (2020: 45%) van de beleggingsportefeuille en is voor 96% (2020: 93%) afgedekt naar de euro. De belangrijkste valuta daarin zijn de US-dollar (USD), het Britse pond (GBP), Australische dollar (AUD), Canadese dollar (CAD), Zwitserse frank (CHF), Hong Kong dollar (HKD) en de Japanse yen (JPY). Het strategische beleid van het fonds is om valutaposities af te dekken met uitzondering van de valuta van opkomende markten. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 67,1 miljoen (2020 € 238,6 miljoen).



Het valutarisico en de valutapositie voor en na afdekking worden in onderstaande tabel weergegeven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2021	Nettopositie na afdekking 2020
GBP	461,5	-408,5	53,0	171,1
JPY	517,2	-505,3	11,9	43,9
USD	8.248,6	-8.202,8	45,8	612,6
AUD	262,7	-285,3	-22,6	95,4
CAD	168,0	-167,2	0,8	31,8
CHF	274,1	-253,0	21,1	84,0
HKD	432,2	-458,0	-25,8	89,4
Overig	1.316,1	-47,5	1.268,6	1.531,3
	11.680,4	-10.327,6	1.352,8	2.659,5

S4 Grondstoffenrisico

Het grondstoffenrisico betreft alle risico's die te maken hebben met beleggingen in grondstoffen (Commodities), zoals risico's die voortvloeien uit een veranderend vraag en aanbod. De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd.

(c) Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars. Over beursgenoteerde derivaten wordt geen kredietrisico gelopen.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door: het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.



Specificatie vastrentende waarden naar sector:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
Nederlandse overheidsinstellingen	1.591,3	10,6	1.329,0	10,4
Buitenlandse overheidsinstellingen	7.261,1	48,3	5.817,0	45,3
Financiële instellingen	3.593,4	23,9	3.384,8	26,4
Handel- en industriële bedrijven	876,4	5,8	769,5	6,0
Andere instellingen	1.721,4	11,4	1.522,4	11,9
	15.043,6	100,0	12.822,7	100,0

Specificatie vastrentende waarden naar regio:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
Ontwikkelde markten	14.981,8	99,6	12.787,5	99,7
Opkomende markten	61,8	0,4	35,2	0,3
	15.043,6	100,0	12.822,7	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2021		31-12-2020	
		in %		in %
AAA	7.012,0	46,6	5.620,1	43,7
AA	4.643,1	30,9	4.250,7	33,2
A	723,3	4,8	716,5	5,6
BBB	906,1	6,0	1.005,3	7,8
BB	779,9	5,2	618,1	4,8
B	524,5	3,5	237,1	1,9
CCC	147,7	1,0	38,6	0,3
Geen rating	245,8	1,6	275,6	2,2
Overig	61,2	0,4	60,7	0,5
	15.043,6	100,0	12.822,7	100,0

De post overig betreft voornamelijk vorderingen inzake vastrentende waarden (beleggingsdebiteuren).



(d) Verzekeringstechnische, actuariële risico's (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorzieningen. De technische voorzieningen zijn in dat geval niet toereikend voor het uitkeren van de pensioenverplichtingen.

De technische voorzieningen zijn op balansdatum gebaseerd op de sterftekansen uit de Prognosetafel AG2020. In deze Prognosetafel zijn de effecten van 2020 als gevolg van COVID-19 nog niet meegenomen. Het AG heeft besloten in 2021 geen nieuwe tafels naar aanleiding van COVID-19 uit te geven.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het fonds heeft in 2021 een positief resultaat op sterfte behaald van 12,9 miljoen (2020: 11,6 miljoen). Alhoewel oorzaken van overlijden bij het fonds niet bekend zijn, is het aannemelijk dat de coronapandemie ook in 2021 van invloed is geweest op het positieve sterfteresultaat. De lagere rente waarmee in 2021 de mutaties contant worden gemaakt, speelt ook een rol bij het positieve resultaat op sterfte.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

(e) Indexatierisico (actuariële risico's)

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenaanspraken van deelnemers, de ingegane pensioenen en de pensioenen van gewezen deelnemers te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd, is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, het rendement, de prijsinflatie en de demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Vanaf 2015 dienen pensioenfondsen jaarlijks een reële dekkingsgraad te rapporteren aan DNB. In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het fonds volledig kan indexeren met de prijsinflatie conform een toekomstbestendig indexatiebeleid. De berekeningswijze van de reële dekkingsgraad is opgenomen in artikel 7 van de 'Regeling Pensioenwet'. De reële dekkingsgraad op basis van deze berekeningswijze bedraagt 94,4% per 31 december 2021 (86,4% per 31 december 2020).

Naast de wettelijk gedefinieerde reële dekkingsgraad hanteert het fonds de reële dekkingsgraad waarbij de DNB rentetermijnstructuur gecorrigeerd wordt met de break-even inflatie (BEI). Deze dekkingsgraad bedraagt 73,4% per 31 december 2021 (79,8% per 31 december 2020).



(f) Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

(g) Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal of die meer dan 5% van de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort, uitmaakt. Dit betreft de volgende posten, waarbij partijen waarin door het fonds nog wel wordt belegd, maar het aandeel <2% van het balanstotaal betreft, voorzien zijn van een * :

	31-12-2021	31-12-2020
Rabobank*	-	1.233,1
Duitsland	3.233,3	2.322,4
Nederland	1.374,8	1.028,2
Frankrijk	1.086,7	1.282,8
Robeco High Yield Bond Fund	881,2	-
Achmea Direct Real Estate	1.629,3	1.429,4
AQR GRP EL Offshore Fund Ltd.	899,3	-
Bridgewater All Weather Portfolio Limited	931,6	-
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund inzake SRP	757,9	714,8
Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	668,7	-
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	958,7	789,7

Het tegenpartij risico dat in voorgaande tabel wordt uitgedrukt is nagenoeg volledig afgedekt door onderpand.

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico. Het concentratierisico wordt niet alleen gemitigeerd door spreiding van activa en passiva, maar vermindering van het risico kan ook worden bewerkstelligd door overeenkomsten inzake



onderpand. Het fonds heeft collateral agreements met tegenpartijen uit hoofde van zijn activiteiten op het gebied van het uitlenen van effecten (securities lending), alsmede met Rabobank (International) ten aanzien van de strategische hedge.

(h) Overige niet-financiële risico's

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het fonds neemt in de berekening van het vereist eigen vermogen een opslag op voor actief beheerrisico op aandelen. Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille. De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de portefeuille vastgestelde benchmark.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

De sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders worden tot verbonden partijen van het Rabobank Pensioenfonds gerekend.

Transacties met bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de staat van baten en lasten.

Overige transacties met verbonden partijen

De pensioenregeling is een 'toegezegde bijdrage'-regeling waarbij een bepaalde pensioenopbouw wordt nagestreefd met een beschikbare pensioenpremie van maximaal 34,5% (2020: 36%) van de pensioengrondslagsom. In 2021 bedroeg de pensioenpremie 34,50% (2020: 36,29%) van de pensioengrondslagsom. De aanvullende pensioenpremie van 0,29% in 2020 is gefinancierd uit het restant van de premiegarantie van de werkgever.

Indien sprake is van een premieachterstand ter grootte van 5% van de totale door het fonds te ontvangen jaarpremie en als tevens niet voldaan wordt aan de bij of krachtens wettelijke bepalingen geldende eisen met betrekking tot het minimaal vereiste eigen vermogen van het fonds, informeert het fonds elk kwartaal het verantwoordingsorgaan en de ondernemingsraad. Bij een ingrijpende wijziging van omstandigheden kan de werkgever de premiebetaling aan het fonds tussentijds verminderen, opschorten of beëindigen. Mocht dit voorkomen, dan zal het fonds de deelnemers hierover direct informeren.

Rabobank Nederland is primair verantwoordelijk voor de juiste, tijdige en volledige mutaties in



de basisgegevens. Het fonds is verantwoordelijk voor de juiste, tijdige en volledige verwerking hiervan. Jaarlijks belast Rabobank Nederland kosten die zij maakt ten behoeve van de organisatie van het fonds door aan het fonds.

Sinds 1 november 2011 leent het fonds effecten uit de portefeuille exclusief uit aan inlener Rabobank. Het uitlenen van effecten vindt plaats tegen levering van onderpand door de inlener, aangevuld met een opslag. BNYMellon, de custodian van het fonds, faciliteert dit securities lending programma onder andere op het gebied van collateral management. Het fonds ontvangt tevens van Rabobank collateral ter afdekking van het tegenpartij risico betreffende derivaten. Deze zekerheden zijn van een vooraf gedefinieerde kredietwaardigheid. Er geldt een afslagpercentage op de waardering van de zekerheden en er vindt een beoordeling plaats ter voorkoming van het concentratierisico.

Ultimo 2021 bedroeg de waarde van de uitgeleende aandelen en obligaties € 5.834,1 miljoen (2020: € 5.552,7 miljoen). Hierbij zijn door de tegenpartij zekerheden gesteld ter dekking van het risico van niet-teruglevering tot een bedrag van € 6.758,1 mln. (2020: € 5.995,8 mln.).

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft het pensioenbeheer uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Voor 2021 zijn voor pensioenbeheer afspraken gemaakt voor een vaste vergoeding op basis van het vigerende contract.

Voor het vermogensbeheer wordt het fonds ondersteund door Achmea Investment Management (Achmea IM) en Cardano. Deze adviseren het fonds, doen transacties namens het fonds en verzorgen de waardering, administratie, monitoring en risicomanagement van de strategische hedge. Het fonds heeft hiervoor in 2010 een tripartiete overeenkomst met Achmea IM en

Cardano afgesloten. Daarnaast is een overeenkomst voor het financieel pensioen management afgesloten met Achmea IM en een overeenkomst met Syntrus Achmea Real Estate & Finance voor het vastgoedbeheer.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

	31-12-2021	31-12-2020
Vastgoed	184,6	184,9
Private Equity	389,1	503,5
Infrastructuur	227,9	104,0

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het fonds en heeft het fonds geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Verstreekte zekerheden en garanties

Per balansdatum zijn er geen zekerheden en garanties verstrekt.



Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Nieuwe (gewijzigde) UFR methodiek geldend vanaf 1 januari 2022

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van DNB per 31 december 2021 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. DNB heeft toegelicht dat de rentetermijnstructuur de komende jaren in vier stappen wordt gewijzigd. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte daling van het tienjaars voortschrijdende gemiddelde van de rente zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan wat een drukkend effect op de dekkingsgraad heeft. Als de dekkingsgraad ultimo 2021 reeds gebaseerd zou zijn op de nieuwe UFR parameters die van toepassing zijn in 2022 dan zou de actuele dekkingsgraad 121,4% bedragen in plaats van 122,6%.

6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(in miljoenen euro's)

9. PREMIEBIJDAGEN VOOR RISICO FONDS

	2021	2020
Werkgevers- en werknemersgedeelte	411,1	407,9

De totale bijdrage van werkgevers en werknemers bedraagt 34,50% (2020: 36,29%) van de som van de pensioengrondslagen. Het maximale premiepercentage bedraagt 34,50% (2020: 36,0%). De overige 0,29% in 2020 werd gefinancierd uit de aanvullende garantie van de werkgever. Werknemers betalen een pensioenbijdrage van 5,0% van de pensioengrondslag. Dit percentage is onderdeel van de totale bijdrage van 34,50%.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2021	2020
Kostendekkende premie	527,6	449,2
Gedempte kostendekkende premie	309,1	289,8
Feitelijke premie	411,1	407,9

De kostendekkende premie bedraagt € 527,6 mln. en is daarmee hoger dan de feitelijke premie. Het fonds is in 2020 overgegaan naar een gedempte kostendekkende premie, welke 309,1 mln.



bedraagt. De feitelijke premie is derhalve kostendekkend. De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2021	2020
Kosten pensioenopbouw	457,6	377,5
Pensioenuitvoeringskosten	0,4	0,4
Solvabiliteitsopslag	69,6	71,3
	527,6	449,2

Er is geen sprake van toegepaste premiekortingen en /of premieopslagen. De samenstelling van de gedempte kostendekkende premie is als volgt:

	2021	2020
Kosten pensioenopbouw	268,0	243,4
Pensioenuitvoeringskosten	0,4	0,4
Solvabiliteitsopslag	40,7	46,0
	309,1	289,8

Bij de bepaling van de gedempte kostendekkende premie wordt gebruik gemaakt van een rentetermijnstructuur die gelijk is aan het gemiddelde van 120 eindemaandstructuren van de periode 31 oktober 2010 tot en met 30 september 2020. De risicokoopsommen zijn gebaseerd op het risicokapitaal binnen het fonds.

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2021	2020
Inkoop aanspraken	381,1	379,7
Risicokoopsom overlijden	10,3	8,9
Risicokoopsom arbeidsongeschiktheid	11,4	11,4
Kosten verslagjaar	8,3	7,9
	411,1	407,9

10. PREMIEBIJDAGEN VOOR RISICO DEELNEMERS

	2021	2020
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	0,8	0,4
Vrijwillige netto Flexioenregeling	0,2	0,2
	1,0	0,6

Het fonds kent een vrijwillige aanvullende pensioenregeling (Flexioen) en een vrijwillige netto Flexioenregeling. De deelnemer kan hierin sparen voor een aanvullend pensioen. De deelnemer kan bijdragen storten voor zover de deelnemer hiervoor 'fiscale ruimte' heeft. De bijdragen zijn geheel voor rekening van de deelnemer.



11. BELEGGINGSRESULTATEN VOOR RISICO PENSIOENFONDS

2021	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	78,0	376,3	-14,4	439,9
Aandelen	178,1	1.965,4	-9,5	2.134,0
Vastrentende waarden	122,5	-295,0	0,9	-171,6
Derivaten	175,9	-2.628,8	-3,2	-2.456,1
Overige beleggingen	-5,6	657,8	-5,3	646,9
Overige opbrengsten en lasten	-0,1	-	-	-0,1
	548,8	75,7	-31,5	593,0

2020	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	68,9	-74,4	-14,4	-19,9
Aandelen	174,0	48,7	-10,8	211,9
Vastrentende waarden	106,5	286,4	-0,2	392,7
Derivaten	158,5	3.821,2	-2,7	3.977,0
Overige beleggingen	-2,9	-16,4	-8,9	-28,2
Overige opbrengsten en lasten	-0,1	-	-	-0,1
	504,9	4.065,5	-37,0	4.533,4

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan uit beheervergoedingen € 24,3 miljoen (2020: € 28,2 miljoen) en exploitatiekosten voor vastgoed € 0,9 miljoen (2020: € 0,7 miljoen).

De overige vermogensbeheerkosten omvatten de kosten voor fiduciair beheer € 5,8 miljoen (2020 € 6,2 miljoen), bewaarloon € 0,8 miljoen (2020 € 1,1 miljoen) en overige kosten € 1,3 miljoen (2020 € 1,1 miljoen).

In aanvulling op de kosten vermogensbeheer zoals deze in bovenstaande zijn gespecificeerd is er tevens sprake van transactiekosten en kosten die ten laste zijn gebracht van de indirecte beleggingsopbrengsten van beleggingsfondsen.

Het aandeel van het fonds in de kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Deze bedragen € 93,8 miljoen (2020: € 49,7 miljoen)

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2021 € 32,1 miljoen (2020: € 55,3 miljoen)



12. BELEGGINGSRESULTATEN VOOR RISICO DEELNEMERS

2021	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	-	2,8	-	2,8
Vrijwillige netto Flexioenregeling	-	0,2	-	0,2
	-	3,0	-	3,0

2020	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vrijwillige aanvullende Flexioenregeling	-	0,1	-	0,1

De kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

13. PENSIOENUITKERINGEN

	2021	2020
Ouderdomspensioen	439,1	415,8
Partnerpensioen	64,9	61,7
Wezenpensioen	1,6	1,5
Arbeidsongeschiktheidspensioen	9,5	9,8
Afkopen	0,6	0,5
	515,7	489,3
Onttrekkingen risico deelnemers	2,8	2,0
	518,5	491,3

De indexatie van de uitkeringen per 1 juli zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 0,00% (2020: 0,00%).

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 503,24 (2020: € 497,27) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).



14. PENSIOENUITVOERINGSKOSTEN

	2021	2020
Administratiekosten	12,5	10,9
Accountantskosten	0,1	0,1
Advieskosten	0,5	0,3
Bestuurskosten	0,5	0,4
Overige kosten	1,4	1,2
	15,0	12,9

De administratiekosten zijn hoger dan in 2020, voornamelijk door een onvoorziene overlopende post van 0,7 miljoen.

De accountantskosten, zoals hiervoor opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2021	2020
Controle van de jaarrekening	0,1	0,1

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Bezoldiging Personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Per 14 juni 2017 is er geen sprake meer van een statutaire directie maar van een bestuursbureau. Het bestuursbureau is belast met de regie van en de controle op de pensioenadministratie die is uitbesteed aan Achmea Pensioenservices en het vermogensbeheer dat is uitbesteed aan Achmea Investment Management. Tevens verzorgt het bestuursbureau de (beleids) ondersteuning aan het bestuur en de overige organen van het fonds. De medewerkers van het bestuursbureau krijgen een vergoeding op basis van voor hen geldende arbeidsvoorwaarden bij de Rabobank.

Bezoldiging bestuurders

In 2016 besloot het bestuur om het bestuursmodel te wijzigen in het zogenaamde omgekeerd gemengde model. Op 14 juni 2017 trad dit model in werking. Bij het omgekeerd gemengde model bestaat het bestuur uit uitvoerende en niet-uitvoerende bestuursleden. Daarnaast is er een onafhankelijk voorzitter. De uitvoerende bestuursleden zijn, hoewel zij in dienst zijn van Rabobank, onafhankelijk. Deze onafhankelijkheid is geborgd door een terzake opgestelde onafhankelijkheidsverklaring door de werkgever. Zij ontvangen een vergoeding op basis van de voor hen geldende arbeidsvoorwaarden van de Rabobank. De uitvoerende bestuursleden zijn belast met de uitvoering van het beleid en operationele aansturing van onder meer het bestuursbureau. De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2021: € 0,5 miljoen (2020: € 0,4 miljoen).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.



15. MUTATIE TECHNISCHE VOORZIENINGEN VOOR RISICO FONDS

	2021	2020
Pensioenopbouw	451,2	372,2
Indexering en overige toeslagen	0,2	-0,6
Rentetoevoeging	-153,4	-83,7
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-515,6	-489,2
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-1,5	-2,2
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-20,9	2,7
Wijziging marktrente incl. UFR-stap	-1.973,8	3.724,0
Wijziging actuariële uitgangspunten	65,1	-548,0
Overige wijzigingen	-22,5	-42,3
	-2.171,2	2.932,9

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten op ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

De indexatie van de opgebouwde aanspraken, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken is voorwaardelijk en conform een indexatiestaffel. De indexatie gaat ten laste van de vrije middelen van het fonds.

De indexatie van de opgebouwde aanspraken van deelnemers, van de ingegane pensioenen en van de premievrije pensioenaanspraken in 2021 bedroeg 0,00% (in 2020: 0,00%).

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,533% negatief (2020: 0,324% negatief), zijnde € 153,4 miljoen negatief (2020: € 83,7 miljoen negatief). Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.



Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Onder toelichting 17 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Wijziging marktrente incl. UFR-stap

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Dit had een verlagend effect van € 2.384,3 miljoen. Hier is echter ook de UFR-stap 2021 meegenomen met een verhogend effect van € 424,6 miljoen.

Het totale effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De wijziging actuariële uitgangspunten ad € 65,1 miljoen betreft het effect van de verhoging van de opslag voor excassokosten.

Overige wijzigingen:

	2021	2020
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	-12,9	-11,6
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-0,3	6,0
Resultaat op mutaties	-9,9	-7,4
Resultaat op overige technische grondslagen	0,8	-29,3
Overige resultaten	-0,2	-
	-22,5	-42,3

16. WIJZIGING VOORZIENING VOOR RISICO DEELNEMERS

	2021	2020
RVrijwillige aanvullende Flexioenregeling	1,1	-1,4
Vrijwillige netto Flexioenregeling	0,1	0,1
	1,2	-1,3



17. SALDO OVERDRACHT VAN RECHTEN

	2021	2020
Inkomende waardeoverdrachten	15,2	15,4
Uitgaande waardeoverdrachten	-35,6	-12,0
	-20,4	3,4

Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:	2021	2020
Toevoeging aan de technische voorzieningen	15,4	15,5
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-36,3	-12,8
	-20,9	2,7

Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:	2021	2020
Overgenomen pensioenverplichting	-0,2	-0,1
Overgedragen pensioenverplichting	0,7	0,8
	0,5	0,7

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar toe te voegen aan de overige reserve.



Ondertekening van de jaarrekening

Utrecht, 24 mei 2022

Th.W.A. (Theo) Camps (onafhankelijk voorzitter)

K. (Karin) Merkus

L. (Leontine) Treur

N.J.M. (Nicole) Beuken

M.P. (Martin) Mos

J.A.W. (Joop) Winterink

A.B.J.M. (Antoon) de Hoon

S.J.C.W. (Sandra) Schellekens

J.S. (Bas) van Zanden

S. (Saskia) van Kimmenaede-Leider

G.M. (Marjolein) Sol



Overige gegevens



Statutaire regeling over de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2021 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.



Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Rabobank Pensioenfonds te Utrecht is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Rabobank Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 320 miljoen. Met de accountant ben ik overeen-

gekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 16 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.



Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

- Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.
- Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.
- Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.
- De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.
- Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Rabobank Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2022 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum door de Oekraïne crisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Apeldoorn, 24 mei 2022

drs. W. Eikelboom AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.



Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Rabobank Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening voor het boekjaar geëindigd op 31 december 2021 van Stichting Rabobank Pensioenfonds te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Rabobank Pensioenfonds per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021
- de staat van baten en lasten over 2021
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Rabobank Pensioenfonds (hierna ook wel het pensioenfonds) zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Rabobank Pensioenfonds voert als ondernemingspensioenfonds de collectieve pensioenregeling uit voor de Rabobankorganisatie. Het vermogensbeheer en het pensioenbeheer zijn uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners, te weten Achmea Investment Management B.V., Syntrus Achmea Real Estate & Finance en Achmea Pensioenservices N.V. Wij hebben



bijzondere aandacht in onze controle besteed aan het vermogensbeheer en het pensioenbeheer op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij beginnen met het bepalen van de materialiteit en het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

MATERIALITEIT

Materialiteit	€ 325 miljoen (2020: 160 miljoen)
Toegepaste benchmark	1% van het pensioenvermogen per 31 december 2021, zijnde het totaal van de technische voorziening voor risico fonds, de voorziening voor risico deelnemers en het stichtingskapitaal en reserves (2020: 0,5% van het pensioenvermogen).
Nadere toelichting	<p>Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids) dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen.</p> <p>De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar. Door de stijging van de beleidsdekkingsgraad tot boven het vereist eigen vermogen in 2021 bevindt het pensioenfonds zich niet langer in een herstelsituatie. Hierdoor is het hanteren van een percentage van 1% ter bepaling van de materialiteit gepast.</p>



Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 16 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van iedere wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij identificeren en schatten risico's in op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioen-

fonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij verwijzen naar hoofdstuk 'Risicomanagement en compliance' van het jaarverslag, waarin het uitvoerend bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen en hoofdstuk 'Verslag van het intern toezicht' van het jaarverslag waar het niet-uitvoerend bestuur op deze (fraude)risicoanalyse reflecteert.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het uitvoerend bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer data analyse



gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen. Verder hebben wij schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen, zoals toegelicht in toelichting 6 'Technische voorzieningen voor risico fonds' in de jaarrekening.

Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het niet-uitvoerend bestuur en sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisaties).

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 *Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen*, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het lezen van notulen, het kennisnemen van rapporten van de sleutelfunctiehouders en de compliance

officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Het bestuur heeft een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste de komende 12 maanden. Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de prudentiële vereisten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen serieuze bedreiging van de continuïteit geïdentificeerd voor de komende 12 maanden. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.



De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

ONTWIKKELING EN TOELICHTING VAN DE (BELEIDS)DEKKINGSGRAAD

Risico

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft.

De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 5 'Stichtingskapitaal en reserves' van de jaarrekening.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.

Onze controleaanpak

Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2021 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariael rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.

Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden:

- Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key



items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items: herijking kostenopslag en de wijziging van de UFR-methodiek.

- Daarnaast heeft de certificerend actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de technische voorzieningen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkinggraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaire.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de (beleids) dekkinggraad geëvalueerd.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkinggraad en de beleidsdekkinggraad per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

WAARDERING EN TOELICHTING VAN BELEGGINGEN ZONDER GENOTEERDE MARKTPRIJZEN

Risico

De beleggingen voor risico fonds zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen voor risico fonds is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen voor risico fonds die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.

De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in direct vastgoed, vastgoed in ontwikkeling en derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name private equity, infrastructuur, hypotheekfondsen, aandelenbeleggingsfondsen, obligatiebeleggingsfondsen, indirect vastgoed en risk parity kennen eveneens inherent relatief veel waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum.



Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico fonds beschreven in hoofdstuk 4 'Algemene toelichting' onder toelichting (g) en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 5 'Toelichting op de balans' onder toelichting 1(a) tot en met (g). Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2021 € 1.629 miljoen is belegd in direct vastgoed en vastgoed in ontwikkeling, € 7.232 miljoen in de hiervoor genoemde niet-(beurs) genoteerde fondsen en dat per saldo € 686 miljoen is belegd in derivaten. Dit betreft 30% van de totale beleggingen. Daarnaast is in de toelichting 'Risicobeheer' een gevoeligheidsanalyse opgenomen ten aanzien van de waardering van direct vastgoed.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

Onze controle-aanpak

Bij de controle van de beleggingen voor risico fonds hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden,

hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2021.

- Voor de posities in direct vastgoed hebben wij de interne beheersingsmaatregelen van het taxatieproces onderzocht en met gebruikmaking van eigen vastgoedspecialisten voor een selectie van objecten de onafhankelijke taxaties en daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst op basis van marktgegevens (bandbreedtes).
- Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds.
- Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de



gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingsspecialisten betrokken.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico fonds zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

WAARDERING VAN EN TOELICHTING TEN AANZIEN VAN DE TECHNISCHE VOORZIENINGEN

Risico

De technische voorzieningen voor risico fonds betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen voor risico fonds dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben aan het subjectieve element ervaringssterfte van de bepaling van de technische voorziening voor risico fonds een frauderisico gekoppeld en de waardering en de toelichting daarop als kernpunt van onze controle aangemerkt.

Het pensioenfonds heeft de waarderinggrondslagen voor de technische voorzieningen voor risico fonds beschreven in hoofdstuk 4 'Algemene toelichting' onder toelichting (I) en een nadere toelichting opgenomen in hoofdstuk 5 'Toelichting op de balans' onder toelich-



ting 5. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de herijking kostenopslag op basis van nader onderzoek en het wijzigen van de UFR-methodiek. Volgens deze toelichting zijn de technische voorzieningen voor risico fonds hierdoor € 476 miljoen hoger uitgekomen.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen voor risico fonds niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.

Onze controleaanpak

Bij de controle van de technische voorzieningen voor risico fonds hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen voor risico fonds en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruik gemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2021. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderinggrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorzieningen voor risico fonds per 31 december 2021:

- Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderinggrondslagen besproken met de certificerend actuaris.
- Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.
- Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.

Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen voor risico fonds geëvalueerd.



Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2021 of de toelichting van de technische voorzieningen voor risico fonds.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van Stichting Rabobank Pensioenfonds en reeds langdurig betrokken als externe accountant. Wij zijn niet in staat om te bepalen sinds welk boekjaar wij zijn benoemd als externe accountant, maar wij zijn tenminste vanaf de controle van het boekjaar 2000 tot op heden de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten geleverd als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur, de auditcommissie en het bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het dagelijks bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continui-



teitsveronderstelling, tenzij het dagelijks bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de auditcommissie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse contro-

lestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de auditcommissie en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. In dit kader geven wij ook een verklaring aan de auditcommissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.



Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 24 mei 2022

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. J.G. Kolsters RA ACA



Ondertekening van de overige gegevens

Utrecht, 24 mei 2022

Th.W.A. (Theo) Camps (onafhankelijk voorzitter)

K. (Karin) Merkus

L. (Leontine) Treur

N.J.M. (Nicole) Beuken

M.P. (Martin) Mos

J.A.W. (Joop) Winterink

A.B.J.M. (Antoon) de Hoon

S.J.C.W. (Sandra) Schellekens

J.S. (Bas) van Zanden

S. (Saskia) van Kimmenaede-Leider

G.M. (Marjolein) Sol



Bijlagen



Personalia

In deze bijlage leest u welke personen als formele functionaris bij het pensioenfonds betrokken zijn. We beperken ons daarbij tot de beleidsbepalers (het bestuur), het verantwoordingsorgaan en de controlerende functies die in de wet geregeld zijn.

Bestuur

In de tabel hierna vindt u meer informatie over de samenstelling van het bestuur op 31 december 2021. Onder de tabel lichten we een aantal zaken toe. De relevante nevenfuncties van de bestuurders van het pensioenfonds publiceren we op onze website.



Bestuursleden

Bestuursleden	Functie	Namens	Aftredend per	Aangetreden per
Theo Camps (1955)	voorzitter	onafhankelijk	30-06-2025	15-06-2017
Leontine Treur (1973)	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	30-06-2025	19-08-2021
Bas van Zanden (1985)	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	30-06-2024	02-07-2020
Vacature	niet-uitvoerend bestuurder	deelnemers	-	-
Antoon de Hoon (1948)	niet-uitvoerend bestuurder	pensioengerechtigden	30-06-2023	07-01-2015
Harry de Roo (1956)	niet-uitvoerend bestuurder	pensioengerechtigden	15-02-2022	21-11-2017
Nicole Beuken (1959)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-06-2022	01-10-2018
Saskia van Kimmenaede-Leider (1972)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-06-2022	01-10-2021
Joop Winterink (1955)	niet-uitvoerend bestuurder	werkgever	30-06-2023	01-10-2015
Karin Merkus (1971)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	n.v.t.	01-01-2020
Sandra Schellekens (1973)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	n.v.t.	21-04-2021
Bernard Walschots (1956)	uitvoerend bestuurder	onafhankelijk	31-12-2021	15-06-2017



Toelichting

- Frank Mulder, niet-uitvoerend bestuurder namens de deelnemers, is tussentijds afgetreden vanaf 1 maart 2021. Dit gebeurde vanwege een nieuwe functie die hij binnen de Rabobank aanvaardde. Deze nieuwe functie valt vanwege het tijdsbeslag niet te combineren met het bestuurslidmaatschap. We werven niet actief voor deze vacature. De reden is dat het bestuur de mogelijkheden onderzoekt om het aantal niet-uitvoerend bestuurders te verkleinen.
- Vanaf 21 april 2021 is Sandra Schellekens benoemd als uitvoerend bestuurder met de portefeuille algemeen. Hiermee breiden we het uitvoerend bestuur uit van 2 naar 3 bestuurders. Vanaf 1 januari 2022 neemt Sandra Schellekens ook de voorzittershamer van het uitvoerend bestuur over van Bernard Walschots.
- Op 30 juni 2021 eindigde de bestuurstermijn van Eric Brendel (1969). Hierdoor ontstond een vacature voor een niet-uitvoerend bestuurder namens de deelnemers. Eric Brendel is op 19 augustus 2021 opgevolgd door Leontine Treur. Zij was sinds juli 2020 al actief als aspirant-bestuurder.
- Theo Camps is herbenoemd als onafhankelijk voorzitter van het bestuur. Hij is herbenoemd voor een nieuwe bestuurstermijn vanaf 1 juli 2021.
- Harry de Roo is herbenoemd als niet-uitvoerend bestuurder namens de pensioengerechtigden. Hij is herbenoemd vanaf 1 juli 2021. Harry de Roo heeft aangegeven dat hij zijn nieuwe bestuurstermijn niet vol wil maken. Hij wilde wel beschikbaar blijven totdat we een nieuwe geschikte bestuurder hadden gevonden. Vanaf 1 april 2022 wordt zijn opvolgster Marjolein Sol benoemd.

- Saskia van Kimmenaede-Leider is benoemd als niet-uitvoerend bestuurder namens de werkgever. Zij is benoemd voor de eerste bestuurstermijn vanaf 1 oktober 2021. Zij was sinds juli 2020 al actief als kandidaat-bestuurder.
- Op 31 december 2021 trad Bernard Walschots af als uitvoerend bestuurder. Per 1 januari 2022 is Martin Mos benoemd als uitvoerend bestuurder met de portefeuille pensioenbeheer.

Commissies van het bestuur

Het bestuur heeft een aantal commissies ingericht die het bestuur ondersteunen. Op 31 december 2021 waren de commissies als volgt samengesteld:

Auditcommissie

Joop Winterink (voorzitter)
Saskia van Kimmenaede-Leider
Leontine Treur
Harry de Roo

Beleggings- en Balansbeheercommissie

Karin Merkus (voorzitter)
Bernard Walschots
Bas van Zanden



Commissie Klachten en Bezwaarschriften

Nicole Beuken (voorzitter)

Leontine Treur

Remuneratiecommissie

Nicole Beuken (voorzitter)

Theo Camps

Verantwoordingsorgaan (VO)

Het VO heeft het recht advies uit te brengen aan het bestuur over onderwerpen die in de Pensioenwet zijn vastgelegd. Daarnaast heeft het VO een aantal goedkeuringsrechten die in de statuten zijn vastgelegd. Het bestuur van ons pensioenfonds legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de uitvoering daarvan. Dit was de samenstelling van het VO op 31 december 2021:

Op 1 juli 2021 veranderden het voorzitterschap en het vice-voorzitterschap.

- Het voorzitterschap ging van Armand Lagerweij naar Rob van der Zanden.
- Armand Lagerweij blijft wel beschikbaar als 2e vice-voorzitter
- Het vice-voorzitterschap ging van Jan de Wit naar Gerrit Meulenbrugge.

Leden VO	Functie	Namens
Rob van der Zanden (1980)	voorzitter	deelnemers
Gerrit Meulenbrugge (1955)	vice-voorzitter	pensioengerechtigden
Armand Lagerweij (1960)	2e vice-voorzitter	deelnemers
Marianne van der Hoek-van der Schee (1977)	secretaris	deelnemers
Alexandra Bolland (1987)	plaatsvervangend secretaris	deelnemers
Stijn de Bruin (1987)	lid	deelnemers
Peter Heemes (1983)	lid	deelnemers
Berry van Nieuwkerk (1980)	lid	deelnemers
Bart Reissenweber (1969)	lid	deelnemers
Albert Beckers (1957)	lid	pensioengerechtigden
Co de Bondt (1950)	lid	pensioengerechtigden
André de Meij (1953)	lid	pensioengerechtigden
Rob Wiesman (1947)	lid	pensioengerechtigden
Jan de Wit (1947)	lid	pensioengerechtigden
Vacature	lid	pensioengerechtigden



Pensioenregeling

De inhoud van onze pensioenregeling ligt vast in het Pensioenreglement Rabobank 2014 (PR2014).

De pensioenregeling is in 2020 voor het laatst aangepast. In de tabel hieronder vindt u een overzicht van de kenmerken die gelden voor 2021 en 2022.



Begrip	Omschrijving
Soort regeling	Middelloodregeling (CDC-regeling)
Toetredingsleeftijd	Er geldt geen minimale leeftijd. De deelnemer start met de pensioenregeling vanaf de datum waarop hij of zij in dienst treedt bij de werkgever.
Pensioenrichtleeftijd	De eerste dag van de maand nadat een (gewezen) deelnemer 68 jaar wordt. Is de deelnemer op de eerste van de maand jarig? Dan geldt die datum.



Begrip	Omschrijving	Begrip	Omschrijving
Bruto arbeidsinkomen	<p>Het bruto arbeidsinkomen van de deelnemer in een bepaald jaar bestaat uit de volgende delen:</p> <ol style="list-style-type: none"> Het bruto jaarsalaris bij een volledig dienstverband. Dit jaarsalaris is overeengekomen met de deelnemer. Ook het bruto inkomen uit een non-activiteitsregeling valt hieronder. De bruto vakantie-uitkering die bij dat bruto jaarsalaris hoort. De bruto dertiende maand die bij dat bruto jaarsalaris hoort. De bruto toeslagen die de deelnemer ontvangt als compensatie voor het werken in ploegendienst. Alle vaste bruto toeslagen die het bestuur van het Rabobank Pensioenfonds met instemming van de Rabobank aanmerkt als bruto arbeidsinkomen. Het bruto salaris, inclusief vakantiegeld en dertiende maand, over de uren boven het aantal uren per week van een volledig dienstverband. 	Franchise	<p>De franchise is het deel van het pensioengevend jaarin-komen dat voor de bepaling van de pensioengrondslag buiten beschouwing wordt gelaten. Omdat iedereen op de AOW-leeftijd een AOW-uitkering ontvangt, is over dit deel geen pensioenopbouw nodig. De franchise is € 14.802 op jaarbasis (vanaf 1 januari 2022). Als er een inkomensaanpassing plaatsvindt, wordt de franchise aangepast met het percentage van deze inkomensaanpassing. Het gaat daarbij om inkomensaanpassingen op grond van de cao. Het gaat ook om andere inkomensaanpassingen binnen de Rabobank die het bestuur van het Rabobank Pensioenfonds gelijkstelt met cao-aanpassingen.</p>
Pensioengevend jaarinkomen	<p>Het bruto arbeidsinkomen tot maximaal € 108.612 vanaf 1 januari 2022. (2021: € 106.086). Dit maximum wordt ieder jaar opnieuw vastgesteld. Dit gebeurt aan de hand van de wijziging van het bedrag zoals staat in artikel 18ga van de Wet op de loonbelasting 1964.</p>	Pensioengrondslag	<p>De pensioengrondslag is het bedrag waarover de deelnemer pensioen opbouwt. Dit is de rekensom:</p> <p>Het pensioengevend jaarinkomen</p> <p><i>Min:</i> de franchise</p> <p><i>Maal:</i> het percentage arbeidsduur dat voor de deelnemer geldt</p>



Begrip	Omschrijving	Begrip	Omschrijving
Percentage arbeidsduur	<p>Het percentage arbeidsduur laat zien of de deelnemer fulltime of parttime werkt. Het percentage wordt gebaseerd op het gemiddelde aantal uren dat de deelnemer in een bepaald jaar werkt. Het maximale percentage arbeidsduur is 100%. Dit is de rekensom:</p> <p>Het aantal uren dat de deelnemer per week werkt</p> <p><i>Gedeeld door:</i> het gewogen gemiddelde aantal werkuren per week bij een volledig dienstverband</p> <p><i>Maal:</i> 100%</p>		<ul style="list-style-type: none"> Het andere deel van het partnerpensioen wordt verzekerd op risicobasis. Als een deelnemer voor de pensioenrichtleeftijd overlijdt, is er namelijk nog niet voldoende partnerpensioen opgebouwd. De hoogte van het partnerpensioen is vanaf het eerste kalenderjaar na het overlijden van de deelnemer tot aan de pensioenrichtleeftijd 1,4% van de laatst vastgestelde pensioengrondslag. Dit geldt voor elk kalenderjaar waarin de overleden deelnemer vanaf de overlijdens datum tot aan de pensioenrichtleeftijd deelnemer zou zijn gebleven. Dit wordt vermeerderd met de opgebouwde aanspraak op partnerpensioen.
Ouderdompensioen	<p>Het ouderdompensioen is het pensioen dat de deelnemer ontvangt als hij of zij stopt met werken en met pensioen gaat. De deelnemer bouwt vanaf 1 januari 2021 ieder jaar 1,7% van de pensioengrondslag in dat jaar op aan ouderdompensioen. Als dat door omstandigheden nodig is, wordt het opbouwpercentage lager dan 1,7%.</p>	Tijdelijk partnerpensioen	<p>Behalve partnerpensioen ontvangt de achterblijvende partner tijdelijk partnerpensioen. Dat is een extra uitkering totdat hij of zij een AOW-uitkering van de overheid ontvangt. Voorwaarde is dat de deelnemer nog in dienst was toen hij of zij overleed.</p>
Partnerpensioen	<p>Het partnerpensioen zorgt ervoor dat de achterblijvende partner bij het overlijden van de deelnemer iedere maand een uitkering krijgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> De deelnemer bouwt ieder jaar een partnerpensioen op van 70% van het ouderdompensioen. Vanaf 1 januari 2021 is dat 1,19% van de pensioengrondslag. 	Wezenpensioen	<p>Wezenpensioen is de uitkering voor eventuele kinderen als de deelnemer overlijdt voor de pensioendatum:</p> <ul style="list-style-type: none"> De deelnemer bouwt ieder jaar een wezenpensioen op van 14% van het ouderdompensioen. Vanaf 1 januari 2021 is dat 0,238% van de pensioengrondslag.



Begrip	Omschrijving	Begrip	Omschrijving
<p>Arbeidsongeschiktheids-Pensioen (AOP)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Een ander deel van het wezenpensioen wordt verzekerd op risicobasis. Als een deelnemer voor de pensioenrichtleeftijd overlijdt, is er namelijk nog niet voldoende wezenpensioen opgebouwd. De hoogte van het wezenpensioen is vanaf het eerste kalenderjaar na het overlijden van de deelnemer tot aan de pensioenrichtleeftijd 0,28% van de laatst vastgestelde pensioengrondslag. Dit geldt voor elk kalenderjaar waarin de overleden deelnemer vanaf de overlijdensdatum tot aan de pensioenrichtleeftijd deelnemer zou zijn gebleven. Voor volle wezen wordt dit percentage verdubbeld. De hoogte van het wezenpensioen wordt vermeerderd met de opgebouwde aanspraak op wezenpensioen. <p>Wezen ontvangen het wezenpensioen totdat ze 21 jaar worden. Als zij studeren, kunnen zij wezenpensioen ontvangen tot maximaal 27 jaar.</p> <p>Het AOP is een aanvulling als een deel van het inkomen wegvalt door arbeidsongeschiktheid van de deelnemer. Deze aanvulling is altijd afhankelijk van het percentage dat de deelnemer arbeidsongeschikt is.</p>	<p>Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid</p>	<ul style="list-style-type: none"> Een deelnemer met een WAO-uitkering krijgt een aanvulling op zijn inkomen. We streven naar een inkomensniveau van 80%. Een deelnemer met een IVA-uitkering uit de WIA krijgt een aanvulling tot 80% van zijn inkomen. Een deelnemer met een WGA-uitkering uit de WIA krijgt een aanvulling van zijn inkomen. Het inkomen wordt aangevuld tot een percentage variërend van 80% tot 99%. Dit is afhankelijk van het percentage van arbeidsgeschiktheid en de benutting van de restverdien capaciteit. <p>Als de deelnemer meer dan 35% arbeidsongeschikt wordt, hoeft hij of zij geen premie meer te betalen voor pensioenopbouw voor dat deel dat hij of zij arbeidsongeschikt is. De ingangsdatum van deze premievrijstelling hangt af van het soort uitkering dat de deelnemer krijgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij een WAO-uitkering: ingangsdatum is gelijk aan de ingangsdatum van het AOP. Bij een IVA-uitkering uit de WIA: ingangsdatum is gelijk aan de ingangsdatum van het AOP. Bij een WGA-uitkering uit de WIA: ingangsdatum is gelijk aan de ingangsdatum van de WGA-uitkering.



Begrip	Omschrijving
Flexibiliseringsmogelijkheden	<p>Dit zijn keuzemogelijkheden binnen de pensioenregeling:</p> <ul style="list-style-type: none">• De (gewezen) deelnemer kan zijn of haar pensioen (helemaal of voor een deel) vervroegen (57 jaar) of uitstellen (tot 5 jaar na de AOW-datum).• Bij vervroeging kan de deelnemer kiezen voor een AOW-overbrugging.• De deelnemer kan het opgebouwde partnerpensioen helemaal of voor een deel uitruilen in ouderdomspensioen en andersom. Alle uitruilmogelijkheden zijn geslachtsonafhankelijk.• De (gewezen) deelnemer kan kiezen voor variatie in de hoogte van de pensioenuitkeringen (een hoog-laagconstructie of een laag-hoogconstructie).

